

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

SERGE LIBERMAN	—	Australasian Jewish Students and Confest '81: Setting a Stake in the Future	1
ISRAEL KNOX	—	Status of Jerusalem	2
SERGE LIBERMAN	—	Seventy Years of Yiddish Theatre in Melbourne (1909-1979) — (Part 2)	4
ANNE PARRATT	—	Expatriate (Poem)	8
ARTHUR MATZNER	—	Political Prisoner 115029 (Part 4)	9
ALLEN AFTERMAN	—	Promised Land, A Day Like Any Other Day (Poems) . . .	11
SOLOMON SHULMAN	—	The Street Walker	12
ANNE PARRATT	—	(Poem)	15
YEHUDA SVORAY	—	(Poem)	25

PRICE \$1.00

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia

No. 1 (25)

January 1981

**THIS YEAR
AND EVERY YEAR**

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE
IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

**18th FLOOR MLC BUILDING
303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.
TELEPHONE: 62 0041**

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

JANUARY 1981

No. 1 (25)

MELBOURNE, AUSTRALIA

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

Australasian Jewish Students and Confest '81: Setting a Stake in the Future

Serge Liberman

It is gratifying indeed to record the advent of an innovative forward-looking programme initiated by the Australasian Union of Jewish Students. This programme has adopted the name of Confest '81 and is the annual AUJS-Hillel Summer Conference. What is different about this conference from those of previous years is its emphasis — namely, active involvement with the arts.

To quote the students themselves, Confest is a joyous celebration of Jewish creativity in the arts. It is about learning and experiencing and understanding the world of Jewish culture. It aims to allow Jewish students to discover how rich and vibrant the arts can be. Confest is music; it is talking and discussing with writers, painters, novelists and sculptors; it is the performing arts — ballet, dance, drama; it is the bringing together of 25 artists, writers, poets, sculptors, academics, actors, dancers and musicians from around Australia and overseas.

Among these artists are Chaim Potok, Felix Werder, Louis Kahan, Jack Koskie, Nancy Keesing, Stan Marks, John Bluthal and Professor Takamitsu Muraoka who will participate in debate, panel discussions, lectures and performances in their special fields and, more important, will guide and advise students with ability in the active personal — and this is the vital word, **personal**, participation in the arts.

An ambitious project? Yes. A brittle project? Also yes. A necessary project? Yes again. And again.

That the whole idea emerges from the students themselves (rather than being imposed from "above") is heartening in the first place. That they have remained undaunted by the magnitude of the task — the harnessing of so many personalities to one specific place for one specified period — is to restore, if ever it flagged, faith both in the tenacity of the students and in their sense of priorities. For the arts do merit high priority, **no less than** — and here one may be accused of being naive or provocative or blinkered — communal organisational activities through, for example, the Executive Council of Australian Jewry or the various State Boards of Deputies, no less than social and fund-raising activities as through B'nai B'rith or WIZO, no less than Jewish education either in the Jewish day-

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

schools or under the auspices of the United Jewish Education Boards, no less even than congregational activities through the synagogues. This is not to minimise the importance of any of these institutions but to raise the arts to a greater parity with them. For the arts — culture in the widest creative sense — engaged in on a personal level have an immense potential to foster and consolidate one's personal identity and one's identification with the broader Jewish community, once again no less than any of the other more social, political, religious activities in the Australian community. The arts are complementary to these other activities; they add a dimension of depth to a society, and what that society writes, thinks, paints, composes often tells more enduringly how vibrant and viable — or stagnant and fading — that society is than the number of dollars that has been raised in this or that other cause or how many children attend Jewish schools or how many Jews have been Governor-Generals or mayors or Members of Parliament or advisers to government ministers.

There is no heresy in any of this. Nor in what is to follow.

If there are few Jewish-born artists in Australia who have created works dealing with "Jewish" problems, characters and experiences from within, as it were, as, for example, Malamud, Roth and Potok in the United States or Dan Jacobson (originally from South Africa) and Chaim Bermant in England, a large measure of the blame must be laid upon the values and pressures inherent within the Jewish community which have been inimical or indifferent to the encouragement of such activity within its ranks. One is reminded of Morris Lurie's introduction to his "Hackwork" and of Judah Waten's "Well, What Do You Say To My Boy?" (particularly of the father in the latter) in which to want to write is something of an aberration. "My son, the sculptor; my daughter, the coloratura" are scarcely as koved — or naches-bringing as "my son, the lawyer; my daughter, the teacher", the same applying no less to sons- and daughters-in-law. Also, which parent wants to see his/her offspring "for whom I have worked my fingers to the bone" in a weatherboard house or a flat, struggling over a sentence or a canvas — enterprises fraught with more failure than success and capriciously subject to chance and taste — when the faculties of universities and colleges offer the possibility of social standing, solid brick, double storeys, and those other visible and tangible appurtenances of success in the form of swimming pools, private tennis courts, trips abroad, etc, etc, etc? And which Jewish school, dependent on the parents' purse, would dare to risk lower pass or honours rates in favour of music appreciation and performance, or more art and sculpture classes or internal creative writing workshops conducted by paid qualified people themselves involved in creative activity? Hundreds of hours each year will be spent on Rashi in the schools, thousands of dollars allocated for the purchase of computers or the equipping of science laboratories and sporting venues, yet how little is directed towards the

cultivation of the creative arts in Jewish schools — to that Cinderella of education. The use of computers in schools or the study of Rashi is not questioned here for a moment. The age of booming technology demands a knowledge of computer science; a rounded Jewish education ought to incorporate Rashi and all that biblical and Talmudic exegesis imply. What is argued for is a modified perspective of education where the academic is more evenly balanced with the creative, where the mind is moulded along with the sensitivity and the sensibility required by art, where creativity is seen as something that not other people's sons and daughters engage in but as something to be nurtured in one's own children from their earliest years through to their maturity. With pride amounting at times to gloating or smugness, we point to this artist or that composer or that writer and claim him as our own (i.e. Jewish) — even if we are totally ignorant of his work — but perish the thought that one's own child should follow as insecure and chancy a course.

Given this, it is all the more meritorious of the students that they should be aware of that missing dimension in their regular education. It is to their credit that they should seek in a positive way to rectify the omission and to make the pursuit of the plastic, musical and verbal arts not activities for eccentrics or special people but of well-adjusted everyday individuals who have been sensitised here to look into depths of feeling and thought within, as it were, the creative soul.

There remain here two wishes to be expressed. First, that Confest succeeds in creating artistic ferment at its conference, and, second, and, more importantly, that the ferment is then carried into the everyday lives and activities of the participants well beyond that "joyous" week in February.

The students themselves may not see it in this light, but Confest is an investment in the future.

STATUS OF JERUSALEM

By Israel Knox

Admittedly Jerusalem is holy to three faiths: Judaism, Christianity, Islam. But it is not holy to them in the same way and to the same degree. In Islam primacy is accorded Mecca and Medina, and Jerusalem is the third holy city. The warrant for it is to be found in the first verse of Sura (chapter) 17 of the Koran: "glorified He who carried his servant by night from the Inviolable Place of Worship to the Far Distant Place of Worship." The "Inviolable Place" is Mecca and the "Far Distant Place" is Jerusalem; the phrase — "carried his servant" — refers to Mohammed's journey to Jerusalem on the back of his winged horse, and it is from the Temple Mount that he ascended to the very throne of Allah, of the Almighty.

Hebron (southwest of Jerusalem) is also holy for Islam because Abraham, the first of the patriarchs was

buried in the cave of Machpelah near Hebron. Abraham had two sons, Isaac and Ishmael, and Arabs regard themselves as the descendants of Ishmael. However, without denigrating Islam's religious interest in Jerusalem and surely without deriding it, the fact remains that Jerusalem is the third holy city for Islam, although the magnificent Mosque of Omar is located there.

For Judaism and Christianity all of what was formerly called Palestine (the name given it by the Greeks and Romans) is the Holy Land. For Islam the Holy Land is Arabia, wherein Mecca and Medina are located, and its most sacred object is the Kaaba, which contains the black rock, believed by Moslems to have been given by the archangel Gabriel to Abraham, and which is the object of annual pilgrimage.

It is easy to understand why Jerusalem should be a holy city for Christianity and Palestine the Holy Land. According to the oldest tradition Jesus was a native of Nazareth of Galilee (Mark 1:9 and VI:1), and the later legend of his birth in Bethlehem was the result of the dogmatic interpretation of the "Old Testament" (for Jews, the Hebrew Scriptures) as adumbrating the advent of Jesus as the Messiah. Bethlehem is famous for the grave of Rachel but more significantly for the birth in it of David, and the Messiah was to be of the seed of David. The basis for the legend is a verse in Micah (V:2): "But thou, Bethlehem Ephrata, though thou be little among the thousands of Judah, yet out of thee shall he come forth unto me that is to be ruler in Israel." Although the verse does not correspond to the actuality — Jesus was not a ruler in Israel — the dogmatic interpretation held it to be a fulfillment of prophecy.

And Jerusalem was holy because Jesus consummated his ministry there and it was there that his sacrificial death occurred as a vicarious atonement — in Christian belief — for the sins of all mankind and specifically for the Original Sin, the disobedience of Adam and Eve. There are churches, monasteries and shrines in Jerusalem which date back many centuries, and the *Via Dolorosa* — in Christian belief — the road from the Mount of Olives to Golgotha over which Jesus passed on his way to be crucified. Thus quite plausibly Jerusalem is a Holy City for Christianity.

Yet it is also true that for Catholicism Rome is the sacred centre, and is the home of the Pope as Bishop of Rome, and upon its ground the Vatican is situated. The role of Constantinople in Eastern Orthodoxy is not comparable to that of Rome in Catholicism, but the Ecumenical Patriarch still resides in Constantinople (the name was changed to Istanbul in 1930), and the beginnings and rise of Orthodoxy are linked with it. As for Protestantism, there is no city to "compete" with Jerusalem. But the emergence of Protestantism, and its flowering, was contemporaneous with the growth and affirmation of modern nationalism, and Jerusalem was now an abstraction, a Holy City in the New Testament, a holy city in a sacred book.

For Judaism — and Jews — Jerusalem is a holy city not only theologically but existentially. It was the city that David established as the capital of his Kingdom, and where Solomon erected the Temple, and the history of the Jews in the First Commonwealth (to 586 B.C.E.) and in the Second Commonwealth (to 70 C.E.) is inseparable from it. And after the destruction of the Second Commonwealth it endured in their hearts and minds as a memory never to be forgotten, as a presence in all their wanderings, as a hope for its restoration never to be abandoned. Even before Christianity, and long before Islam came into being, the Psalmist declared:

If I forget thee, O Jerusalem,
Let my right hand forget her cunning.
Let my tongue cleave to the roof of my mouth
If I remember thee not;
If I set not Jerusalem
Above my chiefest joy (137:5, 6)

And Jews did not forget. In their prayers they turned toward Jerusalem, and never ceased to avow: Next year in Jerusalem. It was their "chiefest joy" in death as well as in life. To be interred with a little bit of earth in their graves from *Eretz Yisroel*, and particularly from *Yerushalayim*, was the devoutest wish of Jews, worthy of all sacrifices. In Peretz's beautiful story "Three Gifts" there is an episode wherein a Jew gives up his life as he holds on to a simple wooden box which thieves, thinking that it is full of precious gems and jewels, try to

seize from him, only to discover on opening that it contains earth, just plain, ordinary earth. How were they to know that it was earth from Jerusalem? How were they to know what Jerusalem meant for a Jew, that it was to be his "chiefest joy"?

The people and nations that adopted Christianity took it ready-made from another culture and tradition, and their histories as nations have no relation to Jerusalem. The Jewish people as a nation and a people has its roots in *Eretz Yisroel*, and its grandeur and its agony for a thousand years were played out on the soil of Jerusalem, and for almost two thousand years Jews everywhere cherished the longing and the love for Jerusalem.

Devotion to Jerusalem does not contradict Judaism's orientation toward time rather than space. The decalogue sanctifies time, a day — the Sabbath — not a place. It is not geography, monuments in space, but great events, moments in history, that Judaism celebrates. Jerusalem was rendered holy not by might but by the vision of the Prophets, because in its gates the ideals of social justice and righteousness were extolled as nowhere else; and the promise was not that Jerusalem was to be the citadel and crown of an impregnable empire, but that "out of Zion shall go forth Torah and the word of God out of Jerusalem" ("of Torah", that is, of learning and wisdom and moral discipline, and "the word of God", that is, the concept of ethical monotheism, of universal brotherhood).

It was in Jerusalem that Isaiah proclaimed, as if he were speaking to us, of *our day*: "In that day there shall be a highway from Egypt to Assyria . . . In that day shall Israel be the third with Egypt and with Assyria, a blessing in the midst of the earth . . ." (23, 24). The realm of value, the kingdom of spirit, transcends geography and is not for a season in time, but as Abraham Joshua Heschel tells us: "Yet for the spirit of Jerusalem to be everywhere, Jerusalem must first be somewhere."

A Jewish land without Jerusalem is mockery, and Christianity and Islam should not want, out of respect for history, to sever Jerusalem from Israel, to divide what is now a united Jerusalem. It is in this Jerusalem that the holy places of Islam, Christianity and Judaism are inviolate, for the first time in many centuries, are completely under the jurisdiction of the various denominations, sovereign within their limits. May 14, 1980 (on the Jewish calendar: 28 Iyar, 5740) marked the thirteenth anniversary of the reunited Jerusalem. The name Jerusalem denotes "city of peace" or "possession of peace". May there be peace in Jerusalem, in the Middle East, in the whole world in our day.

The "Melbourne Chronicle" — Subscription Form

Name

Address

Postcode

SUBSCRIPTION RATES: \$6 for 1 year (6 Issues)

Please send remittance to:

"Kadimah", 7 Selwyn St., Victoria, 3185

Seventy Years of Yiddish Theatre in Melbourne (1909-1979) — (part 2)

It was after this second production that Weisberg brought to Australia his brother-in-law Reuben Finkelstein and his wife from Buenos Aires together with their children, three daughters and a son. In time, the whole Finkelstein family was to perform in Yiddish theatre. Their first play together was "Holy Sabbath" staged on the 26th of June 1911 and performed five or six times.

For some time, Weisberg worked together with the Finkelsteins but later they parted company over disagreement on the question of repertoire. Weisberg, an ardent follower of Jacob Gordin, held that above all they had to present Gordin's works before the public. Finkelstein was less particular.

Reuben Finkelstein

Now, the question of repertoire was not merely an academic one. To appreciate this, one needs to digress briefly to the American Yiddish theatre scene. There, until the 1890's, apart from the homely, folkloristic, tradition-bound works of Goldfaden, the Yiddish stage was dominated by what Irving Howe calls "shund" or

Nathan Ginter

trash. These were in the main hack pieces, usually naive mixtures of historical pageantry, topical references, family melodramas and musical comedies, pieces written in a matter of days, often mere sketches comprising a central situation and set speeches left to the actors on the stage to pad out with asides and free ad-libbing, plays that were either crude adaptations from Russian and German nineteenth-century drama sprinkled with incongruous homely Jewish touches or bombastic and wildly inaccurate renderings of Jewish history depicting the lives and heroics of such figures as Joseph, King Solomon, Judas Macabbeus and Bar Kochba. In these, there was a surfeit of burlesque, tomfoolery, clownishness and degeneracy, and the theatre was less a vehicle for the play than for personalities such as the legendary Jacob Adler and Boris Tomashefsky to display their charismatic talents. As one critic and playwright, Leon Kobrin, wrote: The theatre was a place where "clowns and comedians with glued-on beards and earlocks, sometimes in long coats but mainly in royal robes with tin swords and crowns of gold paper declaimed at the top of their lungs".

The quest for a better theatre in the 1890's produced Jacob Gordin who saw Yiddish theatre at that time as vulgar, false and immoral. He was the model of an enlightened Jewish intellectual imbued with Tolstoyan idealism, and intent upon lifting the masses out of superstition into culture. For almost two decades, from 1891 with his first play "Siberia" until his death in 1909, he was a central presence in Yiddish theatre, a man try-

1) Irving Howe: *World of Our Fathers* (Harcourt, Brace, Jovanovich 1976)

Other sources:

Articles on Yiddish theatre by Chaim Rozenstein in the Second and Third Australian-Jewish Almanacs 1942 and 1967 respectively (in Yiddish)

The Australian Jewish Herald

Kadimah annual reports.

I. Taub: Samuel Weisberg — The Grandfather of Yiddish Theatre in Australia in "Melbourne Blete" ("Melbourne Chronicle" — Yiddish section) No. 4 July 1976.

ing to make Yiddish theatre like other theatres and grounding Yiddish drama in the soil of common life, translating and adapting the works of Hugo, Ibsen, Gogol and Shakespeare, bringing discipline to a stage too commonly marked by high jinks and chaos, insisting on strict adherence to scripts, limiting the use of ad-lib and attempting to create a system of painstaking rehearsals. Several of his plays, which bore the tag of "realism", became standard in the Yiddish repertoire; for example, "The Jewish King Lear", where an old and wealthy Jewish father makes the same mistake with his daughters that Shakespeare's Lear made long before, and "Mirele Efros", also called "The Jewish Queen Lear" again telling of the ingratitude of children towards their elders, and "God, Man and Devil", a reworking of the Faust story in which Hershele, a poor weaver, buys a lottery ticket from a salesman (the devil in disguise), becomes a manufacturer and a cruel sweater of labor and in the end, murmuring that "man is like vapor that rises to the clouds and vanishes" hangs himself in remorse.

These, then, were the kind of plays over which Weisberg and Finkelstein parted company. In the years 1911 to 1914, Weisberg staged a series of Gordin's plays, these being "The Jewish King Lear", "Mirele Efros", "Chasye the Orphan", "Kreutzer Sonata" and "The Massacre", all of which were performed several times. Later productions of Weisberg were, among others, "Herzele Meuches", Joseph Lateiner's "Don Judah Abrabanel", "The Converted Priest", "The Golden Land", "Bar Kochba", "The Sacrifice of Isaac" and Goldfaden's "Shulamis". He finally gave up active theatre activities around 1915. In the seven years under his direction, the most active stars performing with him were Solomon Mendelssohn, Berensohn, Horowitz and Hoisy as well as the Finkelsteins. He was also aided in his attempt to assert the superior Gordin repertoire in Melbourne by a young actor named David Reitzin, who was billed as "the chief star of the leading American theatres". Reitzin was later to become Finkelstein's son-in-law. A large number of the plays which Weisberg staged and in which, even after his formal retirement, he performed were in support of the local Jewish schools and other cultural institutions.

Samuel Weisberg is rightly regarded as the grandfather of Yiddish theatre in Australia. His activities here were the stimulus to the development of other Jewish cultural institutions in the community, among which the "Kadimah" has already been mentioned. He was, by occupation, a hairdresser, situated at 110 Rathdowne St., Carlton, and died on the 27th November 1943 in his eighty-third year.

His brother-in-law Reuben Finkelstein had his own approach to theatre. Not too particular about repertoire, he also manipulated the actual plays according to his own sights. He gave them different names from the original, declared himself the author of a series of pieces which the public knew were not his, or performed familiar but ostensibly modified pieces in the name of utterly fictitious authors. As an actor, he permitted himself a series of liberties in order to draw public attention continually to himself. If all this be thought to be charlatanism or an idiosyncrasy, let it be known that he was merely imitating a long-standing tendency on the American Yiddish stage where actors and directors

alike modified the written piece, mangled it sometimes beyond recognition, deleted scenes, added others and took liberties against which Finkelstein's efforts were pale mimicry. Finkelstein's wife, on the other hand, was a plain, modest woman, a talented actress in her own right who, nurturing a serious approach to theatre, continually demanded — fruitlessly, it would appear — from her vain husband more integrity and responsibility both as an actor and as stage manager.

Between the years 1911 and 1915 the Finkelstein troupe performed a mixture of hack-works, though also of artistically sounder pieces. Alongside Goldfaden's "Shulamis", one sees Lateiner's pretentious "Alexander, Crown Prince of Jerusalem"; also against Goldfaden's "Grandmother Yanke", one finds grand pieces such as "King Ahasuerus" and Leiner's "Uriel Acosta". Also staged were "Hannele the Convert" (or "Tate-Mame Tsores"), "The Sailor in Danger", "Yossele Miker" and Sharkanski's "Kol Nidrei". In 1912, the actor Mendelssohn in the capacity of impresario brought the Finkelstein troupe together with David Reitzin to Sydney where they performed Lateiner's "Alexander" and Goldfaden's "Shulamis" and "Grandmother Yanke". Each of these was staged twice; each proved to be a financial disaster, and Mendelssohn ceased his work as impresario. However, the troupe remained in Sydney for a while and played on its own account. Later, it travelled to Perth and, it is believed, to several smaller states.

During the war years, Finkelstein repeated a number of his productions. An amateur group performed "Dos Pintele Yid" (awkwardly translated as "The Quintessential Jew"), which Irving Howe describes as "a piece of sentimental clap-trap", and even Weisberg, together with Mendelssohn and some amateurs, staged "The Jewish King Lear" for the benefit of the Bikur Holim Society. Nearly all plays were performed on week-nights, mainly Mondays, as it was virtually impossible to hire a suitable hall for Saturday nights.

Between the end of World War I and 1925, there was a hiatus in Yiddish theatre activity in Melbourne. The professional actors went over to other occupations. Yiddish theatre could not offer sufficient material sustenance. Immigration was virtually at a standstill and to keep repeating the same repertoire of plays for such a small community became impossible. There were some pieces performed, but relatively few.

In 1925, however, there was a new upsurge in Melbourne theatre activity. The two most active groups performing in Yiddish were the "Kadimah Dramatic Group" and the "Yiddishe Bineh". (The Kadimah Group underwent about six changes of name in subsequent years, but in 1941 once more regained its original title of the "Kadimah Dramatic Group"). More exciting than the mere upsurge of theatrical activity was the maturing, the coming of age, the increasing sophistication of the plays presented. The first Kadimah performance, on 5th October 1925, was Sholom Aleichem's domestic drama "Scattered and Dispersed". In 1926, through the efforts of a Mr. Shechtov who had just arrived from Poland, a series of one-act plays were staged: "The World to Come" and "Only a Doctor" by Sholom Aleichem as well as David Pinski's "To Each His Own God" and Peretz Hirshbein's "Green Fields", the last a romantic-comic pastoral in which a pious young man is cozily absorbed

into a not-so-pious rural Jewish community, a charming, relaxed, pleasant piece that has kept its bloom, a piece as remote from the burlesque of "shund" as it is from the realism, sometimes too serious, of Jacob Gordin or the later Asch and H. Leivick.

In March 1927, there came to Melbourne the artist Jacob Ginter who had, behind him, many years of professional theatre-work in Poland. His first production in Melbourne with the Kadimah Dramatic Circle as it was then called was Sholom Aleichem's "Tevye the Milkman". In the same year, the Circle performed David Pinski's "Yankel the Blacksmith" in which the lure of the flesh is dramatised in all its intensity and Gordin's "The Stranger". In the years that followed, Yiddish theatre attained a still higher sophistication with the amalgamation of the Kadimah Circle and the Yiddishe Bineh and with the extension of the repertoire to include, among other plays, Hirshbein's "The Blacksmith's Daughter", Gordin's "God, Man and Devil", "Shlunke the Charlatan" and "Mirele Efras", Berkovitch's "From the Other World", David Pinski's "The Mother", Sholom Aleichem's "The Great Lottery Win" and "It's Hard to be a Jew", and Sholom Asch's "The Landsmen", "God of Vengeance" and "Uncle Moses" (dramatised by Pinchas Goldhar).

For many years the chairman of the "Yiddishe Bineh", Jacob Ginter initiated the trend to have all playbills printed in Yiddish and English and not, as had been done until then, all-English except for the title of the play which was printed in Yiddish. To do that was difficult, as there did not yet exist a printing firm that could print in Yiddish. Only one English printer, an elderly man named Ford, a non-Jew, possessed some Yiddish lettering. After much error and confusion in the type-setting by the printer, Ginter virtually had to roll up his own sleeves and set out the playbill. Ford's was for many years the only place in Melbourne and probably in Australia where the printed Yiddish word could see the light of day. This was due, it was believed, to old Ford's weakness and affection for Yiddish; else he would not have troubled so much with the little Yiddish printing that he received. It was through him that the Yiddish word was enabled to be printed in Australia. It is also of note that it was largely as a result of the needs of Yiddish theatre that Yiddish was, at first, printed at all.

In 1936, Jacob Ginter's brother, Nathan, also a professional actor, arrived from Buenos Aires. Together with the Kadimah Dramatic Stage Union (note the new name), he acted in Sholom Asch's "Mottke the Thief" as well as in an artistic programme. Of Nathan Ginter, the Australian Jewish Herald of 31st March 1938 had this to say:

"He lives his part almost forgetting his real self. There is not a moment of stillness with him on the stage, silent or speaking, asleep or awake, according to the design of the part he always acts and acts artistically" while Sarah Ginter, his wife, the same critic Aaron Patkin wrote in another issue, is "an actress with feeling, who possesses a deep sense of stage craftsmanship".

In that year, 1936, Israel Rotman produced Gordin's "Kreutzer Sonata", Fraiman's "The Blind Painter" and Asch's "With the Stream", while in 1937 he also staged "The Jewish King Lear".

Nineteen thirty-seven, which saw the death of Reuben Finkelstein, also saw the arrival of Abraham Braizblatt, then a young folk-singer and recitalist from Warsaw. He performed in two concerts of song and recitations and at the invitation of "The Kadimah Yiddish Theatre Corner", staged a revue "From Beyond the Sea", followed by B. Orlanski's social drama "Blood", another revue "Of All That Is Good", Goldfaden's "The Mischief Maker", Leon Kobrin's "The Wild Boy" as well as several one-act plays in a series of cultural evenings held by the Kadimah.

Then two momentous events in the development of Yiddish theatre took place in 1938 and 1939. Through the initiative of the "Friends of the Yiddish School Movement in Poland", Jacob Waislitz arrived on January 26th, 1938. He had been one of the leading members of the Vilna Troupe, a cast responsible for many great contributions to the development of Yiddish theatre. In the year of his arrival, he performed in several artistic word-concerts as well as in several pieces with the "Yiddishe Bineh". Of his first appearance in public on the 5th of February 1938 at the Assembly Hall where he delivered recitations from Shakespeare's "Merchant of Venice", Rudyard Kipling's "Boots", and from Peretz, Asch, Bialik and Lutzky, Dr. Aaron Patkin wrote in the "Australian Jewish Herald":

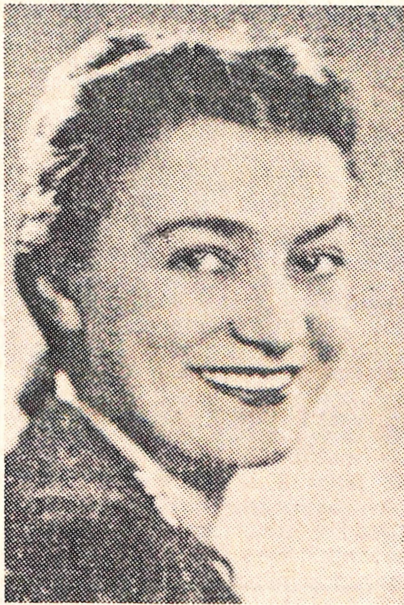

Jacob Waislitz

"Jacob Waislitz, who is an exponent of the best and noblest tradition of the modern Jewish theatre, convinced us last Saturday that a real actor who was born into this troubled world with the dream of a poet, an artist blessed with a true love and devotion to his art, does not need any particular setting, painting, architecture, even music, to convey to the spectators the truth of his artistry.... Jacob Waislitz is a great artist — he brought here the Messianic message of the cultural rebirth of our suffering masses. His voice is the voice of true art and as such it must reach every ear which is not deaf to the sound of hope, freedom and culture."

It was at Waislitz's suggestion, on the first anniversary of the death of the famous Yiddish theatre director and Waislitz's mentor David Herman, that the "Yiddishe Bineh" became known as the "David Herman Theatre Group", the name under which it exists to this day. He took an active part in a series of cultural evenings until towards the end of 1938 when he sailed for Brazil. However, he was to return in 1940.

The second major event was the arrival to Melbourne on the 3rd of April 1939 of Rachel Holzer. In Poland, Rachel Holzer had played in works of Sholom Asch, Sholom Aleichem, H. Leivick, S. Ansky and David Bergelson as well as in those of Tolstoy, Strindberg, Gogol and Arnold Zweig among others. Her sojourn to Melbourne was part of a wider tour. She delivered her first recital on the 15th of April 1939, which moved Aaron Patkin to write in the "Australian Jewish Herald" of 20th of April:

Rachel Holzer

(Rachel Holzer) "is one of the few chosen by God and nature to inspire those sparks of the poet's dreams with her own life, with her own spirit and soul.... An actress by God's grace, a woman of engaging charm and simplicity, she conquered our hearts and told us in the holy words of artistic truth that our sources of creation are inexhaustible.... (With her), nothing is left to mere chance, every movement of her body, every vibration of her magnificent voice is controlled by long schooling in stagecraft and indefatigable industry and perseverance."

In the first six months of her stay in Melbourne, she acted in Morozovitch-Shchepowski's "Three Women", which had been translated by her husband Chaim Rozenstein, and in Verneuille's "Frau Advokat" with Yasha Sher, as well as in many cultural evenings and concerts. After those six months, she prepared to leave

and to continue her theatrical tour in the wider world. But the outbreak of World War II compelled her to remain in Melbourne.

With the return of Jacob Waislitz in 1940 and the pooling of talents of Abraham Braizblatt, the Ginters and others, the standard of Yiddish theatre was raised to an artistically high level.

From all accounts, Yiddish theatre around the turn of the fourth decade truly began to flourish. In 1939, Jacob Rotman directed David Pinski's "To Each His Own God"; the Polish Yiddish actress Sonia Zomina, on a visit, performed in folk concerts and plays; Abraham Braizblatt together with Nathan and Sarah Ginter starred in Karl Sheinher's "The Devil's Wife"; and on the Kadimah's invitation, Mr. Newman Jubal from Vienna (the same who was to write the affectionate "The Smile of Hershele Handle") staged H. Leivick's "The Poor Kingdom", A. Rudolph's drama "Power Through Fire" and Gogol's "Husbands". He followed that up in 1940 with Sholom Aleichem's "The Gold Diggers", Leon Kobrin's "Riverside Drive", a revue entitled "Chad Gadya" and Botashansky's "Hershele Ostropoler". Nathan Ginter that year produced "Tevye the Milkman" and organised a number of concerts and cultural evenings, and two grand concerts were held to enable the launching of Herz Bergner's "The New House" in Yiddish. That year (1940) also saw the staging of Gordin's "Chasye the Orphan", A. Tsvoidzinski's comedy "Freud's Theory of Dreams" in which Jacob Waislitz and Rachel Holzer appeared together for the first time, August Strindberg's "The Father" with Rachel Holzer, and a series of plays in which Jacob Waislitz either appeared or which he directed, namely David Bergelson's "The Bread Mill", Chaim Gottesfeld's "Parnassah", Osip Dymov's "Yoshke Musikant" and H. Leivick's lyrical "The Poet Has Become Blind".

In 1941, the repertoire continued to grow, diversify and mature. Among the plays staged by Abraham Braizblatt, by the Yiddish-English revue artist Sam Stern, by Newman Jubal, Rachel Holzer and Jacob Waislitz were such pieces as Goldfaden's "The Mischief-Maker", "Shlunke the Charlatan", Antoni Slonimski's "The Family", Katayev's "Squaring the Circle", Karol Capek's "Mother", V.A. Somin's "Attentat", Asch's "Mottke the Thief", Bil-Beltzerkowski's "Life Calls" and Hirshbein's "Green Fields".

Of those who took part in the performances, the most frequent were Faivl Jedwab, Berl Rosenberg, Sam Podemski, Chaya Segal, and Judith Silman., while under the professional guidance of Rachel Holzer and Jacob Waislitz, a number of new talents were uncovered, among them Yasha Sher, Saul Oliver, Chava Dan and Leah Zucker.

Yiddish theatre was concerned not only with performing plays. It attempted to help materially a variety of communal activities and particularly the furtherance of Yiddish culture. Proceeds from the concerts were donated toward the establishment of Yiddish schools in the community, the creation of the first Yiddish newspaper in Australia and, among other things, the publication of a theatre lexicon, of Pinchas Goldhar's

"Stories from Australia" (the first creative literary work in Yiddish in Australia) and Herz Bergner's "The New House".

To prepare a Yiddish play was a difficult enterprise. Each performance was preceded by months of rehearsals, the actors were in the main amateurs who worked in other occupations. With the progress of the war in the early forties', these difficulties were compounded. In 1941-42, Japan entered the war and brought the frontline to the shores of Australia. The country took fervently to the task of defending itself. Men up to their forties were drafted into the army, and of the Jews, those who were not yet citizens were drawn into special behind-the-front formations. There also reached Australia at that time the horrible news of the Nazi murders of Jews in Europe. Under such conditions, which struck at both the personnel and the morale, for the theatre group to pursue its work was a near-impossible task indeed. Performances were seldom held and, when they were, were conducted mainly in aid of Jewish and non-Jewish causes and appeals.

This state prevailed into the late forties'. The new immigrant stream of refugees from Europe arriving at the turn of the fifth decade was, despite all the trauma leading up to it, a shot in the arm for local theatre. There arrived a number of gifted amateurs who, in time, became involved with the stage. The David Herman Theatre Group, now enlarged, resumed its activities. The audience, too, was naturally bigger.

In the years that followed, it became customary to stage at least three or four Yiddish full-length plays each year, among them old favourites like Sholom Aleichem's "The Big Lottery Win", Gordin's "Mirele Efros" and Goldfaden's "The Mischief-Maker", also social dramas like E. Morris's "The Wooden Bowl" and a variety of pieces not previously performed, new plays, sometimes experimental and avant garde plays such as Sigmund Turkow's "Sing My People", Bar-Yosef's "On the Walls of Jerusalem", Moshe Shamir's "Beth Hillel" and De Benedetti's "Red Roses". These titles represent only a small selection of the plays performed, but the range of the repertoire and the standard of the acting and stagecraft made Yiddish theatre in Melbourne the equal to that of Yiddish theatres in Europe and America. As well as the above-mentioned plays, there were many evenings given over to one-act plays, revues, concerts, cultural gatherings, jubilee celebrations, Purim plays and other enterprises. The roll-call of participants in these plays is a long one and even if one were to mention, apart from Rachel Holzer, Jacob Waislitz and the Ginters, the names of Rachel Becker, Rachel Lewita, Leah Zucker, Mira Waislitz, Sigmund Brustman, Yasha Sher, Shie Tigel, Shmuel Migdalek, Abraham Zuckert, Moshe Szmerling, Moshe Potashinsky and Miriam Rochlin, there would still be two or three times as many others standing in the wings.

Sadly, Jacob Waislitz died in August 1966 but the Group, albeit depleted, continued with its work.

Since then, the theatre group has continued to stage one or two or three plays a year with the sole participation of its own actors. More recently, however, it has followed a more active policy of bringing out to Australia recognised names in the theatre world, either to give solo performances or to act in plays together with the local cast or to direct the local theatre. The

Melbourne Yiddish stage has, in recent years, seen stars like Ida Kaminska, Shimon Dzigan, the near-octogenarian Jacob Rotbaum, Joseph Stein, Dinah Halperin, Leah Koenig and Zvi Stolper of the "Habimah", Ethel Kovenska and Lev Kogan, Leah Shlanger and Shmuel Atzmon. The repertoire has, to the credit of the theatre, continued to expand and among the plays performed have been Sholom Aleichem's "Wandering Stars" and "The Heirs", Fisher's "A Day in Our Lives", Ephraim Kishon's "Ketubah", Aharon Megged's "Genesis" and Arthur Miller's "Death of a Salesman".

The actual quantitative involvement in acting of the David Herman Theatre has declined. Many of the regular members of the cast are involved in a variety of administrative functions, either within the Kadimah under whose auspices the Theatre has long been functioning or with, for example, Ethnic Radio 3EA, the chief among the latter being Yasha Sher. Also, there is the inevitable ravage of age. One-time artists have either migrated to Israel, as have done Abraham Braizblatt and Abraham Zuckert, or have passed away, or have simply grown too tired to pursue the arduous round of rehearsals and performing that serious theatre requires. The public appears to be sufficiently content to be entertained by musical artists, comedians, raconteurs and by imported films, particularly from Israel, so that the demand imposed upon live Yiddish theatre has abated considerably. Although it is too early to expect very much from them, the arrival here of Russian Jews, many of them especially musically-talented, has not as yet made an impact on the theatre scene. There is a considerable number of young people in Melbourne who speak Yiddish and there is a Melbourne Yiddish Youth Theatre in existence. It has, in the past few years, staged Itzik Manger's "The Megillah", Arthur Miller's "The Price", Sholom Aleichem's "The Big Lottery Win", and a more recent Israeli play "I'll Meet You in Two Weeks at the Kinneret". Those who care for the future of Yiddish theatre place their hope upon the youth.

EXPATRIATE

Do not be frightened
by moments of exile:

they are the wild seas
churning across
the hidden wounds of love;

they are the raped hearts
of estrangement,
the velvet eye of lust;

and what is the darkness of exile
but an unvisioned solitude
and sad naked hands
seeking peace?

Anne Parratt

POLITICAL PRISONER 115029 (Part 4)*

Arthur Matzner

We were approaching the year 1945. The food was becoming worse, the soup, made from potato-peelings, thinner from day to day and bread-rations progressively smaller. In addition to starvation came the cold weather. My strength deteriorated, my feet swelled. I was becoming a "muselman".

On the evening of January 12th 1945, on the way from work, I felt a piercing pain in my back. When I arrived at the ambulance station (called "Revier") I found out that my temperature was 39.6. The doctor's diagnosis was clear and straightforward: pneumonia. I was received at the "Revier" suffering from pneumonia and pleurisy. I still can't understand how I survived these sicknesses in my poor condition. Most probably I owe my survival to my earlier healthy constitution and to the excellent care of my doctor. This excellent surgeon had been at one time the personal physician of the president of Lithuania. At this moment, while I am writing these lines, this excellent physician and my "saviour" is occupying the room next to me and is himself slowly recovering from the aftermath of typhus. After having been ill for several weeks, my doctor informed me that the crisis was over. But I was so weakened that my heart began to give trouble. Attacks of fainting occurred three times a week or even more often. I was allowed therefore, to stay at the camp hospital. About 60 sick men were lying with me at the same time on the double-bunks in the hut. Altogether there were about 300 desperately ill men in that camp.

I am grateful to my "saviour doctor" not only for the good physical care but also for not sending me to camp No. 4 in my condition of a "muselman". To be sent back was tantamount to a ticket to heaven, because — while camp No. 1 was already rid of lice and typhus, both these scourges were still raging in full force in camp No. 4. The sick ones and those unfit for work, sent from various other camps to camp No. 4, died here within 2-3 weeks. During the time I spent in the "Revier" (104 days altogether) I was destined six times to be sent into camp No. 4. Each time, however, my "saviour" doctor crossed my name from the list.

Life in the hospital was naturally monotonous, except in the evenings, when we had our exciting moments. One of the patients had excellent contacts with the outside world and received almost regularly the daily news. What that meant to us only former inmates of a German concentration camp can appreciate. Daily news were the calories which gave us strength and hope for a better future.

One day we even got hold of pamphlets which the English scattered from planes above our camp. It was just the time of great military actions on the Eastern and

Western fronts. Holding our breath we read the comments of the commander-in-chief and the editorials of the "Volkischer Beobachter". We admired the speedy advance of the Russian armies and the splendid tactics of the British and American armies in the West. We could clearly read between the lines that the German army was in a state of disintegration. Our fate, however, was still unpredictable and each one of us was only interested in one question: "What does the SS intend to do with us when they find out that defeat is inevitable?" In these moments we remembered the words of our camp commandant: "If Germany falls, your fall will come five minutes earlier". Since all the prophecies concerning Jews expressed by the Nazis came true, this prophecy also had to be taken seriously.

It was the middle of April. The Russians stood before the gates of Berlin. The Americans and the British were advancing irrepressibly. Nazi Germany was in its last stages. In the camp there was a strained atmosphere. Some maintained that the camp would be evacuated even before the arrival of the Americans, others were convinced of the opposite. "But what will become of us, the sick ones?" we asked. The next day brought to plain answer: the 24th April at 11 p.m. "Raportfuhrer" Tampel — this multiple murderer — gave the order: "Tomorrow morning at 5 a.m. this camp will be evacuated".

Our disappointment was great, and indeed, the following morning, all able-bodied men and those capable of a long journey were marched off under a strong SS escort. Nobody knew where they were taken; no-one knew what their fate would be. We were told by the SS that all political prisoners would eventually "be exchanged in Switzerland", but nobody took them seriously. As it was later reliably confirmed, Himmler — as late as 14th April 1945 — had issued an order, according to which no political prisoner from any concentration camp, should ever fall alive into the hands of the enemy. But the catastrophe for Nazi Germany and for these "gentlemen" came so unexpectedly fast, that Himmler's murderous plans could not be realized.

After the departure of the able-bodied men, the mood among the patients in the hospital became even worse. Everyone was asking: "What will become of us? Will they shoot us? Will they burn the hospital down?" The whole day passed in this anxiety. In these fateful moments my thoughts were continuously with my wife, from whom I had absolutely no news. I also realized that of all Czech inmates of camp No. 1 I was the only survivor. Two days before the evacuation, a Czech physician had been brought from camp No. 11 to our "Revier". He had just survived pneumonia and was completely exhausted. We knew each other from Prague and I was glad that in those decisive moments I had a compatriot at my side.

In the evening, news reached us that the hospital, too, would be evacuated; all day long sick prisoners

* Parts 1, 2 and 3 of this article were published in the preceding issues of the Melbourne Chronicle.

† (These memoirs were written in 1945 while the author was convalescing at the hospital of St. Ottilien following liberation. The original is in Czech. Dr. Matzen passed away in 1972.)

from all surrounding camps were brought in. Stretched out in the yard were sick people, wounded ones, dying ones and corpses. It was a horrifying sight. At about 10 p.m. that night "Rapportfuhrer Tampel" burst into the "Revier", revolver in hand, and chased us all out into the yard. My legs were giving in from weakness. I was standing next to my compatriot. After 104 days I was again out in the yard for the first time. About 11 p.m. we set off to march to the railway station (on the firm) Motl, a distance of 5 km from the camp. That was the march of the "muselmen", the march of skeletons, covered with skin only. It will always seem to me like a miracle, what gave me the strength and what kind of power helped me to overcome this 5 km march.

We climbed into an open wagon destined for the transportation of coal. In these wagons sick prisoners from camp No. 4 were already standing, sitting or lying. Once again we came into contact with both scourges of the concentration camps — lice and typhus. Soon after midnight we left the railway-station in heavy but welcome rain. I had the impression that the train was loaded with the greatest quantity of misery and wretchedness that had ever been gathered together. This train carried about 3000 candidates of death to an unknown fate.

At night the train stopped twice and towards 7 a.m. it stopped again next to a small forest close to the railway station "Schwabhausen", direction "Dachau". We heard from far away the wailing of the sirens. An air-raid. At the same time a military train stopped close to ours. The soldiers were throwing pieces of bread over to us. At 9 a.m. there was another air-raid. Anti-aircraft defense fired from the military train at the approaching American airplanes. It seemed that this anti-aircraft attack provoked the American pilots; next moment they dived to a height of about 50 metres and bombarded the engines and the front wagons of both trains. The consequences of this air-attack were terrible; dozens of dead and wounded people now lay in the open wagons, without any medical care. Among the wounded were also several women. The fate of these people was so much more tragic if we consider that they died only a few hours before their coming liberation. After this air-raid we left the train and tried to find shelter from further attacks in a small forest surrounded by the SS.

We could see the flames of the first two wagons of the military train. The crew had abandoned the train and fled into the nearby village. All day long we were lying in the woods until, towards evening, a heavy downpour set in. We were ordered to return to the train. With my compatriot I climbed into the wagon, but many others ignored the command and remained hidden in the woods. As soon as we boarded the train, I could hear the leader of our transport — a certain SS Obersturmfuhrer — ordering all SS men to get on the train without delay, taking absolutely no notice of the prisoners who had stayed in the woods. At this moment it was clear to me that the SS were concerned only with themselves, thinking only to save their own skin. We all felt that the moment of liberation was near, the moment when we must act; that is, to do something to save our lives. The first thing was to leave the train. We jumped out, my friend and I, or rather rolled out of the moving train, on to a steep railway embankment.

The train left and stopped at the station Schwabhausen, at a distance of about 300 metres from

the woods. However, soon after an outburst of rifle fire set in. The SS had returned from the station and were forcing prisoners back into the train. We, however, were lucky to survive this last activity of the incensed SS men. We remained hidden in the woods, from where we could see the train leave the station. It seemed, that for us at least, danger had been warded off.

The countryside was enshrouded by cold and darkness. In the distance we could see flames leaping high into the air. Probably the Germans, on their retreat, had set fire to a storehouse. We two lay stretched out next to each other in the wet ditch. Continuous rain increased our suffering during these crucial moments. Halfway through the night another train arrived, consisting of five wagons. Many prisoners boarded this train. Our decision, however, was firm and irrevocable: we stayed in the woods; nobody would get us back into the train.

It was day-break, the 28th April, 1945. Around us lay deadly silence. Only now, with increasing daylight, I could see this indescribable horror. It was not mere illusion; it was not a fata morgana; it was sad and horrible reality. All along the railway-tracks dozens of corpses lay. The sight of these lifeless skeletons was heart-rending; it was a picture I will never forget. Those were prisoners who could not survive this transport or were victims of the air-attack. In the forest were wounded people, lying in the wet and the mud. We could hear their moaning, their pleas for help. But no-one helped, because no-one was capable of helping.

Little by little, the woods became animated, as people were cautiously creeping out of their hiding places. Then we started to search the military train. In the compartments we found, amongst other things, provisions of all kinds: bread, jam, artificial honey, all sorts of tins, liqueurs, wine, cigarettes, tobacco, etc. With an extreme effort of their last strength the prisoners climbed into the wagons. It looked like an attack on the train. People who had been starving for months and years threw themselves on the food. They started pillaging and plundering, the likes I have never seen before. The fact that after years of starvation it is possible to eat something more substantial than watery soup and more than 200 gm of bread a day, deprived the prisoners of their sanity. Only someone who has experienced in his own body the pain of hunger, who has himself starved for years, can imagine the scenes that took place. It goes without saying that I too was in the same mental condition as all the other prisoners, therefore no moral or ethical reasons kept me from plundering. I did not take part in it, simply because I did not have enough strength left to push my way through this frenzied crowd.

I have never seen a starving person observe the proverb: Do not eat your fill, stop half-way. Everybody stuffed himself, everybody over-ate. Buckets of jam and imitation-honey were "emptied" by hand. This unexpected and enormous intake of food could not be digested by the organism of these wasted people. The result was instant and painful diarrhoea. Many people paid with their lives for this over-indulgence on the day of their liberation.

The young and capable physician from Lithuania (who is now in charge of the hospital for former political prisoners in St. Ottilien — where I am now

Former Political Prisoner
No. 115029

Promised Land

Allen Afterman

A Day Like Any Other Day

Allen Afterman
Rome

THE STREET-WALKER

Solomon Shulman

"Dear Vasil", — she traced laboriously in her uneven, rounded hand and drew an exclamation mark. She cocked her head slightly to one side, admired what she had written and her lips moved in accompaniment as she read "Dear Vasil!" Then she shifted the tip of her tongue to the left and began a new line. "Maria sends you ardent greetings from Moscow, the capital of our country." This sentence was a long one and took half a minute. Again she tipped her head to one side and re-read it. She thought for a minute, dipped the pen in ink and tried to correct the "c" of country to a capital. The nib picked up some dirty blob, and the "c" spread into a large blot. She bit her lip in vexation and set about removing the blob from the nib, carefully, with two fingers. She wiped her fingers on the hem of her dress and had another go at correcting it. She rounded off the blot and drew a curved line from it. The result was hardly a capital, more a blind, fat, arrogantly gross "c". She looked at it for a few moments, sighed, carefully folded the piece of paper, tore off what she had written and began all over again. "Dear Maria!" she wrote. The tip of her tongue again strayed left. "Passionate greetings from the Black Sea and Vasil!". A bee crawled along the glass above the table. Goodness knows how it got there. It carefully shifted its fine legs and turned its head comically as if sniffing a trail, like a hunting dog. She began observing it. The bee crawled across the face of the orderly citizen the other side of the glass. He was holding a telegram with the address clearly visible — Mogilyov region, Bobruisk district, Proletarian Village Council, Kolkhoz "Lenin" Ivanova, Ustina Ivanovna Mother arrived safely Love Koly - . The bee crawled off the telegram onto the milky fluorescent lamp attached to the table and turned transparent amber. She stretched out a finger to touch the bee, but it flew away. Then looked back at the lines of the letter. "Passionate greetings from the Black Sea and Vasil!" she whispered to herself, her lips moving as she read, and added — "and from all my friends on the ship".

Vasil didn't exist; rather, there were any number of Vasils, but they were nothing to do with her. Whereas she was the Maria Vasil was writing to. Occasionally she went as far as posting the letters to herself, but not often. Mostly she finished them off, put them in her pocket and set off home. At home she would re-read the letter several times. Next day she would read it again, thoughtfully, pausing to imagine the Black Sea, the huge white ship with the romantic name "Shota Rustaveli", which she had seen on a magazine cover, and Vasil standing on deck, waving to her. Alongside him were his sailor friends. When she got sick of a letter she hid it under the linen in the chest of drawers. On the right hand side were her letters to Vasil, and on the left his letters to her. Her correspondence with Vasil had been going on for five months, ever since she had read a magazine report on a Black Sea sailor who had distinguished himself in rescue operations on some foreign ship. "Probably American", — she had thought at the time, imagining people screaming and drowning, and Vasil rescuing them. Before Vasil she had corresponded with Fyodor. But he was nothing whatsoever to do with the sea. He was a geologist. Then she had dreamed of taiga forests, bears, all kinds of danger

and a bearded Fyodor with laughing white teeth. She studied geologists in magazines and found them all to have ginger beards and laughing white teeth. When Vasil appeared on the scene, she didn't exactly forget Fyodor, but she did bundle up all their letters and hide them in the bottom drawer, to make room for Vasil and a new life. One day she plucked up courage and really did post off a letter to Vasil's address as given in the magazine, but there was no reply. The letter must have got lost. She didn't post any more. It was better that way. More reliable.

It was eleven p.m. — the best time. The huge hall of the Central Post Office no longer buzzed with people. All the couples waiting for rendezvous had met and gone off to dark corners in Moscow's parks, or to parties, and the fifty odd glass windows of the Post Office's main counter closed at eight. Only at the far end of the hall one window carried on a sluggish trade. The cleaning lady, her polisher making a racket, moved the stools away from the tables. The black cord stretched out like a snake behind her. The polisher left a wet strip in its wake. Maria looked at the wriggling cord and remembered the geologist. "There are a lot of snakes in the taiga", — she thought.

"Aunt Kate, make some tea," came a shout from the window on duty.

"Right," answered Aunt Kate and the polisher fell silent.

The stools were well back from the tables, as if somebody with legs five metres long and a long thin back were planning to sit at the table. Maria visualized him writing. He looked like an enormous question mark. Or perhaps the stools were planning to march to the exit, and that is why they had stepped back from the tables.

The tables were like boxes, with blank partitions at the sides, and stood right down the centre of the hall, about forty metres. Each had a partition in the centre, to screen writers on each side from one another.

During the day there were masses of people writing away. They shifted feet behind those sitting down, waiting for them to leave. Still more jostled around the telegraph windows. Huge queues wound in and out and shrewish voices argued as to who was behind whom, and who had jumped the queue. But now the whole enormous hall was almost empty. Five people were writing and another five or so sitting around with nothing better to do. Aunt Kate, approaching with the humming floor-polisher gave the latter a malevolent look, muttering something to herself, either "come on . . ." meaning — get along, or "this is no place . . .", which meant the same thing. Therefore the people with nothing to do also made an attempt at putting pen to paper, utilizing the telegram forms lying on the tables.

For some reason the letter wouldn't come today and Maria contemplated her surroundings, although pretending to write. She knew this hall as well as she

did her own place. As well she may, coming as she did day in, day out, year in, year out . . . Aunt Kate knew her too, but never spoke to her. At first she regarded her inimically and suspiciously, and doubtless even whispered "a street-walker" under cover of the polisher's noise — but when she divined Maria's secret, she softened and stopped paying attention . . .

On her right, two tables along, sat an old man with grey stubble on his face, dressed in a threadbare padded jacket. From his appearance you would expect him to be a peasant or a drink-sodden labourer, but his pen moved so fast across the paper that it betrayed a literate man. "He must be educated," Maria thought to herself. That was just how she imagined slanderers — unshaven, with feverish, caustic eyes. How was she to know that the slanderer is well-fed, smooth-shaven, sitting at a large desk lit by a pleasant lamp, not in the half-empty hall at the Central Post Office. Whereas the unshaven, with their feverish eyes, scribbling away in the Telegraph Office are not slanderers, they are plaintiffs, pouring out their twisted destinies on long sheets of paper and expending their last few coppers to despatch these closely-written pages to the unresponsive upper echelons. Maria had no means of knowing that.

Further down a soldier slouched backwards on the table, legs spread out insolently. Paying no attention to Aunt Kate's dirty looks, he was subjecting the illuminated clock to a melancholy examination.

"I wonder if he's from the Black Sea Fleet?" thought Maria, and ran a hand through her hair. Her hair was long and black and ended in tight springy curls. She was very partial to these curls — at home she often looked at herself in the mirror, shaking her head to make the curls jump.

Maria bent over the letter and shut her eyes. She wanted to picture the Black Sea, just as she had seen it in the cinema. The picture theatre "Science and Knowledge" was on the ground floor of their building. That was where she went in the daytime. It cost ten copecks to get in. The sea lapped on the screen, white birds flew overhead with throaty cries, the sun shone, and Maria imagined herself walking along the beach. Her body was dark elastic and tanned, her legs were long, shapely and brown. Everybody turned to look at her and she felt beautiful. And she was beautiful — black brows, black eyes, her face pale and transparent, and dimples in her cheeks. During the day, when she would sit for long periods in her first-storey room, half-hanging out the window, young men often struck up a flirtatious conversation with her, asking "What are you doing tonight?". She would laugh and reply "I haven't decided yet!" or "I'm meeting someone". At the time she would believe that she really was meeting someone. The young men suggested meeting. She would laugh again and reply — "I'll think about it!"

These were pleasant summer hours, provided of course, it didn't rain. When it rained, everyone hurried past without stopping. In winter the windows were sealed up. It became sad and dull, there was only the Telegraph left. It was warm there.

Maria made painstaking preparations for these summer hours at the window, as for the Post Office. She let down her hair and washed it in a basin. Sometimes she would borrow a little shampoo from her

neighbours. She had lots of neighbours — there were eight families in the one flat, and she asked them in turn. Asking was awkward, but they were well disposed towards her and would comply. After all she didn't get in their way, she didn't jostle in the kitchen or pick quarrels, although she had the right — the kitchen belonged to everybody. There were even eight gas rings, one of which was hers, Maria's, and her own electric light hung over it. Nor did she occupy the bathroom or toilet at peak hours, when everybody was hurrying to work and queueing up. She would go later, when the flat had emptied. Occasionally she would help the old woman next door, and be given a rouble, but Maria never asked for it herself. For all that she had her own corner in the long dark corridor. It contained a broken chair, housing a cardboard box of potatoes underneath, and a basin and floor cloth on top. Alongside it lay a brush. The others had wooden chests with old possessions and shoes, fastened with large hanging locks, but she didn't have a chest. On the whole she was at peace with her neighbours, only once did she have any unpleasantness.

It was a Sunday, and everyone was at home. The doorbell rang and she went to open it. It was an old man and a girl of about thirteen. The old man was blind and said nothing, while the girl said something in a soft, almost inaudible voice — about a flood or a fire. She was very thin and dirty, but her eyes were round, and sad with bitter yearning. A knapsack hung across the old man's shoulder. Maria was taken aback and invited them in. They crossed the threshold and stood awkwardly. Maria stood there too, not knowing what to do next. The little girl looked at her with her round, icon-like eyes, holding on to the old man's torn sleeve. The old man sighed.

"Who is it?" asked a neighbour, emerging from the kitchen.

"Some beggars," replied Maria.

"Get along, get along," said the woman, coming closer. "We haven't got anything to eat ourselves . . . God will provide . . ."

The old man shuffled on the spot, and, bowing, began to back away. The little girl lowered her eyes and wiped her mouth with a dirty fist.

"But . . ." Maria protested. She wanted to say more, but didn't know what to say.

"You give them something, if you're such a millionaire," said the woman, bearing down on the beggars and showing them towards the door.

"As if they were the only ones hanging around! They'll burgle us yet . . ."

The girl's face crumpled and tears crept down her cheeks. She pressed up against the old man and likewise backed towards the door.

Maria felt herself go cold. She hastily thrust a hand in her pocket, felt the crumpled rouble note and pushed it into the little beggar-girl's fist. The fist tightened into a small nut. The icon-eyes looked gratefully into Maria's face. The dirty little mouth unexpectedly pressed a kiss on her hand . . . The lips whispered something about God's grace . . .

The neighbour snorted angrily and went back to the kitchen with: Ragtail lady! She lives on charity herself, and she's throwing roubles around . . .

The door closed, but Maria still stood there. She was overwhelmed by a heavy, gnawing sense of pity and suddenly felt an intense wave of revulsion from poverty. She got some soap, and not daring to move the hand which bore the beggar's seal of gratitude, aware that she was doing something mean and wicked, went to wash her hands.

For the rest of the day she didn't leave the room, didn't even go to the window as through the partition she could hear the deep voices of the neighbours in the kitchen discussing the effrontery of her action over the rouble. That night she dreamed of the little girl and the old man. Fangs grew out of the old man's mouth. She woke up and didn't go back to sleep . . .

The large clock in the Post Office struck loudly. Maria looked up. There were four zeros on the clock — zero, zero, zero, and zero. The last zero had crept up and in its place a one appeared. The number eight emerged lower down the face, making eighteen, then came "September" and more figures — 1973. Maria reflected that in ten days it would be her 25th birthday. On her birthday she usually took all her photographs out of the chest of drawers, laid them out on the bed and tried to recall the past. She had not known her father, and her mother had died six years ago. She used to work at a cement factory. One day she didn't come home. She was taken straight to the morgue. They had lived in the same room as Maria did now, and the neighbours were mostly the same, although one old man had died. At first they all pitied Maria, but then they got used to it. She got a pension of thirty eight roubles a month and she managed to live. During the day she hardly ever went outside, she mostly sat by the window, and if she did go out, it was only to the shop for the old woman next door or to the cinema on the ground floor. But when evening came and it grew dark she would smoothe her hair, throw over her shoulders the black gypsy shawl with red flowers and a fringe that was a gift from the old woman, and, head down, so as not to meet the gaze of passers-by, she slowly made her way towards the Post Office, keeping as close as possible to the walls of the houses. She didn't like people looking at her. At the Post Office she pulled her chair right in close to the table and looked up to survey the hall. These were pleasant hours. She wrote letters and watched the others, wondering about them and herself too. Sometimes she felt that something special would happen that evening, and then she was impatient for darkness to fall, so she could go to the Post Office. Occasionally strange men would address her, and she answered them willingly. One day a group of students joked with her. They were sending someone a telegram, which they read out to her for her opinion. The telegram was obscure, but amusing. She laughed and said she liked it. It was fun. One evening a fat man sat down beside her. He was drunk but in control of himself. He began talking about something or other and then invited her for a beer. She hesitated for a moment and accepted. She had never drunk beer before, but she didn't tell him that. They walked one block, but then, with a sideways look at her, he took a taxi, which took them to the hotel "Balchug". She assumed they would go to the restaurant, where she hadn't been before either, but the man said that he lived here and that they could have beer brought up to his room. The maids looked after them, whispering, as they went up the stairs. Beer actually was served in the room, vodka too. He drank some vodka and was now completely

drunk. She drank some too and felt lightheaded as from childhood laughter. She was awoken by a loud knock at the door. A voice announced sternly: "Comrade, it's time for guests to go." She was lying naked on the bed and so was he, except for a singlet. He lay asleep on top of her, his face pressed against her stomach. She crawled out from under him and began to dress. He woke up and sat on the bed, watching her.

"Why didn't you tell me it was the first time?" he asked. She didn't answer.

"All right, don't be offended," he said, getting up to see her to the door. She wasn't offended, he wasn't a bad man, but her heart stirred with anguish, like a cold Medusa.

"Hang on," he said at the door and padded back on his bare feet into the room. He got something, came back and slid it in her pocket.

"You'll get a taxi back," he said and patted her cheek. "You're a good girl, don't fret . . . Life's a bastard . . ."

It was night outside. She wanted to walk, but her legs ached. The driver sat reading the newspaper in the lighted cabin.

"Well, are we off?" he asked.

She got in.

"Have you got any money?" the driver looked at her in suspicion.

She felt the crisp note in her pocket and handed it to him.

"So he wasn't a miser," joked the driver.

. . . Maria would have continued this train of thought, but she was interrupted by a voice which brought her back to the Post Office. Beside her stood a Caucasian looking man with a suitcase. The enormous hall was empty, but he wanted to sit there.

"It's free," said Maria.

"Thank you," responded the man gallantly in an un-Russian accent, and sat down. "Are you writing a letter?"

"Yes," she replied and dipped her pen in the ink.

"To your boyfriend, no doubt?" inquired the man, leaning on the table and smiling into his black moustache. She smiled too and looked at him. A bald patch stretched across the centre of his head, thin hair circling it like nimbus.

"To my fiance," she said, "on the Black Sea . . ."

"Is he there on holiday or working?" the man enquired.

"Working," she said, "He's in the Black Sea Fleet . . ."

"A wonderful place," said the man, "I'm from there myself, from Sukhumi, I'm here on business . . . Have you been to the Caucasus?"

"No," she said.

"Tut-tut-tut," clucked her neighbour. "When you come, you'll be my guest! Wine, fruit, sun, sea — as much as you can stand . . ."

Maria laughed:

"And how will I find you?"

"The name is Otar," he rose slightly, "Otar Chegoshvili. Ask anyone in Sukhumi — anyone will direct you. And you name?"

"Maria," she said.

"Pleased to meet you," he said. "Are you a visitor too or do you live here?"

"I live here," she said, "on Old Arbat St. . . ."

"So you are a Muscovite," smiled the man. "I like Moscow girls, they like a bit of fun," and he winked.

Maria burst out laughing again and tossed back her curls. "He's not bad", she decided "he's rather jolly ...", and she suddenly felt good.

"Do you live with your parents?" enquired the man.

"No, by myself," said Maria, "with neighbours."

"Would you care to have a drink?" said the man, slapping his case. "What a wine I have brought with me." He rolled his eyes . . . "Aaaa! You'll lick your fingers ... Tsinindali ... Grape as clear as a tear-drop."

Maria was suddenly warm and happy. She hesitated, not wanting to accept too rapidly, and tilted her head to one side. His eyes slid over her face, her figure and even tried to look under the table, to see her legs, but they were concealed from him by the partition.

"All right," said Maria, "but beer would be better."

She really didn't care about the beer, she just threw that in.

"Fine," the man quickly concurred. "But where can you get it at this hour?"

Maria didn't know either, but to keep the conversation going, said:

"In the Balchug . . . That's a hotel . . . They are open late . . ."

"It'll do," said the man, getting up — "Let's grab a taxi."

She looked up at him. He stood waiting and smiled into his black moustache. She dawdled a little, thinking something over, then moved back the heavy stool and swaying slightly, rose, her eyes riveted to his face. The smile under the black moustache froze, then curled into a snarl. Perplexity and fear showed in his eyes. This lasted a second, no more. He croaked something in a strange language, jerked his head, and spat under his feet, turned abruptly, and his heels clattered noisily on the tile floor, as he ran towards the exit, not once looking back, waving his case as he ran. The clatter of his heels echoed from the high ceiling and the far walls of the huge empty hall.

Maria stood rooted to the spot, staring at the spittle on the floor. She went white, her neck retracted, her curls shook . . . She gasped . . .

"You Bastard," she suddenly shouted after the fugitive in a hoarse peasant voice. Her teeth bared involuntarily.

Her voice echoed back off the walls of the empty hall, the last sound booming wrathfully, like a shot at the fugitive's back. But the back disappeared.

A head thrust out of the lone working window.

Maria swayed from right to left as she sat down heavily on the stool. On the table lay the unfinished letter. "Passionate greetings from the Black Sea and Vasil!" A drop of moisture fell on the page. Maria tried to brush it away with a finger, but it smudged. So she screwed up the sheet of paper and threw it under the table. Then she stood up, and rolling heavily from shoulder to shoulder, like a goose, her head lowered, she moved slowly towards the exit on her tiny misshapen legs. The enormous door of the Post Office creaked plaintively and let her out into the night . . .

Here are three pictures,
You painted them for me.
Did you know?

HEARING,

Minds hear, sitting still,
eyes closed but stirring
the heart listens to sounds
from India, China and Peru,
beauty
blossoms inter-mesh.
Still sounds move minds
beneath the folds of skin and bones

soft sounds are the ground pearl-powder
which stop you growing old.

FEELING,

Rain sweet on a warm window
of you
with you
pressing the wet-brown leaves
of a twisted tree
to you
woven
and this is the best poem
channelling
growing.

BEING,

This is a picture
of a flower in your eyes
is that strange?
I touch. I feel
not the flower you sent me
but the dream
you planted in me.

Anne Parratt

מאנענטע געטא-אויסשטעלונג, וואס וועט עווענטועל
פארוואנדלט ווערן אין א פארמאנענטן געטא מוזיי. אויף
דער אנקעטע וועלכע די קאמיסיע האט ארויסגעשיקט
צו אירע מיטגלידער, וועגן א געהעריקן ארט פאר אזא
אויסשטעלונג — האט די „קדימה“ איבערגעגעבן א פא-
זיטיוון ענטפער.

מ״מ

Cursed Tree Yehuda Svoray

You cursed tree
How do you dare to stand so silently
In your deceptive green
Near Sveti Urh
The church of bloody murder?
You should be red as blood
And all your cursed branches and your roots
Like skeletons that fell the horrors of the dead
Which you once held in your green arms
And let it happen.
You cursed church
Why do you stand with steeple to the sky
When you should be destroyed
Your stones ground to the earth
And trampled in disdain without a memory
Your stones have heard the cries and hidden the
unthinkable
thinkable
And let it happen.
You cursed cells
With your small barred and ugly eyes
Through which the summer breeze now floats so
pleasantly
With song of birds that sing of life and joy:
How were you not ashamed to have your walls washed
clean
Of blood and brain and fragments of the bones
Of those who here did breathe the last small tear of life?
How did you not collapse in shame,
In undermining streams of blood?
It is so tranquil here,
So bloody tranquil,
In Dobrunje
The place of horror —
Now a park.
I think of you, O Milko Kosin
I cry for you Professor Sturm
I try to not forget you all
Who now are pictures smiling on the wall.
For here you cried or cursed
Or just stood silently with open eyes
And prayed for better days for us.
So let me raise my glass
Of blood-red Refosk wine
And drink to you, my brothers, dear in fate.
I am a Jew, you are Slovenes —
But we were murdered both
And left with sorrow and with hope.

From "Nema Problema" — Snapshots of a Journey through
Yugoslavia

Ljubljana
27 May 1980

און אי דערציעריש, איז אויסגעפירט פון גוט-שפילנדיקע
ארטיסטן לערער, און איז געהעריק צוגעגרייט.
די יוגנט-אוידיציע (מאנטיק) איז אין צוויי שפראכן:
יידיש - ענגליש. זי ליידט פון צופיל אמעריקאניזם. אין
שרייבער-קאלענדאר ווערן למשל, דערמאנט נאר די שריי-
בער, וואס האבן געלעבט אדער זענען געשטארבן אין
אמעריקע. ערגעץ ווו האבן צוויי סטודענטן געטרונקען
קאָווע, ווערט פון דעם א יידישע סטודענטן-קאנפערענץ;
יידיש ווערט געהאלפן. דאס אלץ — אויב עס פאסירט
ווערט פון דעם א סטודענטן-ארגאן — און ממש —
ערגעץ ווו איז דערשינען א בלעטל אדער אן אויפרוף —
אין „נעו יארק“.

ביי אונדז אין מעלבארן — לעבט מען נישט; שטארבט
מען נישט; שאפט מען נישט; גייען קיין יידישע זשורנאל
(אויך אין ענגליש) נישט ארויס. מיר לעבן בלויז אין חסד
פון די יענקעס...

די ראדיא-אוידיציעס ווערן אויסגעהאלטן פון דער
אויסטרעלישער רעגירונג, און די ראדיא-אנאנסער, וואס
זענען גלייכצייטיק די צונויפשטעלער פון די פראגראמען
— קריגן האנאראר.

★

די צוויי זונטיק שולן אויפן נאמען פון: שלום
עליכם און י. ל. פרץ האבן דורכגעפירט א פייערונג פאר
די שילער פון צענטן קלאס, וועלכע האבן גראדואירט.
צען שילער האבן געלייענט זייערע עסייען, וואס האבן
באזיזט די פארצווייגטע טעמאטיק מיט וועלכע די שילער
האבן זיך פאראינטערעסירט.

עס האבן באגריסט פארשטייער פון ביידע שולן; די
פארוואלטערס, א גרויסער עולם פון עלטערן, פריינד,
שול-טוער האבן בייגעוויינט די פייערונג.

א טייל פון די עסייען זענען פרעמירט געווארן מיט
דער רבקה לעווין פרעמיע. די פרעמיע האט איינגעשטעלט
דער דיכטער י. מ. לעווין, אין אנדענק פון זיין פארשטאר-
בענער פרוי.

די פייערונג איז פארגעקומען אין דער נייער, שיי-
נער געביידע פון די שלום-עליכם קינדערגערטנער.

דעם אפשוולס פון שול-יאר האבן ביידע שולן איינ-
געאדנט באזונדער. די טראדיציאנעלע שול-קאנצערטן
זענען פארגעקומען: פון דער שול-יאר, און „קדימה“
טעאטער; פון דער י. ל. פרץ שול, אין אייגענעם שול-
בנין, אין באלין.

★

דער „הומיר“-כאר ביי דער „קדימה“, וואס פאר-
נעמט אן אנגעזעענעם ארט אין אונדזערע קולטור-אונ-
טערנעמונגען פירט יאר-ייערלעך דורך א קאנצערט, ווו
ער באזיזט זיך מיט זיינע דערגרייכונגען. דער היי-
יאריקער קאנצערט איז אויסגעפאלן זייער פייערלעך און
באזיזט דעם הויכן סטאנדארט פון דעם כאר.

★

די ירושה-קאמיסיע ביים „באָאָרד אָף דעפיוטיס“
האט אונטערגענומען אן אקציע פון אויפשטעלן א פער-

פון אונדזער סביבה

מיר הערן גוטע גרוסן פון דער טאג-שול אויפן נאמען פון שלום עליכם. דער פארמעסט פון אירע טווער צו דוכפירן געוואגטע בוי-פלענער — האלט ביי פאר-וויקלעכט ווערן. צום נייעם שול-יאר (פערואר 1981) וועט די שול פארמאגן א פרעכטיקן בנין מיט די מא-מאדערנסטע איינריכטונגען, צום לערנען און שטודירן. ליכטיקע צימערן, קאָרפּעס, א גרויסן הויף צום שפילן זיך, פאר די קינדער.

די יידיש לימודים זענען א באַזונדער קאפיטל. דער-פארענע יונגע יידיש-לערער, מאָדערנע יידישע לערנ-ביכער, ספעציעל צונויפגעשטעלט פאר דער שול, וועלן דערמגלעכן, אז דער לימוד פון יידיש וועט זיין אויפן זעלבן ניווא, ווי דער לימוד פון ענגליש. די שול האלט שוין ביי פינף אפטיילונגען. ערגעץ ווו צייטיקט שוין א געוואגטער פלאן צו פארוואנדלען די עלעמענטארע שול — אין א יידישער מיטל-שול.

א וויכטיקער, סטימולירנדיקער כח, איז דער אינטערעס וואס יונגע עלטערן ווייזן ארויס פאר דער שול.

דער קלוב „שלום“ ביי דער „קדימה“ — איז דער קלוב פון יידישע אימיגראנטן, געקומענע פון רוסלאנד. אין משך פון עטלעכע חדשים האבן זיי אנטוויקלט א איבערראשנדיקע טעטיקייט. צונויפגעשטעלט אן אַרקעס-טער, ספּאָרט-סעקציעס; באַראַטונגס שטעלע פאַר אימי-גראַנטן; א רוסישע צוויי-וואָכן צייטונג „שלום“. אין משך פון עטלעכע מאָנאַטן האָט דער קלוב דורכגעפירט צוויי קאָנצערטן, וואָס האָבן געהאַט א קאָלאָסאַלן דערפאלג; איין טרויער-אָונט, צום אַנדענק פון פאַרשטאַרבנעם רוסישן טרובאַדור וויסאַצקי. אן אָונט, וואָס איז געשטאַ-נען אויף א קולטורעל-גייסטיקן ניווא, קינסטלעריש געשטאַליקט און האָט אויף א מיסטערהאַפּטן אופן אַריינגעבראַכט די פערזענלעכקייט פון פאַרשטאַרבנעם. דער לעצטער קאָנצערט — א געמיינזאָמער מיטן טעאַטער קרייז ביי דער „קדימה“ האָט צוגעצויגן א גרויסן עולם. דער קאָנצערט איז געווען אין צוויי שפּראַכן: יידיש און רוסיש. דער קלוב „שלום“ האָט אויך דורכגעפירט אן אפיל-אָונט פאַרן יידישן הילפס-פאַנד.

די פיר יידישע ראדיא-אוידיאָיעס (זונטיק פרי פון 11 - 10.30, מאָנטיק אָונט — 6 - 5.30; מיטוואָך פרי 11.30 - 11 און פרייטיק 5 - 4.30) האבן א גרויסע צאָל צוהערער און פאַרנעמען אן אַרט אין אונדזער קולטור-לעבן. כאָטש ס'איז שווער אַפּצושאַצן דעם פאַר-נעם פון זייער אינפלוס. יעדער אוידיאָיע האָט איר ספעציפישע אויפגאַבע. די פרימאָרגן-אוידיאָיע איז קינסטלעריש צוגעגרייט דורך לערער פאַר יידישע שול-קינדער. דאָס טעאַטראַלישע, וואָס איז אי פאַרוויינליך

צו טאן מיט אַנדערע פרויען — פאַרלירט זי זיך, און ווייט נישט ווו אייך, און ווו אויס.

די פרוי דאָקטאָר — די עמאַנציפּירטע פרוי, האָט איבערגעבויגן דעם שטעקן פון עמאַנציפּאַציע. היות ווי א פרוי דאַרף האָבן א מאַן — האָט זי אים. אָבער מער גייט איר ניט אָן. זי גיט איר מאַן אַלע פרייהייטן, צו פאַר-ברענגען, ווען זי איז פאַרנומען. פראנצויס איינהאַרן פילט זיך אין איר ראָל זיכער, דערפאַרן און ברענגט אַרויס דעם טיפ פרוי, וועלכער דער מחבר וויל אונדז געבן.

די פשוטע, פראַצוויזישע פרוי — זי האָט ניט קיין געזעלשאַפטלעכע אַמביציעס. זי וויל ניט אויסבעסערן די נאַטור. זי וויל זיין דאָס — צו וואָס די נאַטור האָט באַ-שטימט דער פרוי. זי איז ניט אויסגעלאָסן. חלילה. אָבער נאָך יעדן פאַרלוירענעם געליבטן, שאַפט זי זיך איין אַן אַנדערן. באַשע שענקעל פאַרטערטירט גוט, און גיט איר בער דעם כאַראַקטער פון א פרוי, וואָס איז באַשאַפן גע-וואָרן אויסשליסלעך פאַר ליבע...

די דריי מענער אין דער קאָמעדיע, כאַראַקטעריזירן אויך דריי פאַרשידענע טיפן:

דער מאַן פון פרוי אַדוואָקאַט — יאָשע שער — שפילט דאָס מאָל דעם אייראָפּיער. זיין שפילן איז אויפריכטיק, נאַטירלעך, און אַזוי נעמען מיר אים אויף. ווייזט אויס, אַז ניט נאָר יידישע כאַראַקטער-טיפן (א שדכן, א רבילע) קען שער ארויספירן אויף דער בינע.

דער יונגער סעקרעטאַר פון פרוי אַדוואָקאַט — יעקב לעווין — איז אַזוי באַרוישט פון איר פאַפּולאַריטעט, אַז ער פאַרליבט זיך אין איר. ווייל נאָך אַלעמען — איז זי א פרוי. לעווין האָט זיך גוט איינגעלעבט אין דער ראָל פון א פאַרליבטן, פאַעטיש-געשטימטן און צעפליגלטן בחור, וואָס אַנשטאַט שרייבן געריכטס-אַקטן, שרייבט ער לידער.

דעם קלאַסישן טיפ פון א באַאַמטן, אַרום וועלכן עס דרייט זיך אייגנטלעך די פאַרשטעלונג — שפילט שיע טיגעל. דער גוט-צוגעפאַסטער גריס, די נאָיוויטעט און ערנסטקייט מיט וועלכער טיגעל ברענגט אַרויס די פראַב-לעמען פון ערלעכן, געהאַרצאָמען באַאַמטן וואָס שרייבט בלוז צו א זעראַ צו זיין שעפס צוואה (לויט דער עצה פון אַדוואָקאַט) און שפּעטער, כדי דאָס צו פאַרדעקן, ברעכט ער אויף די קאַסע (לויט דער זעלבער עצה), ווייל מיט איין פאַרברעכן, וויל דער אַדוואָקאַט צוגיטש מאַכן ס'צווייטע. דער נאָיווער, ערלעכער באַאַמטער טוט עס צוליב א דערהויבענעם ציל — ליבע. זיין שפילן באַ-ווייזט א געניטיקייט אין דער בינע-קונסט.

עס איז נישט איבעריק צו באַמערקן, אַז די קאָמעדיע פאַרמאָגט א גוטן, נאַטירלעכן הומאָר. (ווייל עס זענען אויך דא קאָמעדיעס, ביי וועלכע מען דאַרף וויינען...). די איינשטעלונג און רעזשי איז האַלצערס. איבערגעזעצט די קאָמעדיע אין א ריינעם יידיש-האַט חיים ראָזענשטיין.

יידיש טעאטער אין מעלבארן

„פריי ארוואקאט“

באמערקונג פון רעדאקציע:

אין יאר 1980 איז אויסגעפאלן דער 70 יאריקער יובל פון יידישן טעאטער אין מעלבארן.

ווי אן אילוסטראציע צו די קינסטלערישע דערגרייכונגען פון טעאטער, ברענגען מיר א ניט-פארעפנטלעכטע אפשטאנד וועגן א פארשטעלונג, וואס האט זיך אפגעזוכט אין אונזערע ארכיוו.

די צייט אין וועלכע מיר לעבן — איז דאס 20-טע יארהונדערט. דער מענטש פליט אין די רוימען; ער שווימט אונטערן אייז פון פאליס צו פאליס מיט אונטערוואסער-שייפן, געטריבן דורך אטאמישער ענערגיע און נישט נאר איבער דער נאטור האט דער מענטש אפגעהאלטן א זיג. שווארצע — קאלאניאלע פעלקער האבן באקומען זייער אומאפהענגיקייט. אפגערעדט שוין דערפון — וואס די פרוי אין דער געזעלשאפט איז גלייכבארעכטיקט מיטן מאן. זי פארנעמט איר ארט, צוגלייך מיטן מאן אין דער וויסנשאפט, טעכניק, פאליטיק. זי קליידט זיך ווי דער מאן; רויכערט און טרינקט ווי דער מאן. די צייט פון די סופרא-זשיסטקעס געהערט צו דער ווייטער פארגאנגענהייט. עס אנטשטייען שוין אפילו געזעלשאפטן וואס פרובירן דער פרוי צוריקגעבן איר פרוילעכקייט.

אין אזא צייט, קען א טעמע פאר א פארשטעלונג וואס באהאנדלט דער פרוי און איר קאריערע — אויסזען באנאל און אן איבערראשונגען. ביז עס רירט זיך צו צו דער טעמע — א פראנצויז. דעמאלט באקומט די גאנצע מעשה גאר אן אנדער פנים.

די פרוי, די בארימטע אדוואקאטין האט א מאן, און זי איז די פרנסה געבערין. ארט עס ניט דעם מאן. ער איז אפילו ניט מקנא זיין פרוי, איר פאפולאריטעט.

דער מענטש וואס האט באזיגט דער נאטור האט אבער נישט באזיגט זיין נאטור. ער וויל די פרוי אויסשליסלעך פאר זיך.

דריי טיפן פרויען ברענגט ארויס דער מחבר ווערנעל: די פרוי אדוואקאט — הארציק און איבערצייגנדיק געשפילט דורך רחל האלצער. די קאריערע פארשלינגט איר גאנצע צייט און זי זעט זעלטן איר מאן. זיין אנוועזנהייט אבער אין הויז, נעמט זי אן מיט זיכערער זעלבסטפארשטענד-לעכקייט. ווען זי דערווייט זיך אבער, אז איר מאן האט

געהויבן און צוגעדריקט צו זיך מיט אזוי פיל ווארעמקייט, אז כ'האב זיך צעוויינט. ער האט מיר אריינגעטראגן אין צימער. א קליינער, ליכטיקער און זויבער צימערל. א בעט, א שטול און א טישל. שוין ליגנדיק אויפן בעט מיט צע-בלוטיקטע הענט און פיס האב איך זיך נאך אמאל גוט איינגעקוקט אין דעם מאנס פנים. דאס איז געווען: ער, איך האב נישט געהאט קיין טעות, אן איבערגעגעבענער פריינד פון מיין פאטער ז"ל. א מאן וועלכער האט צוזאמען מיט מיין פאטער געהערט צום פארבאנד פון די יידישע פאלקס-בענק אין דער ליטע. א אינטעלעגענט, אן איידעלער, און א פירנדיקע פערזענלעכקייט פון דער אלגעמיין ציוניסטישער באוועגונג. ער איז געווען א מאן איבער די פער-ציקער, הויך שיין, אנגעטאן אין א רוסישער רובאשקע, אין הויז „גאליפע“ און שטיוול. דאס איז געווען דער זעלבער, וואס האט איך יאר פאר דער מלחמה דורכ-געפירט די אלגעמינע פארזאמלונג אין אונזער שטעטל-שער פאלקס-באנק, ער איז געווען אסך יינגער פון מיין פאטער און אסך עלטער פון מיר. כ'האב פארמאכט די אויגן. כ'האב זיך „דערזען“ גייענדיק מיט דעם איידעלן מאן שפאצירן אין דעם געמיטלעכן זומערדיקן פארנאכט צום שטעטלשן וואלד. כ'האב זיך דערמאנט זיינע קאמפלימענטן און איידעלע באנעמונג. ער האט דערווייל געוואשן מיין פארבלוטיקטע הענט און פיס. און האט יעדע וויילע געקוקט אויף מיר מיט א נישט געוויינלע-כער נייגעריקייט. ס'איז געווען קענטיק, עפעס איז אים געווען באקאנט אין מיר. נאר ער איז נישט געווען זיכער מיר עפעס צו פרעגן. ווען ער האט פארבונדן מיט צוויי טאשנטיכלעך מיין ווונדן, האב איך זיך אנגענומען מיט מוט און אים שטיל געפרעגט: וויסט איר אפשר פון א ליטוויש שטעטלעך אנשיקשט? ... ער האט גע-עפנט זיינע גרויסע שיינע אויגן און מיר אנגעכאפט פאר ביידע הענט און געגעבן א פארשטיקט געשריי: — איר ווענט די קאסירשע פון אנשיקשער, פאלקס-באנק! איך האב זיך צעוויינט, ער האט מיר ארויפגעכאפט אין זיינע ארעמס און צוגעדריקט צו זיך, אויסגעקושט מיין פאר-שמירטן פנים ... מיר האבן זיך אנגעקוקט ...

ער איז געווען זויבער, גוט אנגעטאן, דער קאפ פארקעמט, דאס פנים ברין פון יוזן, יוגנטלעך, פריש ווי א בחור אין די דרייסיקער.

איך בין געווען בארוועס, שמוציק, מיט א פאר-שמירט פנים, מיט א צעפודעטן קאפ. נישט געוואשענע האר און איך האב זיך געשעמט ... ס'איז געווען ווי ער וואלט פארשטאנען מיין געדאנק, ער האט מיר אנגעקוקט מיט א טרויעריקן בליק און געזאגט, — עס מאכט נישט אויס, ביסט דער זעלבער בריליאנט, נאר נישט אויפן ריכטיקן ארט ... וועסט נאך שיינען, קינד מיינס ... מיר האבן שטיל געשמועסט. ווען די זון האט זיך געקליבן צו מאכן נאכט האט ער מיר באגלייט צו דעם געשלאסענעם טויער פון זאכאדניע 66.

לאה זילבער

ווי בריליאנטן האבן אויסגעזען די טראפנס אויף די ווענט אין שייך פון פיצעלע ליכטעלע. דער מלאך, אין געשטאלט פון א יידישן ליטווישן בחור האט גערעדט צו אונדז שטיל און דייטלעך, איך האב פון אים די אויגן נישט אָרונטער-גענומען. א הארציקע היימישע ווארעמקייט האט געווייט פון דעם בחור, ס'האט זיך אָנגעצינדן מיין פאנטאזיע, און מיר האט זיך געדוכט, ווי ער וואלט צו אונדז געקומען פון א ווייטער וועלט, איבער שבעה ימים, פון טיפע געהיימניספולע וועלדער, מיט א גרויסער שליחות, צו רא-טעווען ליטווישע יידן, וועלכע האבן געדארפט אַוועק וואס גיכער פון פוילן און רוסישער „פרייהייט“, וועלכע האט געלויפערט איבער אונדזערע עלנטע קעפ.

ווי אהין שיקט איר אונדז? — האט שרה מאַלע גע-פרעגט מיט גרויס פארויכטיקייט און דרך ארץ. שרעקט זיך נישט, און פרעגט נישט קיין צופיל קשיות... שרה מאַלע האט אויך נישט אַנדערש געוואלט וויסן ווי ער הייסט... דער בחור האט זיך צעלאכט. מאַמאַלע — זאגט ער צו איר — אויב איר האט א זייער גוטן קאפ וועל איך אייך זאגן, איר וועט דארפן געדענקען מער ווי טויזנט נעמען...

ערבנץ אין דער גרויסער און האלב צעשטערטער שטאָט לאַדזש, אין א פאָרוואַרפענער גאס, אין אַ האַלב חרוב הויז, האט זיך געפונען א מאַן וועלכער האט גע-דארפט הייסן דער „שירים מאַן“ אונטער דער קלאַפ פון זיין רעקל האט ער געדארפט טראָגן א בילדל פון אַ קליינער בעריאָזקעלע מיט ווייטע קאַרע, ביים באַגעגע-נען זיך מיט דעם מאַן, האט מען געדארפט זאָגן: „בעריאָ-זעווע האַלץ וואַרעמט דעם אויוון“ דאָן האט דער מאַן געדארפט אויפהויבן די קלאַפ פון זיין רעקל און ווייזן די בעריאָזקעלע. און ערשט דאָן האט איר געקענט רעדן עטלעכע ווערטער, אָבער נישט פרעגן קיין פראַגעס, נאָר זיך באַמיען צו געדענקען וואָס דער מאַן האט געזאָגט. אויך דארף מען זיך גרייט אין וועג אַריין, ווי? און ווען? מען האט שוין געוואוסט, אַז מ'דארף נישט פרעגן...

ס'איז אַוועק פון אונדז די אומרהאיקייט און די מורא. אַ הפקרות האט פאַרנומען דאָס אָרט; די עטלעכע ליט-ווישע יידן וועלכע האבן זיך אַרומגעוואַלגערט אין לאַדזש האבן זיך נישט געקענט און נישט געוואוסט איינער פון אַנדערן; זיך קיינמאָל נישט געטראָפן. די איינציקע וועל-כע איז נישט געווען הונדערט פראָצענט זיכער מיט דער גאַנצער אַפערע איז געווען שרה מאַלע. זי האט געוויינט, זיך געשנייצט די נאָז און גערעדט צו זיך: „גאָטינקע גע-טרייער, דו איינער ווייסט וואָס עס גייט דאָ מיט אונדז פאַסירן, און דו איינער זאָלסט אונדז העלפן מיט דיין גרויסן חסד.

די לאַגע אין פוילן איז פון טאָג צו טאָג געוואָרן ער-גער. עס האט געבראַכט די ערד אונטער אונדזערע פיס, מיר האבן געמוזט אַוועק פון פוילן, אַנישט האט געדראָט אונדז די סכנה פון אומקום חלילה. מיר האבן קיינער נישט געהאַט קיין דאָקומענטן. מיר האבן געציטערט פאַר

יעדן פאַליציאַנט, פאַר יעדן סאַלדאַט אפילו. מיר זענען אַנטלאָפן פון איין חיה'ס מויל און אַריינגעקראָכן צו אַ צווייטער חיה אין פּיסק אַריין. מיר האבן געמוזט אַריי-לייגן אונדזער גורל אין וועמענס נישט איז הענט אַריין, און בעטן דעם אויבערשטן ער זאָל אונדז נישט פאַרלאָזן. ס'איז נישט געווען קיין אַנדער אויסוועג, איין גרויסע מעלה איז געווען אין אונדזער לאַגע: מיר האבן גאַרנישט פאַרמאָגט, חוץ אַ פּעקל עסן, און אַ פאַטשיילקע אויפן קאַפ. צו דעם מאַן מיט דער בעריאָזקעלע האבן מיר גע-דאַרפט גיין איינציקווייז. מיר האט מען באַשטימט צו גיין די ערשטע.

מיט אַ קלאַפּענדיק האַרץ און א ציטער אין די גלי-דער, האב איך ווידער אַזוי ווי אין ווילנע זיך געחזרט אויף אויסווייניק דעם מאַדנעם פוילישן באַמען מיטן פוי-לישן אַדרעס. געטאַנגען בין איך פרי, וויל בינאַכט איז געווען געפערלעך אַרויסצוגיין פון טויער.

כ'בין אָנגעקומען צו דעם האַלב-צעשטערטן הויז. דער אַריינגאַנג איז געווען פאַרסמאַלעט האַלץ און ציגל. ס'האט אויסגעזען ווי קיין לעבעדיקער נפש וואָלט דאָרט נישט געוואוינט. כ'בין געווען באַרוועס און געציי-טערט כ'זאָל נישט אַרויף אויף גלאָז. כ'בין אַרויף אין קאַרידאָר און אָנגעקלאַפט אין נומער 5. קיינער האט ביט געענטפערט. מעגלעך קיינער איז אין דער דירה נישט געווען. פאַרוואַרלאָזטע קעץ זענען געלאָפן צווישן דעם מיסט און געאַטעמט. ס'איז געווען א צער צו קוקן אויף זיי. ס'איז מיר באַפאַלן א אומעט און א צוויפל, אפשר איז דאָס נישט דאָס ריכטיקע אָרט? אפשר האב איך געמאַכט אַ טעות אין אַדרעס? אפשר איז דער בחור אַ שפּיאָן פון נ.ק.ו.ד.? אפשר איז דאָס אַ נעץ? אפשר איז שרה מאַלע גערעכט? ס'איז אַ פינצטערער פלאַנטער, אַז נעמען, אַז אַדרעסן, אַז לייב און אַז לעבן... ווי זענען מיר, און וואָס וועט זיך פון אונדז?...

ס'האט דאָ מיר אָנגעהויבן צו טרויסלען פון קעלט. ס'איז געווען שאַטנדיק און קאַלט. די פיס האבן מיר געפירט פון קאַלטן צעמענט, קיין מענטש האט מען דאָ נישט געזען. כ'האב געוואַרט און נישט געוואוסט אויף וועמען... כ'האב געקוקט אין דעם שפּעט פּרילינגדיקן הימל, לייכט און גראַציעז, פריי אַן שטערנונגען, האבן שפאַצירט לייכטע דורכזיכטיקע וואַלקנדהלעך, אַן זאָרג, פול מיט פרידן, אין דער צייט ווען די ערד האט נאָר אַן אויפהער געבלוטיקט און נישט געוואוסט פון קיין רו.

מיטאַמאָל האט ווער געגעבן א הוסט. כ'האב זיך אויסגעשטוכעט און אויפגעשטעלט, כ'האב דערזען אַ מאַן, ער איז געשפרונגען איבער די פאַרברענטע ברעטער. ער האט מיר דערזען און געבליבן שטיין. איך בין געוואָרן דערשטוינט אויף אַזוי פיל, אַז ס'איז מיר באַפאַלן א שוואַכקייט, כ'האב אויסגעשטרעקט די הענט אַן וואָס זיך אַנצוכאַפן און כ'בין געפאַלן אין דעם מיסט מיט צעשפּרייטע הענט און זיך צעקלאַפט ביז בלוט. דער מאַן איז שוין געשטאַנען איבער מיר. ער האט מיר אויפ-

ארונטערגעגליטשט פון מיין שוים און מיט אלע קינדער-
לעך צוזאמען אוועק צום עס זאל. כ'בין געבליבן ווען ווי
עס וואלט מיר ווער אויסגעליידיקט. כ'האב נישט געהאט
ווי צו גיין, וואס צו טאן. די שטימען פון די קינדערלעך
און מאמעס, און טאטעס האבן אויף מיר געמאכט א מאדנעם
איינדרוק, מיין פאנטאזיע האט זיך צושפילט, ס'איז מיר
געקומען אויפן געדאנק די רייד פון ארעמען מלמד. „אוי,
ווען איך בין ראטשילד“ כ'וואלט פאר זיי געבויט א פא-
לאץ. כ'וואלט זיי הארטן באוועגט און איך וואלט געווארן
זייער אלעמענס מאמע... ס'האט זיך מיר געדוכט אז
כ'בין צווישן זיי... כ'האב געעפנט די אויגן און דא בין איך
געזעסן, א עלנטע מיט א צעריסן קליידל, מיט בארזעסע
פיס, די האר פארהונדן מיט א שטריקל און מיט א גאסן
פנים פון טרערן. וועל איך ווען צערטלען א קינד אין מייע
ארעמס, געבוירן מיט אייגענע יסורים? ס'איז געווארן
שפעט. די זון איז שוין לאנג פארגאנגען, דער טומל אין
הויף האט זיך אביסל איינגעשטילט. כ'האב נישט געוואלט
ווי מיין „שווער“ און „שוויגער“ זענען אהינגעקומען. איך
האב קיינעם נישט געהאט גאר זיך אליין מיט מייע
טראכטענישן און פאנטאזיעס. זיי זענען געווען מייע
„באגלייטער“ ווי צוויי מלאכים פון ביידע זייטן. כ'בין
ארויף אויפן 4טן שטאק פון אן אלט און חרוב הויז. דער
בוידעם איז געווען פארגלייבט מיט מיסט און שמאטעס, און
„באצירט“ מיט שפינוועבס ווי גארדינען. געפונען א אלטע
צעבראכענע וואנע, קענטיק פון יארן ניט קיין געוואשענע,
כ'האב ארונטערגענומען דאס קליידל, דאס געלייגט צו
קאפס, זיך צוגעדעקט מיט א אלטן זאק. מייע „צוויי
באגלייטער“ האבן מיר איינגעשלעפערט, מיר געהיט, מיין
שלאף זאל זיין זיס ביזן ליכטיקן פרימארגן...

ס'האט זיך אנגעהויבן א פיבערדיקע באוועגונג: ווי
אזוי ווערט מען פטור פון פוילן, וועלכע האט זיך פאר-
וואנדלט אין הפקרות, באגדיטיוס, מערדעריי. אין מיטן
פון די אלע „גליקן“ איז אויסגעבראכן דער פאגראם אין
קעלין. דאס איז געווען ווי א פרענזל צום היטל. אויף
אונדז, די איבערגעבליבענע פון דער גרויסער שרפה האט
דער קעלצער פאגראם געמאכט א שוידערלעכן איינדרוק.
כ'האב אויף יעדן גוי געקוקט מיט חשד, כ'האב מורא
געקראגן פאר א שאטן אויפן וואנט, יעדער נישט יד
האט אויף מיר אנגעווארפן א פחד. מ'האט ווידער גע-
שלאגן יידן, גערויבט און געמארדעט. כ'האב בשום אופן
נישט געקענט דערגיין מיטן שכל הישר די סיבה דער-
פון. דאס הייפעלע געראטעוועטע יידן, אויף זאכאדינע, 66
האבן זיך ווידער געפינען אין א פינצטערן געטא, גאר
צוליב דעם „כי מחוי ישוד אויב, ותשכל הרב“... דער
גוי איז ווידער געווען גרייט אויף אלץ, ער האט זיך נישט
געשראקן פאר קינעם. די שיטה האט געפלאקערט ווי
אין די צייטן פון אלע פריערדיקע חורבנות. א גאט, ווי
שרעקלעך דאס איז געווען!...

פון וואנען האט געקאנט קומען די ישועה? גאר
ווי עס ווייזט אויס האט ערגעץ א געהימע האט געאר-
בעט פאר אונזערטוועגן. דער ויצחק פון דער אויסגעפי-
י

ניקטער שארית הפליטה האט ווייזט אויס דערגרייכט
צום אלמעכטיקנס אויערן.

מ'האט געזאגט, אז ערגעץ ארבעט אן אונטערערדי
שער כוח, פארוואס א אונטערערדישער? איך האב דאס
א נאמען געגעבן: א הימלשע ארבעט.

אין ביינאכטיק פארשלאסענעם טויער פון לאדזשער
זאכאדינע, 66 האבן אנגעקלאפט יונגע לייט, מיט סמנים
אין זייערע מיילער, ווען מ'האט זיי אריינגעלאזן, האבן
זיי געזוכט גאר ליטווישע יידן... ס'האט זיך געמאכט אזוי
אז ווייניק ליטווישע יידן האבן זיך געראטעוועט. מיר זע-
נען געווען א זייער קליינע צאל, אבער ס'האט ווער גע-
וואלט פאר אונדז. ווער זענען געווען די זארגער? דאס
זענען געווען: „רואים ואינם נראים“...

אינאמאל, אין מיטן דער נאכט איז מיין „שוויגער“
שרה מאלע ארויף צו מיר אויפן בוידעם און אין דער
פינצטער געפונען מיין געלעגער, אין דער צעבראכע-
נער וואנע. זי האט א צי געטאן דעם זאק, כ'האב זיך
אויפגעכאפט א דערשראקענע, גאר כ'האב דערזען שרה
מאלען — וואס, שוין ווידער א פאגראם האב איך א דער-
שראקענע אויסגעשריען. זי האט געגעבן א שטילן לאך
און געזאגט: קום לאהנקע, מ'ווארט אויף אונדז. מלאכים
פון הימל זענען ארונטער צו אונדז, קום!...

כ'בין ארויסגעקראכן פון וואנע, ארויפגעצויגן
דאס צעקניטשטע און צעריסן קליידל, פארבונדן די האר
מיט א שטריקל, וועלכע כ'האב געהאלטן פארקוועטשט
אין מיין פויסט און געגאנגען מיט שרה מאלען. זי האט
מיר ארונטערגעפירט אין א פינצטערן קעלער. מייע
בארויסע פיס האבן געטאפטשעט אין קאלטער בלאטע.
ס'איז געווען אזוי פינצטער, אז ווען איך האלט זיך נישט
אן שרה מאלעס קלייד, וואלט איך פארבאלאנדשעט. מיר
האבן געדארפט שווייגן. אלץ איז צוגעטאנגען שטום.
מיטאמאל האבן מיר דערוועגן פון ווייטן א פייעלע פייערל
מיט ריזיקע שאטנס אויפן וואנט. אויף א שמאלער ברעט
זענען געזעסן מיין „שווער“ און א בחור. ווי קליין דאס
פייערל פון ליכטל איז געווען, האב איך פונדעסטוועגן
דערוועגן דעם בחורס פנים. ס'איז געווען יונג און שיין.
דער בחור האט זיך אויפגעשטעלט, גענומען דאס פיי-
צעלע ליכטעלע און צוגעטראגן צו מיין געזיכט... איך
האב געפילט כ'בין געווארן רויט. ער האט מיר
ארויפגעקוקט אין די אויגן מיט זיינע ליכטיקע קוקערס
און שטיל געפרעגט: „קאלבי ליעטובישקאי?“ (רעדסט
ליטוויש?). א קנפ האט זיך מיר בעת מעשה געשטעלט
אין האלדז און כ'האב נישט געקענט ארויסריידן קיין
ווארט... יע, יע, זי איז א ליטווישע — האט שרה מאלע
געזאגט מיט הארץ...

איך האב פאר דער צייט זיך צוזאמענגענומען און
אויסדעקלאמירט א שטיק פון א ליטווישער פאעמע. דער
בחור האט מיר אנגענומען פארן דאנט און ארעקגעוועזט
לעבן זיך. שטערעס האבן דא פריי ארומשפאצירט. פון די
קעלער ווענט האט געקאפעט ווי אין א רעגן פון דאד;

טור, דאָס ייִדישע טראַכטן און העזומירן די פאַרשונגס-
אַרבעט, מיט גאַרנישט אונטערשיד פון דער פּוילישער
קולטור-מיליטע.

געוויס האָט מען געקאָנט באַמערקן ניוואַנס אין דער
אינטערפּרעטאַציע פון געוויסע שרייבער ווי י. ל. פרץ
אַדער ח. נ. ביאליק. פרץ, איינער פון די דריי קלאַסיקער,
וועמענס נאָמען איז געווען טאַבו אין סאָויעט-רוסלאַנד
(שוין אָפּגערעדט פון ח. נ. ביאליקן דעם נאַציאָנאַלן
פּאַעט).

אין בערקאָוויטשעס באַלייכטונג האָט זיך דער מהות
פון פּרעס און ביאליקס שאַפן נישט געענדערט; אויך דעם
אויבנאָן אין דער ליטעראַטור, וועלכן זיי פאַרנעמען —
האָט בערקאָוויטש מיט פאַרערונג זיי אָפּגעגעבן דורך זיינע
קענטענישן פון די ביידע קינסטלער, דורך דער אינטער-
פּרעטאַציע און באַלייכטונג, האָבן זיי זיך גוט אַריינגעפאַסט
אין דער פּאָליטיש-קולטורעלער ראָם פון דער סביבה.
דאָס אַליין איז שוין א גרויסער פאַרדינסט פאַר דער
ייִדישער ליטעראַטור, ווייל ביידע שרייבער זענען אַן שום
סיבה דערקלערט געוואָרן פאַר „שעדלעכע עלעמענטן“.

לאה זילבער

ליטווישע יידן אין פוילן

(פראגמענט)

דאָס פּאָלקסטימלעכע האָט פאַרנומען דעם אויבנאָן
אין די רעפּערטואַן; אזוי אויך די גוט-צוגעגרייטע און
באַאַרבעטע ביאָגראַפיש-היסטאָרישע מאַטעריאַלן.

צוזאַמען מיט די פעיקייטן אַנצוקניפן א דירעקטן
און וואַרעמען קאָנטאַקט מיט די צוהערער — אַלץ צוזאַמען
האָט געשאַפן די אַטמאָספּער פאַרן דערפאַלג פון גאַסט.
דער צען וואַכיקער באַזוך, די גוט-באַזוכטע לעק-
ציעס האָבן באַוווּן, אַז דאָס ייִדישע לעבן פאַרמאָגט נאָך
פּאַטענציאַלן אויפצונעמען געדאַנקען וועגן ליטעראַטור;
אַ באַדערפעניש פאַר א גוטן רעדנער מיט דער געהערי-
קער באַציאָנונג צום צוהערער.

אַז מען פאַרמאָגט די אַלע מעלות — האָבן ביידע
צדדים אַ גייסטיק-עסטעטישע באַפרידיקונג; דער רעד-
נער, צו האָבן פאַר זיך אַ דאַנקבאַר פּובליקום; דער
עולם — אַ לעקטאָר וואָס איז וואַרעם, הימיש, נישט
סנאָביש דיסטאַנצירט, מיט דרך ארץ פאַרן אַרויסגע-
רעדטן וואָרט און דרך ארץ פאַרן עולם.

צום רעקאָרד פון פּאָליטישע דערגרייכונגען פון דער
„קדימה“, איז דער בערקאָוויטש באַזוך — נאָך אַ פּלוס.

דענע ערטער, צו מיין פרייד איז נישט געווען קיין ברעג,
און ווי נאָריש דאָס וואָל נישט זיין, האָב איך אין יעדעס
מיידעלע געזוכט סמנים פון מיין קינד, אַ מאַדע האַפּענונג
האָט זיך אין מיר אויפגעוועקט: אפשר געפינט זיך דאָ
וואו מיין קינד ... כ״האָב באַטראַכט יעדעס פּנימל, געזוכט
דאָס חן גרייכלעך אין איר לינקער בעקעלע און חן פינ-
טעלע אויף איר רעכטער פּיסעלע ...

איינמאַל, אַרום צוועלף אַ זיגער בייטאַג בין איך
ווי געוויינלעך אַרױן אין דעם קינדערהיים און זיך צוגע-
זעצט אויף אַ באַנק, געקוקט אויף די קינדערלעך וועלכע
האָבן זיך געשפּילט אַרום מיר, איז צוגעקומען צו מיר
אַ מיידעלע, אַ בלייכניקע אַ דאַרינקע, ווייכער אַנגעטאַן,
אַ ערד פינג יאָר אַלט. זי האָט אַנגענומען מיין האַנט און
מיר אַריינגעקוקט אין די אויגן מיט אירע ליכטיקע
יתומהשע אייגעלעך און מיר אַ פרעג געטאָן מיט אזוי
פיל תּמימות: ווילסטו זיין מיין מאַמע? ... כ״ויל אזוי
האָבן אַ מאַמע? ... זי האָט זיך שטאַנץ אַרויפגעכאַפט אויף
מיין שווי, אַרומגעכאַפט מיין האַלדז, צוגעטוילעט איר
קעפּעלע צו מיין באַק. אַ שטראָם פון טרערן האָט באַנעצט
מיין פנים, כ״האָב אַרומגעכאַפט דאָס קינד און באַנעצט
איר פּנימל מיט מייןע טרערן. ס׳קינד האָט מיר געגלעט,
געווישט מיין פנים און מיר געפרעגט די טאַאיווע קינדער-
שע פּראַגע: „פאַרוואָס ווילסטו, ווער האָט דיר געשלאָגן?!!“
כ״האָב דאָס געקוקט און געדריקט צו זיך. מיטאַמאַל האָט
געגעבן אַ קלונג. כ״האָב זיך דערשראָקן. ס׳קינד האָט זיך

ינגי 1946 זענען מיר דורך פאַרשידענע אומנוגען
אַנגעקומען קיין לאַדזש. זאַכאָדניע 66, אונדזער קוואַרטיר,
איז געווען אַ גרויס פאַרמאַכט הויף מיט הויכע אַלטע
אַפּגעשילטע הייזער און שמוציקע פענצטער. איבערן טאַנצן
הויף, אויף שטריק האָבן זיך געטריקט נישט קיין צו
וויכערע וועש, און אויך קינדערשע ווינדעלעך. אַ מאַדנע
בענקשאַפט האָט געקלעמט אין האַרץ, ביים קוקן אויף
די קינדערשע ווינדעלעך. ייִדישע קינדערלעך ... אַן
אייביקייט, ווי איך האָב אייך נישט געזען ... וואו זענט
איר אהינגעקומען? ...

אַ שטאַרקער חשק האָט מיר אַרומגענומען צו האַלטן
אין מייןע אַרעמס אַ קליין ייִדיש קינד. קושן עס און
זויניגען. מיטאַמאַל האָב איך דערהערט אַ קינדעריש גע-
וויק. פרייד און קינאה האָט אַנגעפילט מיין האַרץ. אין
הויף האָט זיך געטומלט. מ״האָט געשרייען, געלאַכט; גע-
לאָפן ווי אין אַ קליין שטעטל אויף אַ יריד. ס׳זענען דאָ
געווען יידן פון אומעטום; די מערהייט צוריקגעקומענע פון
רוסלאַנד.

אַ גאַנצן טאַג בין איך אַרומגעטאַנען איבער אַלע
הייזער, געזוכט-אליין נישט וויסנדיק וואָס. מיין „אדאפּ-
טירטע“ שווער און שוויגער האָבן זיך באַזעצט אויף
אַ בוידעס און דאָרט זיך כלומרשט אויסגערוט די ביינער,
און איך האָב נישט געהאַט קיין געדולד צו זיצן ... צו
מיין איבערדאַשונג האָב איך אַנטדעקט אַ קינדערגאָרטן
מיט ייִדישע קינדערלעך, אויסבאַהאַלטענע פון פאַרשיי-

ווייטאק איז ער מסכים מיט איר. אונטער אש'ס סופליארקע זאגט ער: "זאל דאס קינד מאכן א המוציא לויט זיין רע-ליגיע"...

משה-וואָלף פאַרשפּילט וויל ער איז שוואַך. ער איז שוואַך, וויל ער איז מענטשלעך. ער לויפט נישט אוועק פון נסיונות ווי עס איז די נאָטור פון שוואַכע מענטשן. משה-וואָלף גייט די נסיונות אַנטקעגן. ער לאָזט צו צום שבת-טיש און צום סדר די שוור מיט דעם געשמדטן איי-ניקל. דאָס איז אַ נסיון. ער מיסברויכט מיט רעליגיעזע דינים, וועלכע ווערן געוויינטלעך נישט איבערגעשריטן פון אַזאַ טיפּ ווי משה-וואָלף.

טראַגיש זענען אין זייער געראַנגל מיט זיך אליין די צוויי געשטאַלטן, וועלכע רעפרעזענטירן די קעגנזעצלעכע פאָליוסן פון דער זעלבער מחשבה-פאַרברידערונג — משה-וואָלף און מערי. ביידע טראַגן אין זיך אַ פאַרוואַרצלטן עבר וועלכן מען קאָן נישט עלימינירן — סיידן צוזאַמען מיט זיך. אַש האָט פרובירט מיט זיין מעכטיקן קינסטלע-רישן טאַלאַנט צו פאַרוואַרפן אַ בריק איבער דעם תהום וואָס האָט זיי צעשיידט. אָבער עס איז אים נישט געלונגען. משה-וואָלף טאָר נישט געבן זיין קריסטלעכע שוור און דעם געשמדטן אייניקל צו טרינקען פון קידוש-ווין — און ער טוט עס יא! "ער נעמט עס אויף זיך" — כדי זיי נישט מבייש זיין... גאָר מענטשלעך...

"מערי — שרייבט אַש — האָט געקוקט מיט גרויסע אויגן און געשראָקן זיך אַביסל פאַר דער פייערלעכקייט פון טיש, פון דער מיסטעריע... די טאַפלטע הייליקייט, וואָס זי האָט דערזען און דערפילט ביי דעם סדר-טיש — די הייליקייט פון דער יידישער אַלטער טראַדיציע. די היי-ליקייט פון דעם שייכות, וואָס דער פסח-טיש האָט מיט יעזוסן אין דער פסח-נאַכט אין ירושלים — האָט זי גע-ריט און אַרויסגערופן אַ יראת הכבוד אין איר."

וויידער און אָבער די אומגעלומפערטע טעזע פון "פאַר-ברידערונג", וועלכע איז נישט איבערצייגנדיק, און דע-ריבער קינסטלעריש נישט אויסגעהאַלטן. ס'זעט אויס ווי אין אַ קרומען שפיגל. משה-וואָלף — דער גאַנצער ייד, מיט אַלע רמ"ח אברים האַנדלט מיט אַ נישט יידישער נאַכגיבליקייט לגבי זיין שוור. ער אַקצעפטירט איר נישט נאָבעלן טאַט פון אַפּאַרן איר מאַן מיטן שמדן דאָס קינד. מערי, אויסגעווייקט אין קריסטלעכקייט טוט דאָס קאָ-פּויערדיקע לגבי איר יידישן שווער. זי, די קריסטין איז אומקאָמפּראַמיסלאָ אין ענין פון רעליגיע — ווי געוויינט-לעך עס זענען יידן. פון זיין רייכער פאַלעטרע האָט אַש אויסגעקליבן איין פאַלשע פאַרב, וואָס מיט איר פרעמד-קייט באַשאַטנט זי די רייכע גאַמע פון קאַלירן מיט וועלכע ער האָט געמאַלט "איסט-ריווער"... ווען עס קומט צו סיי טואַציעס וועלכע ווערן פון מחבר נישט באַלויכטן אַב-יעקטיוו, נאָר ציל-באַוווסט אויסגעקרוםט, וויל ער ווינטשט זיך אַז עס זאל זיין אַזוי ווי ער וויל עס זען, שאַפט עס דעם איינדרוק ווי איינער וואָס וויל בכוח אויפשטעלן פון קאַרטן אַ דויערהאַפטיק הויז.

די צוקוקער באַווונדערן די קונציקייט און געשיקט-

קייט פון בויערס הענט, אָבער ווען דאָס הויז פאַלט זיך פאַנאָדער, ווערט עס אויפגענומען מיט אַ געפיל פון פאַר-לייכטערונג — עס האָט אַנדערש נישט געקאָנט זיין! צוליבן אויסמיידן די ווירקלעכקייט, איז ביי אַשן אַנט-רונען נישט נאָר דער אמת, נאָר נאָך גרינטלעכער דער אַזוי גערופענער "קינסטלערישער אמת".

משה אייזענבוך

ישראל פערקאָוויטש —

דער גאַסט פון „קדימה“

געזעלשאַפטלעכע טראַדיציעס זענען דער באַראַמע-טער פון אונדזערע קולטור באַדערפענישן. די טראַדיציע פון אַראַפּברענגען גאַסט-רעדנער, וועלכע די „קדימה“ האָט איינגעשטעלט, איז שוין אַלט אַ יאָר פינפּאָונצטאָנציק. אָנגעהויבן מיט יעקב פאַטן — האָבן מיר געהאַט געסט, פון פאַרשידענע גייסטיקער קאַפּאָציטעט און רעד-נער-קונסט.

כמעט אַלע פון זיי האָבן, יעדער אויף זיין שטייגער אַריינגעבראַכט יום-טובדיקייט אין אונדזער קולטור-לעבן. די גאַסט-רעדנער האָבן זייערע רעפּעראַטן געבויט אויף ליטעראַרישע און געזעלשאַפטלעכע טעמעס. א סך האָבן אַריינגענומען אין זייערע לעקציעס די אַפּשאַצונג פון שרייבער און זייערע ווערק; די אויסווירקונג פון די ישאַפּונגען אויף דורות לייענער, וועלכע זענען אָנגערעגט געוואָרן אַדאָק די געשאַפענע סיטואַציעס אין די ווערק; די הומאַניסטישע אַדער נאַציאָנאַלע אידיען.

מיר האָבן אויך געהערט לעקציעס פון פילאַזאָפּיש-עטישן כאַראַקטער (ספעציעל די לעקציעס פון פראַפ. נאָקס).

אַלע רעדנער האָבן געהאַט איין געמיינזאַמען כאַראַק-טער-צייכן זייער אַפּשטאַם פון מזרח-איראָפּע. סיי פיזיש און סיי גייסטיק, קולטורעל, במילא זענען זיי געווען אונטערן גייסטיקן אינפלוס פון דער קולטור-אַטמאָספּער פון מזרח-איראָפּע צווישן ביידע וועלט-מלחמות, וואָס איז אַליין שטאַרק באַאיינפלוסט געווען פון די פאַר-סאָויעטישע הומאַניסטישע שטרעמונגען אין דער רוסי-שער ליטעראַטור.

מיטן באַזוך פון ישראל בערקאָוויטש, דעם רומענישן ייד — האָט זיך פאַר אונדז אויפגעמאַכט א טירל צו אַ כמעט אומבאַקאַנטער לאַנדשאַפט, אַ קולטור וואָס האָט אין זיך איינגעוואַפּט איינגעשאַפּטן פון מערב-איראָפּעאישער קולטור און ליטעראַטור, וועמענס הויפט עלעמענטן זענען פראַנצויזיש און דייטש.

דאָס כאַראַקטעריסטישע איז דערביי, וואָס אין דעם רומענישן קולטור-קלימאַט האָט זיך די יידישע ליטעראַ-

דער קינסטלערישער אמת אין „איסט-ריווער“

א באזונדער קאפיטל אין דעם ראמאן, אן וועלכן מען וואלט זיך געקאנט באגיין, איז אבער ווערט צו דערמאנען — ווי א מוסטער פון א שרייבער א קענער. די אטעם-פארכאפנדיקע שילדערונג פון ראבערטס ליבע צו ראשעל באצווינגט דעם ליענער מיט דער דינקייט פון געמעל. אש איז באגלייבט אין צייכענען די דינע פסיכאלאגישע ניואנסן פון די „איסט-ריווער“-טיפן, ווי לאנג ער טרעט נישט אריבער דעם גבול פון א שרייבער-קינסטלער, באַא-באכטער און... פארשער. אבער דארט ווו ער פרוווט צו „רעטושירן“ דאס נאטירלעכע און פארשטענדלעכע, מיט דעם ווונטש דעם טיפ צו „רעפארמירן“ — דעפארמירט ער אים. דאס באקומענע בילד איז נישט איבערצייגנדיק, ווייל עס איז צעקריגט מיט דער טאג-טעגלעכער ווירק-לעכקייט, מיט דער פשוטער לאגיק — און איז דעריבער נישט באגלויבט. די צוויי הויפט-העלדן, משה-וואלף — דער טיפ רעליגיעזער ייד און זיין שנור מערי, די טיפ-רעליגיעזע קאטוילין זענען די בולטסטע עדות פון אש'ס דעסטרוקטיווער אידעע. ביידע זענען זיי די צוויי פאליוסן פון דער אידעאישער אקס ארום וועלכער ס'דרייען זיך אלע עפיוואדן און געשעענישן אין ראמאן.

ביידע טיפן זענען נישט קיין „האלבע מענטשן“, נאר ווי געפורעמט פון איין גוס. משה-וואלףס גלויבן איז בא-זירט אויף דעם געפיל פון אַנגעהערדיקייט צו די „אנשי שלומינו“, אין ברייטערן זין, צום גאנצן יידישן פאלק און זיין דורותדיקער ירושהדיקייט — ד.ה. געשטיצט אויף העכערע גייסט-קעטישע אטריבוטן. מעריס רעליגיעזע שמועס מיט פראסטקייט, מיט געצנדינערישקייט. זי בעט ביי איר „זיסן יעזוס“ ער זאל זי אפהיטן דערפון אז זי זאל נישט טריפה מאכן דאס הינדל, געקויפט ביי א יידישן קצב, וואס זי קאכט פאר איר יידישן פרומען שווער. נא-טירלעך איז דאס נישט דער הויפט קענצייכן פון דער טיפיקייט פון רעליגיעזן געפיל פון די צוויי הויפט-פער-סאנאזשן. דאס איז נאר אגב אורחה, אבער עס איז אויך נישט אַוועקצומאכן מיט דער האנט, כאטש עס זעט אויס נישט פון גרויסער וויכטיקייט.

טראץ דעם וואס מערי איז א פראקטיצירנדע קאטוילין, וואלט זי אפשר צוליב איר ערלעכקייט נישט געבראכן דעם אפמאך מיט איר יידישן מאן נישט צו טויפן זייער קינד — אבער דאס וואלט נישט אנטשפראכן אש'ס ליניע — די פארברידערונג פון צוויי רעליגיעס. שאפט ער פון צוויי אַנטיפאדן א גאנצקייט, וואס לפנים זעט ער אויס שטאנדהאפטקייט. אבער... מערי וויל נישט אז איר קינדס נשמהלע זאל וואנדערן צווישן צוויי וועלטן, גיט זי עס די וועלט פון וועלכער זי אליין שטאמט. זי זיגט, און מען מוז צוגעבן אז זי איז אויסגעהאלטן אין איר געדאנקען-גאנג — כאטש זי שטייגט נישט אזוי הויך אויף דער ליי-טער פון מחשבה ווי איר שווער משה-וואלף. משה-וואלף פארשטייט זיין שנורס האנדלונג, און טראץ זיין הארץ-

אין דעם ראמאן „איסט-ריווער“ האט שלום אש זיך פארמאסטן צו אנאליזירן א ווייטיקלעך מאטערנדיקן פראב-לעם פארן יידישן פאלק. זייענדיק געטריי זיין שיטה פון „פארברידערונג“ פון צוויי עקסטרעמען — פון דער יידי-שער מיט דער קריסטלעכער רעליגיע — האט דער גרוי-סער שרייבער געגעבן זיין ברכה צו דער קללה פון גע-מישטע חתונות.

געשריבן האט אש „איסט-ריווער“ אין אנהויב פון היינ-טיקן יארהונדערט אויף דער קאנווע פון דעמאליטיקן יידיש-אמעריקאנישן לעבנס-שטייגער, ווען די מחלה פון אויסמישן זיך איז נאך געווען אין די וויקעלעך. דער פראבלעם פון געמישטע חתונות איז אין אש'ס פילאזאפיע נאר איין אפשניט אין זיין קאנטראווערסאלער קאנצעפציע (פאר אים נישט קאנטראווערסאל) פון א פארברידערונג צווישן ביידע רעליגיעס.

איז דערביי כדאי, ספעציעל אין ליכט פון היינטיקער ווירקלעכקייט, נאכצופאלגן דעם שרייבער אין זיין פרוו דעמאלט נאך צו בארעכטיקן א פראצעס, וואס באדראט דעם נאציאנאלן כאראקטער, און אפשר גאר דעם קיום פון יידישן פאלק.

אין „איסט-ריווער“, ווי אין אלע אש'ס ראמאנען, פליסט ס'באשרייבערישקייט מיט א הייסן אטעם און א וויברירנדיקן ריטעם. דער סיפור המעשה פארמאגט דעם כוח המושך און איז רייך מיט פסיכאלאגישע פארטיפונגען פון די העלדנס ווידעראנאנדן. אש'ס ליטערארישער פענדזל מאלט געטריי און באגלייבעריש סיי די ליידין און פריידן פונעם יחיד אין דער נייער ראם פון אמעריקאניזאציע (פאר אים), סיי די טיפע נשמה איבערלעבענישן פון א ציבור (שלוש סעודות אין א חסידים-שטיבל), דעם נא-טירלעכן, גלייכצייטיק קאמפליצירטן צונויפבונד פון יחי-דים אין א מאסע מיט אומזעבארע פעדעס וואס דאס לעבן שפינט אויס.

טיילמאל טרעפט אן אש'ס פעדער ווערט אומגעצוימט, און אין איר צעברויז שווימט ארויס דאס טיף קערנדיקס וואס נעסטעט אין אשן. דעמאלט „פרעגט ער נישט ביי קיינעם“, — איז עס גוט צי שלעכט? ער איז דאן אין דער בחינה פון אן אמאק-לויפער, וועלכער ווערט געטריבן פון אן אינערלעכן אימפעראטיוו, נישט קאנטראלירט. ער ווערט דאן גאלע סטיכע מיט אלע אירע ווידעראנאנדן, פון וועל-כע אש איז לגמרי נישט געווען פריי.

די אכט-און-פערציקסטע גאס איז מיט אירע ליכט-און-שאטן זייטן א מייסטער-ווערק, וואס ליכטיקט מיט א זעלטן מאלערישער פארביקייט פון טרוימען, שטרעבונגען און אויך טיילווייז, דערגרייכונגען פון אירע איינוווינער געפארט מיט דעם אייגנארט פון דער מיליע. דאס דאזיקע ווערק איז א שעדעווער טראץ דער באגרענעצטקייט צו איין גאס נאר, און איז אן עקויוואלענט אין טאן און פארב-צו מילדער זונענשיין אין א פרילינג פרימארגן.

צוויי לידער

א. וויג מיך

א. וויג מיך מיין מאמעלע וויג,
אויף דיינע פארהארוועטע הענט,
און זע ווי מיין טאג האט פארשפילט,
צום שאטן אויף ליימענע ווענט.

די זון הענגט צעגאסן אין גלי,
אט ווערן די הימלען פארברענט,
וויג מיך מיין מאמעלע וויג,
ווי ווארעם, ווי ליב דיינע הענט.

דורך פענצטער שוין פינטלט די נאכט,
מיט איינציקן שטערן אצינד,
א פארלוירענע טויב אויפן דאך,
ווארקעט איר גורל צום ווינט.

האט ס'הארץ פון היימלאזן ווינט
דערפילט דעם זיפץ פון דער טויב
און ביטער, זיך ביטער צעיאמערט,
מיט רעגן אויף גלעזערנער שויב.

וויג מיך מיין מאמעלע וויג,
אויף דיינע פארהארוועטע הענט,
און זע ווי מיין טאג האט פארשפילט,
צום שאטן אויף ליימענע ווענט...

אין לאנגע נעכט פון ווינטער

אין לאנגע נעכט פון ווינטער,
ווען פראסט האט אויף מיין שויב —
פארפלאנצט א ווייסע פאלמע,
און פון שניי א טויב.

פלעגט מיין טאטע מיר דערציילן,
מעשהלעך — א פראכט,
אויפן שווארצן סאמעט הימל,
זינגען שטערן אין דער נאכט.

א מעשהלע דערציילן
געווען מיין טאטנס קונץ.
אין טאש ביי אים געוויינט דער בעטלער —
אין הארץ — א בלויער פרינץ.

דערציילט האט ער פון יידן,
מיט קורץ געצוויקטע בערד,
וואס האבן וואלד גולנים
פאריאגט אויף ווילדע פערד.

געווען אויך דארט א מיידל,
מיט אויגן הימל בלוי,
מיט פרילינג אויף די ליפן,
פון יונגן פרישן טוי.

אזוי פלעגט ער דערציילן,
מעשיות אן א שיער,
ביזקל ס'האט דער חלום,
צעפענט צויבער טיר.

נאך ווען ס'איז אויסגעגאנגען
דער לעצטער גלי פון קויל,
אין צימער איז געווארן,
פינצטער שווארץ און הויל.

פלעג איך זיך ערשט צעשמועסן
מיט יידן מיט די בערד,
און שלאגן די גולנים
מיט שארף פון בלאנקער שווערד.

און נעמען מיר דאס מיידל,
ביי איר דינער האנט,
אוועק מיט איר א ריטער,
צום סוד פון צויבער לאנד.

אזוי כ'געדענק די מעשיות
פון מיין גוטער היים,
וואס מיין טאטע פלעגט דערציילן,
מיט חכמה און מיט חן.

אין לאנגע נעכט פון ווינטער,
ווען פראסט האט אויף מיין שויב —
פארפלאנצט א ווייסע פאלמע,
ווי ס'לעכט פון שניי א טויב...

נער פארמאגט די קלארקייט פון טויזנט יידישע נשמות — איז נישט געווען קעגן לומדות, נאר קעגן לומדות און קדושה, און אזוי ר' אהרן דער צווייטער (פון דער קארלינער שיטה) האט געזאגט: „דער גרעסטער יצר הרע איז, אז מען פארגעסט אז מען איז א בן־מלך“. איך בין זיך משער אז אט־דער משל איז שלום־עליכמען געווען באקאנט, ווארום זיך ר' יחיאל, דער רב פון כתרילעוועק, האט דאך יעדע קריגעריי אין זיך מחנה אינגעשטעלט מיט א מעשה וועגן א בן־מלך און א בת־מלך, און ער האט נישט געדארפט צוגעבן צו דעם קיין פירוש, און ער האט אפילו נישט געדארפט פארענדיקן די מעשה.

— 4 —

צום סוף עטלעכע קורצע ראנדבאמערקונגען:

(א) אין א לענגערער ארבעט („גייסט און פאליטיק“) וועגן דעם גריכישן פילאזאף פלאטא (427-347 פאר דער איצטיקער צייט־רעכענונג) אנטוויקלט צייטלין דעם גע־דאנק אז תורת משה מיטן גראנדיעזן אימפעראטיוו „והי בהם“ (לעבט ער דורך זיי), דאס הייסט, דער וואס וועט אפהיטן די געטלעכע חוקים און געזעצן — ויקרא י״ה, ה״). וועטלעך מיט זיך פאר רעליגיעז די פארבינדונג פון גייסט מיט די נויטן און פאדערונגען פון אונדזער רעאל־ערדישער עקזיסטענץ, און ער האלט אז פלאטא האט פֿיר לאזאפיש געטאן דאס זעלביקע — האט פארענטפערט די פראגע פון דער שייכות צווישן גייסט און פאליטיק.

דער בארימטער ענגלישער איבערזעצער פון פלאטא טאס דיאלאגן, בענדזשאמין דזשאוועט, האט אים געגעבן א קריסטלעכן תיקון און צייטלין מיינט אז פלאטא איז געווען נאענט צו יידישקייט. דער אמת איז אז פלאטא איז געווען א גאר גרויסער און אריגינעלער דענקער, און א קעגנער פון דעם עטישן רעלאטיוויזם, אבער עס לאזט זיך דערפון נישט דרינגען אז ער איז געווען נאענט צו יידישקייט. אין פלאטאס „פעדא“, וואס איז וועגן סאקראטעסן — זיין דרשה וועגן אומשטערבלעכקייט פון דער נשמה אין די לעצטע שעה זיינע איידער ער טרינקט דעם בעכער סם — זאגט סאקראטעס אז דער פילאזאף גרייט זיך א לעבן־לאנג צום טויט, מחמת דער טויט באפרייט די נשמה פון דער תפיסה וואס דאס איז דער גוף און ער בעט זיך פריינד און תלמיד קריטא ער זאל נישט פארגעסן מקריב זיך א האן אין זיך נאמען צום גאט אסקלעפיאוס. הלמאי דוקא צו דעם גאט — פון דער היפשער צאל גריכישע געטער? אסקלעפיאוס איז געווען דער גאט פון מעדיצין, פון היילונג פאר קראנקע. דער מוסר־השכל פון דעם איז אז דאס לעבן איז אין תוך א חולאת אז צוליב דעם גוף זענען די הערקענטענישן פון דער נשמה פארגעפלט, און מאדאליש איז זי אין דעם רשות פון תאוות און דעריבער איז דער טויט אן אויסליי־זונג, א היילונג פאר דער נשמה. ווי פארט זיך עס מיטן „והי בהם“, וואס אנדערקענט דעם מצב פון דעם מענטשן אין דער נאטור און הייליקט און פארקניפט אין אייניקייט

די קאטעגאריעס פון מאדאל און רעליגיע מיט דער ווירק־לעכקייט פון אונדזער עקזיסטענץ אין דער וועלט ווי א תורה של חיים, לויטן געבאט וחי בהם.

(ב) אויף צו דערקלערן דעם חילוק צווישן אן עכטן אימאזש און מליצה אדער הוילע רעטאריק באנוצט זיך צייטלין מיט א ציטאט פון שעקספירס „דער שטורעם“ („די טעמפעסט“). די דריי שורות זענען טאקע פון די שענסטע ביי שעקספירן און אויך פון די טראגיש־סטע און דערהויבנסטע, וועדליק דער וויזיע פון דעם מענטשן און זיך גורל. צייטלין פארבייט על־פֿי־טעות די פרעפאזיציע אויף מיט דער פרעפאזיציע פון, און ווי א רעזולטאט פארלירט זיך דער חידושיקער זין און די מילדע מעלאנכאלישקייט פון די שורות און דער מעטא־פאר ווערט רעדוצירט צום סטאטוס פון בלאסער רעטא־ריק. אט זענען שעקספירס שורות: „מיר זענען אזא שטאף/ וואס חלומות ווערן אויף אים געמאכטער און דאס קליינע לעבן אונדזערס / ווערט רונד־ארומגענומען פון א שלאף.“ (4-טער אקט, 1-טע סצענע).

(אין ענגלישן אריגינאל איז עס אזוי:

We are such stuff/As dreams are made on, and our little life/Is rounded with a sleep.)

צייטלין זעצט איבער די ערשטע שורה אט־אזוי: „מיר זענען אזא שטאף ווי דער. / וואס פון אים ווערן געמאכט חלומות“ (זייטן 110 און 339).

(ג) אויף אן אנדער ארט (זייט 116) באגייט צייטלין אומגען אן עוולה קעגן מעסי ארגאלד (1822-1888), דער ענגלישער פאעט, קריטיקער, קולטור־פילאזאף, אין א פרעכטיקער עסיי, וועגן דער פונקציע פון ליטעראטור אין אונדזער צייט. האט ארגאלד געשריבן אז „פאעזיע — דאס איז די קריטיק פון לעבן“. צייטלין האט משמעות די עסיי נישט געהאט ביי דער האנט און דעריבער טייטשט ער עס אויס בוכשטערבלעך און חזקט אפ: „אומזין, א פיעבאטנער צייטונג ארטיקל קאן אויך זיין קריטיק פון לעבן, א סאציאלאג קריטיקירט אויך דאס לעבן, און ווער נישט?“ נישט דאס איז געווען ארגאלדס כוונה און נישט דאס איז געווען זיך אויפפאסונג פון לי־טעראטור. „קריטיק פון לעבן“ גלייכט זיך ביי אים אויס מיט „אנטפלעקונג פון לאנד“; ליטעראטור, פאעזיע, פאר־טיפט דאס לעבן, און ס'איז א קריטיק פון לעבן אויף וויפל עס שילדערט און באלייכט פאר אונז דאס לעבן, נישט בלויז ווי עס איז, נאר ווי עס וואלט געדארפט זיך, נישט לויטן שטייגער פון דעם סאציאלאג — אבסטראקט, סטאטיסטיש — נאר קאנקרעט, יידיש, די אידיע ווי איבערלעבעניש, די זאכן פון דער וועלט מיט זייערע טרערן.

„ליטערארישע און פילאזאפישע עסייען“ איז א בוך אויף צו ליינען מיט הנאה און א ספר אויף צו לערנען מיט התמדה. ס'איז א ווערק וואס וועט פארבלייבן אין אונדזער ליטעראטור און וועט צוגעבן כבוד צום נאמען פון א שרייבער בחד עליון — אין ליד און פראזע — און א מענטש פון גייסטריכער מחשבה.

אהרן צייטלין, דער מחבר פון וויכטיקע ווערק אין העברעאיש — פאָעזיע און פראָזע — האָט געשאַפֿט ייִדיש ווי דעם אויסדרוק פון א טאָטאַלער ציוויליזאַציע, וואָס האָט אַרומגענומען ייִדישער עקזיסטענץ און האָט גע־שטאַרקט ייִדישן קיום אין דער ווונדערלעכער תקופה אשכנז איז מורח־איראַפּע. ער האָט גערימט ייִדיש וואָס איז געווען אי דער פּועל־יוצא פון פּאַלקישער אייגנאַרטי־קייט. דער בולטער סימן פון אַ ייִדישער ציוויליזאַציע דווקא אין „גלות“ און אי אַ ריזיקע דאַמבע קעגן אַסימ־לאַציע.

ס'איז נישט על־פּי־צופאַל וואָס די צוויי אָפּטיילן — ייִדיש און חסידות — זענען אַזוי געראַטן. די קרובה־שאַפט צווישן ייִדיש און חסידות איז דאָך געווען אַן אינטימע און פּרוכטיקע, און חסידות האָט באַרייכערט ייִדיש מיט הונדערטער — אפשר טויזנטער — ווערטער. חסידות האָט נישט מבייש געווען ייִדיש, וואָרעם חסידות האָט נישט אָפּגעקערט דאָס פנים פון פאַלק און ממילא אויך נישט פון זיין לשון. ס'איז פאַראַן אין דעם עפעס, גרונטיקער: די ווערטער וואָס חסידות האָט אַריינגעטראָגן אין ייִדיש זענען נישט געווען פאַרן מאַרק, צוליב נוצלעכ־קייט וועגן, נאָר ווערטער פאַר דער נשמה, ווערטער וואָס אין זיי האָבן געפלאַטערט און געפלאַקערט די עקאָל־טירטסטע און געוואונטסטע גייסטיקע בענקשאַפטן, ווער־טער וואָס האָבן פאַרברייטערט און פאַרטיפּט די ייִדישע שפּראַך און דעם ייִדישן מענטשן, און האָבן אויפגעדעקט פאַר אים פאַרבארגענע דימענסיעס פון זיין אייגענער נשמה און פון דער וועלט, אַט־אזוי ווי ביי ר' יחיאל אין פּרעסע „צווישן צוויי בערג“. נאָכן שפּאַציר מיטן בריס־קער רב און דעם ביאַלער רבי אויף דער לאַנקע: „און איך האָב געזען דאָס אייגענע, וואָס אַלע שמחת תורה, נאָר איך האָב אַנדערש געזען ... ווי אַ פאַרהאַנג איז מיר אַוועקגעפאַלן פון די אויגן“.

דעם מאמר וועגן דעם בראַסלאַווער באַצייכנט צייטלין ווי „אַ לירישע עסיי אין צוויי קאָפּטילען“ — איינע וועגן ר' נחמען, דעם קאָמפּליצירטן מענטשן, מיט דער פאַר־וונדערטער און פאַרווונדערטער נשמה, וואָס האָט אַלע זיינע ווייטיקן און אַלע זיינע ספיקות צעשמאַלצן אין דעם פּייער פון זיין אמונה, און די אַנדערע וועגן זיינע מעשיות וואָס „פאַרבינדן פּאַעטישן פלי אין דער הויך מיט מיס־טישן אַראַפּגאַנג אין דער טיף“. אין יעדן געווייזן אָפּילו פון אַ קליינלעכן מענטשן, איז דאָ אַ טראַפּן פון אונדזער אַלעמענס צער, א פּשיטא שוין אין דעם געווייזן פון דעם אויסגעלייטענעם און אויסגעלייטערטן ר' נחמן, וואָס זיין געמיט איז געווען שפּירענדיק צום דינסטן אַטעם פון עמיצנס פּיין און יסורים. אַט־אזוי ווי די סטרוקטור פון דודס האַרפע זענען געווען שפּירענדיק צום מינדסטן ריר פון ווינט.

אין יעדן מאמר וועגן חסידות איז דאָ אַ ניי און פריש וואָרט. ער דערציילט אונדז אַז דער קאַזשעניצער מגיד וואָס וועגן אים האָט אַ רבי געזאָגט אַז „דער גוף זיי־

קאַלש, ליריש, און האָט געהאַט דעם אַראַמאַט פון דורות. ער האָט געאַנט אַז אויב ייִדיש־לשון איז אויפגעקומען אין גלות — ווער קאָן עס דען לייקענען? — איז עס דאָך אַרויסגעדורנגען פון ייִדיש־היסטאָרישע קוואַלן, האָט זיך געוואַרצלט אין ייִדישן פאַלקס־לעבן, און איז געווען דורכגעשטראַלט מיט דער אידייע פון גאולה. עס האָט זיך ביי אים באַקומען אַ ווונדערלעכער געוועב — סיי אין ליד און סיי אין פראָזע — פון די אַראַמישע און לשון־קודשדיקע עלעמענטן מיט פאַלקסטימלעכן ייִדיש, און די שפּראַך אונדזערע האָט ביי אים געפּינקלט מיט אַלע חנען.

פאַראַן אין דעם בוך פינף אָפּטיילן: (1) ייִדישע שרייבערס און זייערע ווערק; (2) ייִדישע פּאַעטיק; (3) לי־טעראַרישע און קולטור־געוועלשאַפטלעכע פראָבלעמען; (4) חסידישע שיטות און רביים; (5) בעלי־חלומות און דענקער. צייטלינס השקפה (וועלט־בליק), זיין אינטער־רעס אין אַלע צווייגן פון דער קולטור, זיין פאַרשטענדע־ניש און ליבשאַפט פאַר די ווערטן פון ליטעראַטור, באַזונדערס פאַר פּאַעזיע, זיין סינטעז פון רעליגיע (און רעליגיעזיטעט) און הומאַניזם, לויט פּרעסע וויזיע — „ווע די גאַנצע וועלט, אַבער ווע זי מיט ייִדישע אויגן“, — אַט־דער קוק זיינער שפּירט זיך אין אַלע עסייען און פאַר־בינדט זיי אין אַן איינהייטלעך ווערק פון דויערנדיקן באַטייט.

אין אַט־דער ייִדיש־היסטאָרישער און ייִדיש־אונ־ווערסאַלער פערספּעקטיוו מאַלט ער פאַר אונדז אַ פאַר־טרעט פון אברהם לייעסניצן ווי דער וואָס אין זיינע קרעפטיקסטע לידער איז דאָ „דער עקסטאַז פון דעם היינ־טיקן טראַגישן ייד“, און דערביי היפט ער נישט איבער דעם ווייטן וועג זיינעם, וואָס איז געווען דער וועג פון די וועוואַלוציאַנערע גרופּעס אין צאָרישן רוסלאַנד, דורך די שווערע און דאָך מוטיקע אימיגראַנטישע יאָרן אין אַמע־ריקע, ביז „די לעצטע אנטסטפולע נעכט פון תפילה און פאַרצווייפלונג“. ס'איז געווען דער וועג פון אַ דור — פון וואַנדער און ווונדער, פון זוכעניש און בלאַנדזשעניש — און לייעסניס לידער זענען „מוזיקאַלישע דאָקומענטן“ וואָס פאַראייביקן דעם דור און זיין וועג.

אין צוויי מערקווירדיקע עסייען וועגן אברהם סוצ־קעווער גיט צייטלין אַ בילדלעך־פּאַעטישן און טיף־פּסיכאָלאָגישן פירוש אויף סוצקעווערס אַ ליד, וואָס דער דיכטער האָט זיי אויסגעחלומט, און ס'איז אַ „ליד אַז אַ נאָמען“. צייטלין שעפט אַרויס דורך אַ זיווג פון לאַגיק און סימבאָליזם דעם באַשייד פון אַ ליד וואָס האָט זיך אָנגע־הויבן ביים פּאַעט ווי אין אַ טראַנס און איז שפּעטער קריסטאליזירט געוואָרן אין די מעטאָפּאָריש־ריטישע סטראַפּעס פון אַ ליד.

אין די ערשטע דריי אָפּטיילן באַשעפטיקט זיך צייטלין אי מיט שרייבערס און אי מיט פראָבלעמען פון ייִדישער פּאַעטיק און ליטעראַטור.

איז דערשינען אין טויזנטער עקזעמפלארן און ארויסגע-
שיקט אויף די אלע אדרעסן.

נאך עפעס האט קאלוועל פאר אונז געטאן. מיר
האבן געוואלט ארויסקוקן געלט קיין פוילן כדי צו העלפן
די לידנדיקע יידן אין די געטאס. דאס איז געווען נישט
אזוי לייכט דורכצופירן, ווייל וועלכע רעגירונג וועט דער-
לויבן שיקן געלט אין א לאנד, וואס איז אקופירט פון שונא?
אבער אזא דערלויבעניש האבן מיר, די בונדישע גרופע
אין מעלבארן באקומען פון דער אויסטראלישער לייבאר-
רעגירונג, אין דער גרויס פון 250 פונט יערלעך. לויט
היינטיקע באגריפן: צענדליקער טויזנטער דאלאר. מיר
האבן נישט געמאכט קיין עפנטלעכן אפיל, אבער צו וועמען
מיר זענען צוגעקומען און דערקלערט דעם צוועק, האט
מען געגעבן מיט א לויפטער האנט. דער וועג קיין פוילן
איז געמאכען דורך די קאנאלן פון יידישן ארבעטער-
קאמיטעט אין אמעריקע. די קאמוניסטן האבן אונז
פארגעווארפן, אז מיר זאמלען געלט פאר שיקארסקים
פוילישער גלות-רעגירונג אין לאנדאן.

מיר זענען געווען קליין אין צאל, אבער מיר האבן
געפירט א גרויסע קולטור-געזעלשאפטלעכער אויפקלע-
רונגס-ארבעט, וואס האט אנטשפראכן דער צייט. יעדע פאר
וואכן פלעגט פארקומען א לעבעדיקע „פאלקס-צייטונג“.
יעדער נומער סיי לויט דער פארם, סיי לויט אינהאלט
מיט זיין פארשידנארטיקן מאטעריאל, האט פארדינט פאר-
איביקט צו ווערן אין א געדרוקטער פארם. די רעדאק-
ציע איז באשטאנען פון די חברים: י. וואקס, ב. וואר-
שאוסקי, י. קאהאן, חיים ראזענשטיין און דער שרייבער
פון די שורות. אויך פריינד א. זבאר, נישט קיין בונדיסט,
א באקאנטער זשורנאליסט פון ביאליסטאק, האט שטענדיק
אנטיילגענומען מיט א ליטערארישער עסיי.
א לעבעדיקע צייטונג פלעגט צוציען גרויסע

מאסן פון 300 ביז 400 באזוכער. ווייל די אינפאר-
מאציעס, וואס מיר האבן געגעבן, האט מען נישט געפונען
אין דער יידישער צייטונג. מיר האבן געהאט אין אונדזער
באזין א שולל מיט ידיעות וועגן דער לאגע פון אונדזערע
„באפרייטע“ ברידער, אויף די סאוויעטישע געביטן, זייער
פארשיקונג אין ווייטן סיביר אדער אין די תפיסות, אז
אלע ידיעות זענען געווען אמתע, האבן די צוריק
געקומענע פון סאוויעטישן „גן עדן“ דערציילט, אבער
דעמאלט האבן די קאמוניסטן און זייערע פארבינדעטע
געשריבן, אז די בונדיסטן טרייבן גרויל-פראפאגאנדע
ווארפן שמוץ אויף די סאוויעטישע באפרייער.

כאראקטעריסטיש איז פאלגנדער פאקט. אויף איינעם אזא
אונט איז מיר אויסגעקומען פון א פאק ידיעות אויס-
צוקלייבן א ברוכטייל. פאר אלע איז קיין צייט נישט געווען.
אבער יעדע ידיעה האט זיך געבטן, אז מ'זאל זי פאר-
עפנטלעכן, בעתן ליינענען שרייבט מיר דער פארוואר-
ט בריוועלע, אז איך זאל קירצן, ווייל די צייט רוקט זיך.
א קאמוניסטישער נאכלויפער (אשר ווייט) האט דאס בא-
מערקט. שרייט ער אויס: לאזט אים ליינענען די ליגנס.

און נאך עפעס פון יענער צייט:

זיצונגען פון אונדזער גרופע פלעגן פארקומען ביי
אונז אין שטוב. די קינדער האבן אלע אנטיילנעמער גע-
קענט ביי זייערע נעמען. רחל האלצער און איר מאן — חיים
ראזענשטיין האבן זיך דאן — צוליבן מלחמה-אויסברוך —
פארהאלטן אין אויסטראליע, און האבן זיך באטייליקט אין
אונדזערע באהאנדלונגען. אויף איינער א רעדאקציע-זיצונג
האט מען געווארט אויף חיים ראזענשטיין. ס'קלינגט ביים
טיר. מיין עלף-יאריקער זון עפנט און לאזט אונז וויסן,
אז מר. האלצער איז געקומען.

מיר האבן זיך אלע צעלאכט...

סענדער בורשטיין

ד"ר עזריאל נאקס

א באַנד עסייען פון אהרן צייטלין

טאטע-מאמע ווייזן ארויס צו צוויי קינדער. ער האט זיך
אויך קונה'ש געווען מיט זיין בריהשאפט אין א צאל
זשאנערן אין דער פראנצ. ווי א ראמאנטיסט, דראמאטורג,
עסיאיסט, קריטיקער און ווי א פילאזאפישער און רעלי-
גיעזער הענקער. זיין באהאנדלונגס-אין די אלטע און נייע
יידישע אוצרות און אין דער אלגעמיינער קולטור איז
געווען אומגעוויינלעך, ס'איז אבער נישט געווען גלאט-אזוי
א סכום אנגעזאמלט וויסן, און א טאקא און אן א תכלית.
און זיין זכרון איז נישט געווען סתם א שפייכלער אנגע-
לאזן מיט אינפארמאציע: ס'איז געווען וויסן וואס איז
פילטרירט און אקעסטרירט געווארן אין זיין מחשבה
און איז דעריבער געווען פאר אים א לאמטערן אויף צו
באלייכטן א וועג אין לעבן און אן אריענטאציע אין דער
דערקענטעניש פון דער וועלט.

דאס יידישע ווארט איז ביי צייטלינגען געווען מוזי-

ליטערארישע און פילאזאפישע עסייען פון אהרן
צייטלין, מיט א פארווארט פון יצחק באשעווייס-
זינגער און א נאכווארט פון אלי וויזעל. — צינויף
געשמעלט פון י. ליפשיץ.

ארויסגעגעבן פון אלטעלטעכע יידישן קולטור-אגנרטס,
ניו-יארק, 1980. 390 זייטן.

— 1 —

אהרן צייטלין איז געווען א גייסטרייכער שרייבער,
וואס האט פארגענומען אן אויבנאן אין דער ליטעראטור
אין אונדזערע ביידע שפראכן — יידיש און העברעאיש.
זיין פארנעם איז געווען אימפאנידנדיק. ער איז געווען
קדום-כל א דיכטער, אן שום גחמא, א גרויסער דיכטער
און טאקע אין יידיש און העברעאיש. ער האט געשאפן
אין ביידע שפראכן מיט דער וועלביקער לייבשאפט וואס

זיי האט ערליך פארטיידיקט קעגן דעם פוילישן סאנאציע-רעזשים), האבן ארויסגעלאזט א פלוג-בלעטל מיט א קא-ריקאטור, וואו ערליך און אלטער באהאלטן זיך הינטער א בוים און פון דארטן באשיסן זיי די רוסישע סאלדאטן, וואס קעמפן קעגן היטלערס מעכאניזירטער ארמיי. קען נאך זיין א גרעסערע נידערטרעכטיקייט?

מיר האבן שוין דעמאלט געהאט גענוג ידיעות, סיי וועגן זייער ערשטן ארעסט, שפעטער זייער באפרייאונג, דעם פראיעקט וועגן שטעלן זיי אין שפיץ פון א יידישן אנטי-פאשיסטישן קאמיטעט און זייער לעצטן ארעסט. מיר האבן דאס אלץ געוואלט פארעפנטלעכן אין דער יידישער צייטונג. דער רעדאקטאר האט זיך אפגעזאגט דאס צו דרוקן. אויף א פארשטעלטן אופן האט ער אונדז געגעבן אַנצוהערן, אַז צוליב צענזור-טעמים (רוסלאנד איז דאך איצט אונדזער פארבינדעטע...) קען ער דאס נישט דרוקן. אבער אויב מיר ווילן עס ארויסגעבן אליין אין א בראשור, וועט ער עס דרוקן. מיר האבן געפאלגט זיין עצה און צוגעגרייט אַזאַ בראשור, זי זאל דערשיינען אין ענגליש. אין דער זעלבער צייט איז אַנגעקומען דער מערץ נומער אונדזער צייט פון 1943 ארויסגעגעבן פון דער אַמע-ריקאַנער רעפּרעזענטאַנץ פון „בונד“ אין פוילן. דארטן געפינען מיר אַ באַריכט פון אַן אויטענטישן עדות (זלמן פרידריך), וואָס שילדערט גרויליקע בילדער, ווי אַזוי עס קומט פאַר די אויסזידלונג פון די וואַרשעווער יידן און וואָס עס געשעט מיט זיי שפּעטער.

מיר האבן געזען, אַז מיט אונדזערע אייגענע כוחות וועלן מיר קיין סך נישט קענען אויפטאן. האבן מיר בא-שלאָסן זיך צו טרעפן מיט אייניקע דעפוטאטן פון אויסטראַלישן פאַרלאַמענט. מיר האבן זיך אפגעשטעלט אויפן פרישן פאַרלאַמענטאַריער פון מעלבאָרן דיסטריקט, אַרטור קאַלוועל, מיטגליד פון דער לייבאַר-פאַרטיי. דאָס איז געווען זיין ערשטע קאָדענץ. אין דער צייט איז אין אויסטראַליע געווען אַ לייבאַר-רעגירונג בראש מיט דזשאָן קערטיין, אבער קאַלוועל איז דעמאלט קיין מיניסטער נישט געווען.

ווען מיר האבן זיך פאַר אים פאַרגעשטעלט, ווער מיר זענען און וועגן וואָס עס האַנדלט זיך, האָט ער אַרויס-גענומען פון זיין טאַש א טעלעגראַמע, וואָס ער האָט נאָר וואָס דערהאַלטן. נישט געזאָגט פון וועמען זי איז און וואָס זי אַנטהאַלט. אבער ער האָט שוין פון אַלעם געוואוסט. ער האָט גלייך אַנגעשריבן אַ רעקאָמענדאַציע בריוו צום גענעראַל - סעקרעטאַר פון דער לייבאַר - פאַרטיי מאַקנאַמאַראַ וועגן אונדז און געהייסן דעם בריוו אים איבערגעבן. וואָס ער האָט געשריבן, האבן מיר נישט גע-וואוסט, ווען איך בין געקומען מיטן בריוו צום סעקרעטאַר, איז ער שוין געווען אינפאַרמירט, ווייל ער האָט מיך זייער פריינדלעך אויפגענומען. נאָכן איבערלייענען האָט ער מיך געהייסן קומען אין אייניקע טעג אַרום.

ווען איך בין געקומען צום באַשטימטן טאָג, האָט מיך א צווייטער אויפגענומען און דאָס איז געווען מר. סטאַוט, דער פירער פון דער אויסטראַלישער פראַפעסיאָ-

נעלער באַוועגונג. פון אים בין איך פון אַלעם געוואָר געוואָרן. ס'האָט געדאַרפט פאַרקומען די יערלעכע איס-טערן-קאַנפערענץ פון דער לייבאַר-פאַרטיי, דאָס הייסט פסח-צייט. קאַלוועל האָט פאַרגעשלאָגן, אַז מען זאַל צולאָזן צו דער קאַנפערענץ אַ דעלעגאַציע פון דער בונדישער גרופע און זאָלן זיי דערציילן פאַר די דעלעגאַטן, וואָס מיר האַלטן פאַר נויטיק.

אין דער לייבאַר-פאַרטיי זענען דאָן (ווי היינט) געווען פיל קאַמוניסטיש-איינגעשטעלטע מיטגלידער. האבן זיי מורא געהאַט, אַז מיר וועלן דערציילן וועגן דעם מאַרד איבער ערליך - אַלטער. האבן זיי איינגעלייגט וועלטן, אַז מען זאַל אונדז נישט צולאָזן.

ס'האָט זיי אַבער נישט געהאַלפן. די מערהייט האָט באַשטעטיקט דעם פאַרשלאָג פון קאַלוועל. מ'האָט אונדז אַנגעגעבן די צייט, ווען מיר דאַרפן זיין, ווען דער ענין וועט באַטראַכט ווערן. די דעלעגאַציע איז באַשטאַנען פון די חברים יעקב וואָס און סענדער בורשטיין.

מען האָט אונדז אַרויפגעפירט צום פרעזידיום-טיש. אַרום זענען געזעסן די דעלעגאַטן, ביז אַן ערך 500 פערזאָן, איך בין געווען שטאַרק איבערראַשט.

מען האָט באַשלאָסן נישט צו באַרירן דעם ענין ערליך - אַלטער, כדי נישט אַרויסצורופן אבסטרוקציעס און שטערונגען אויף אַזאַ קאַנפערענץ, דאָקעגן האָט מען איבערזעצט אויף ענגליש דעם גאַנצן באַריכט פון ח' זלמן פרידריך, וואָס איז געווען געדרוקט אין „אונדזער צייט“ און פארטיילט דאָס צווישן די דעלעגאַטן. חבר וואָס, וועלכער איז געקומען קיין אויסטראַליע שוין אין דער מלחמה, האָט אין אַ שריפטלעכער רעדע דערגענצט דעם באַריכט וועגן דעם גיהנום, אין וועלכער די יידן קומט אויס צו לעבן אַדער שטאַרבן אונטער די נאַציס. אַלע דע-לעגאַטן האבן אים אויסגעהערט מיט אַ געוואלדיקער אויפמערקזאַמקייט.

די קאַנפערענץ האָט אַנגענומען אַ געהעריקע רעזאָ-לוציע, וואָס פאַראורטיילט היטלערס שחיטות און אכזריות און אַ ווענדונג צו דער לייבאַר-רעגירונג זי זאַל העלפן אין דער דאָזיקער ריכטונג.

קאַלוועל האָט זיך אויך באַמיט ביים צענטאַר, צו דערלויבן פאַרעפנטלעכן די מאַטעריאַלן וועגן מאַרד איבער די חברים ערליך און אַלטער אין די „יידישע נייעס“. דער צענטאַר האָט געראָטן עס נישט צו דרוקן. אַרויסגעבן אַבער אַליין אין אַ בראַשור פאַרם, וועט ער נישט זיין קעגן.

דער מאַנסקריפּט איז שוין סימיו געווען אַן איבער-געזעצטער. אבער קאַלוועל אַליין האָט וואַלונטירט צוצו-גרייטן עס צום דרוק... ער האָט אונדז געגעבן די אַד-רעסס פון אַלע פאַרלאַמענטאַריער, סיי פון דעם פעדע-ראַל פאַרלאַמענט און סיי פון די באַזונדערע שטאַטן. די אַדרעסס פון אַלע סעקרעטאַרן און באַזאָמטע פון דער פראַפעסיאָנעלער באַוועגונג און לייבאַר-פאַרטיי און פון פיל פערזענלעכקייטן. די בראַשור וועגן ערליך - אַלטער

ס'איז געווען א שטורמישע פארזאמלונג וועגן דעם ענין אין דער "קדימה". די ציוניסטן האבן געוואונען די "מל-חמה". דער פרעזידענט לעא פֿינק, נישט זייענדיק מסכים מיטן באַשלוס האָט רעזיגנירט. אַלע ווענדונגען צו אים, אַז דער באַשלוס איז נישט קיין אויסדרוק פון אומצוטרוי צו אים, אַז ער האָט צוריקציען זיין רעזיגנאַציע, האָבן נישט געהאַלפֿן. ער איז געבליבן ביי זיין העצזיע.

פון דער צווייטער זייט האָבן די יידישע קאָמוניסטן, די "פעלאַ-טרוועלערס", דער קאָנסול קעגן פאַשיוס און אַנטיסעמיטיזם געשריען אויף די העכסטע אַקטאַוועס — זעט! די רויטע אַרמיי האָט געראַטעוועט די צענדליקער טויזנטער יידן פון היטלער-רעזשים. זיי האָבן געשאַפֿן אַ פֿרישע דעם קעמפֿנדיקן ראַטנפֿאַרבאַנד. זיי האָבן געשאַפֿן אַ פֿרישע אַרגאַניזאַציע. פֿריינד פון אויסטראַליש-סאָויעטישן רויטן קרייץ — האָבן געזאַמלט געלט צו קויפֿן שפּעסן-פֿעלן פֿאַר דער סאָויעטישער אַרמיי. אין דער זעלבער צייט גייט אונז דויער פֿאַלק אויס פון הונגער אין די געטאָס.

פון צייט צו צייט האָבן זיך באַוווּזן אין דער איינציג-קער יידישער וואַכן-צייטונג די "יידישע נייעס", ידיעות וועגן טראַגישן גורל פון אונדזער אַלטער היים. אין אַן אַלטן נומער פון די "יידישע נייעס", דאַטירט דעם 9-טן אַקטאָבער 1942 האָבן זיך געפֿונען אַ דערקלערונג פון ענג-לישן אויסערן-מיניסטער אידען, וווּ ער זאָגט:

"די לאַנדאַנער צייטונג "ניוס קראַניקל" האָט פֿאַר-עפֿנטלעכט עטלעכע ידיעות פון פוילן, וועלכע זיי האָט באַקומען פון אַ נאַר-וואַס אַנגעקומענעם פֿליט פון פוילן. דער פֿליט, אַ פוילישער דאָקטאָר, דערציילט:

"אין פוילן הערשט היינט הונגער, טערראָר און טויט. מיט די אייגענע אויגן האָבן איך געזען גיין יידן, וועלכע זענען געלעבן אין וואַרשעווער געטאָ אויפֿן ראַג טאַלעווע-קעס און פֿראַנצייזשקאַנער גאַס אין לעצטע קאָנטראָלסטיקס פון הונגער-טויט. אַמאָל, אַז אַ דורכגייער אויף דער גאַס איז געפֿאַלן פון הונגער, האָבן מענטשן באַמיט זיך אים צו ראַטעווען. איינע איז עס אַבער אַן אַפֿטע דער-שיינונג אַזוי, אַז די מענטשן מוזן אוועקדרייען די קעפֿן און אויסמיידן די אומגליקלעכע. אַרום די גיין שטאַרבֿן-דיקע יידן האָט זיך צונויפֿגעזאַמלט אַ גרופֿע פון אויס-געצערטע קינדער, וועלכע האָבן געוואָרט אויפֿן טויט פון די גוסס-דיקע, כדי פון זיי אַראָפֿצוציען די קליידער און איבערהויפט די שיד".

אַזאָ ידיעה האָט אַביסל אַ שטויס געטאָן דעם דרימלענדיקן ישוב. ס'איז צושטאַנד געקומען אַ גרויסע מאַסן-פֿאַרזאַמלונג אין "קדימה", געווינדמעט דער לאַגע פון די יידן אין פוילן, פֿאַרשידענע רעדנער זענען אַרויס-געטראָטן. אַבער אַ בונדישן רעדנער האָט מען נישט איינגעלאָדן, ווייל די "קדימה" איז אין יענער צייט געווען אונטערן איינפֿלוס פון די קאָמוניסטן.

מיר בונדיסטן האָבן זיך מיטבאַטייליקט אין די אַקציעס, וואָס זענען געווען איינגעשטעלט צו ברענגען הילף די יידן אין די געטאָס און וואו ס'איז געווען נויטיק. אַבער מיר זענען געווען צו קליין, כדי צו קענען באַווירקן.

אַז עס זאָל גיין אין אונדזער ריכטונג. האָבן מיר באַשלאָסן עפעס צו טאָן אויף דער איי-גענער האַנט.

אונדזער שטימונג איז געווען זייער אַ געדריקטע. מיטן צער און ווייטיק צום גרויסן אומגליק פון פוילישן יידנטום איז צוגעקומען די טרויער-טעלעגראַמע פון ח' עמנואל וועגן מאָרד איבער אונדזערע פירער, די חברים ערליך און אַלטער, אויסגעפירט דורך סטאַלינען, היט-לערס שותף.

דערביי וויל איך שילדערן די אַטמאָספֿער, אין וועל-כער מיר האָבן זיך דעמאָלט געפֿונען. מיר האָבן פונקט געגרייט אַן עפֿנטלעכן מיטינג אין איינעם פון די גרעסטע זאָלן אין מעלבורן, געווינדמעט דער טראַגישער לאַגע פון די יידן אין יענער צייט. די דעמאָלטדיקע "קדימה"-אַנפֿירערשאַפט האָט אונדז דעם זאָל נישט געוואָלט פֿאַר-דינגען. נאָרמאַל וואָלט מען מיט אַזאָ טרויער-ידיעה גע-דאַרפט אָנהויבן. אַבער וויסנדיק די באַציאונג פון די קאָ-מוניסטן צו אונדז, וואָלטן געציילטע קאָמוניסטן געקאָנט דעם מיטינג אויפֿרייסן. האָט מען באַשלאָסן, אַז די ידיעה זאָל געלייענט ווערן פֿאַרן שליסן די אונטערנעמונג. ווען דער פֿאַרזיצער האָט מיט אַ שטילן טאָן איבערגעלייענט די טעלעגראַמע, האָט זיך דער גאַנצער עולם פון אַ דריי הונדערט מענטשן ספּאַנטאַן אויפֿגעשטעלט און באַערט די מאַרטירער מיט אַ מינוט שטילשווייגן.

צומאַרגנס בין איך אריין אין רעדאַקציע פון דער וואַכן-צייטונג "יידישע נייעס" און איבערגעגעבן דעם רע-דאַקטאָר פון דער ענגלישער אַפֿטיילונג, דעם רעווערענד י. סילווער, די טרויער-דעפֿעסע וועגן מאָרד איבער די חברים ערליך און אַלטער, כדי דאָס צו פֿאַרעפֿנטלעכן. איבערגעלייענט, ענטפֿערט ער מיר: "דאָס איז נישט קיין יידישער ענין. איך וועל די טעלעגראַם נישט דרוקן".

אַלע מיינע בלוטן זענען מיר געקומען אין פנים. איך האָב געגעבן אַ קלאַפֿ אין טיש און מיט אַ קול אויסגע-שריגן: "אַ רעדאַקטאָר זייט איר? איר זייט אַ "אַ" ער איז בלאָס געוואָרן אויף מיין רעאַקציע. ער האָט נישט געפֿונען קיין ווערטער, וואָס מיר צו ענטפֿערן. איך האָב אים פֿאַרמאַכט דאָס מויל.

אַרויס פון דעם "רעדאַקטאָר" און אריין אין צווייטן צימער פון דער יידישער אַפֿטיילונג, צום רעדאַקטאָר חיים רובינשטיין. ווען ער האָט איבערגעלייענט די טעלעגראַמע, האָט זיך אויף זיין פנים באַוווּזן גרויס צער און האָט מיר צוגעזאָגט די טרויער-ידיעה צו דרוקן. און אַזוי איז טאָקע געווען. ער פון זיין זייט האָט נאָך צוגעשריבן, אַז ס'איז אומגלויבליך, אַז יידישע סאַציאַליסטן, יידן זאָלן רופן זיך שטעלן אין די רייען פון היטלערן און צו העלפֿן אים צו באַזיגן דער רויטער אַרמיי.

מיט אייניקע טעג שפּעטער איז די דאָזיקע ידיעה וועגן מאָרד איבער ערליך און אַלטער געווען געדרוקט אין דער גאַנצער אויסטראַלישער פרעסע. מיר האָבן שפּעטער איינגעאַרדנט אַ טרויער-פֿאַר-זאַמלונג. אונדזערע היימישע קאָמוניסטן, (נישט איינעם פון

הילף פון אויסטראליע פאר די יידן אין פוילן

דער פארזיצער שטעלט אים גלייך אפ מיטן מאטיוו: ער פארשטייט נישט קיין יידיש און דער רעדנער קען נאך אמאל רעדן קעגן ענגלישן קעניג, און ער, דער פארזיצער וועט אויף דעם נישט רעאגירן. קענען נאך ארויסקומען פיל מיספארשטענדענישן און ער וועט דארפן טראגן די אחריות. קיינער האט אויף דעם נישט רעאגירט. די אלט-איינגעזעסענע זענען געבליבן ויצן שמיכלענדיק און די לעצט-געקומענע, "די גרינע", האבן נישט געזאגט צו עפענען דאס מויל. דרך ארץ פאר א ספיקער...

פארצייכענענדיק דעם דאזיקן עפיתאד פיר צענדליק יאר שפעטער, זע איך, ווי די לאגע האט זיך ראדיקאל געביט, ווי די חשיבות פון יידיש איז געשטיגן.

די אסיפה האט באשלאסן צו זאמלען 25 טויזנט פונט. די אלט-איינגעזעסענע, האלב-אסימילירטע, וואס האבן געקאנט געבן, זענען נישט געווינט געווען צו געבן. זיי האבן זיך באשטייערט מיט נישטיקע פונט. די וואס זענען ערשט נעכטן פון שיף אראפגעקומען און אליין געמחט שווער ארבעטן צו קענען מאכן א לעבן, האבן אוודאי נישט געקאנט צופיל געבן. ס'איז קוים געזאמלט געווארן ביז 3000 פונט און דאס געזאמלטע געלט איז אוועק נישט אויפן ריכטיקן אדרעס.

אין צווישן צייט איז פון לאנדאן געקומען דער זשורנאליסט י. האניק אין שליחות פון "ארט-אזע" פאר א געלט-אפיל. אין צוזאמענהאנג מיט דער נייגעשאפענער לאגע האט מען אויסגענוצט זיך קומען און צוזאמען מיטן פארמלחמהדיקן הילפס-פאנד געשאפן איין פאראייניקטן קאמיטעט צו הילף דעם פארפייניקטן אייראפעאישן יידנטום. אין שפיץ פון קאמיטעט האט זיך געשטעלט אלס פאטראן דער געוועזענער גאווערנער הונדערטאל, דער פארשטייער פון ענגלישן קעניג אין אויסטראליע, סער אייזיק אייזיקס.

די ציוניסטישע ארגאניזאציע ווידער, איז געווען פארנומען מיט אירע נאכמאלע ביזנעס, יוגנט-עליה, א. ד. ג. צו דעם איז צוגעקומען א נייע "ביזנעס", וועגן דער יידישער קאמאנוועלט, אן אפקלאנג פון דער יידישער קאנפערענץ און וואלדארף-אסטאריע. אין ניו-יארק און געוואלט איינשפאנען די אומפארטייאישע "קדימה" פאר אונז רעוואלוציע, ד"ה אז מען דארף אויסנוצן די טראגישע לאגע פון אייראפעאישן יידנטום אויף צו צוגרייטן דיפ-לאמאטיש דעם באדן פאר א יידישער מדינה אין פאלעס-טינע. דער דעמאלדיקער "קדימה"-פרעזידענט לעא פינק האט געהאלטן, אז דאס איז א ציוניסטישער עניין, ווייל אפילו אין דעם גרויסן יידישן ישוב אין אמעריקע האבן אויך פיל יידישע ארגאניזאציעס זיך נישט סאלידאריזירט מיט דער יידישער קאנפערענץ אין וואלדארף-אסטאריע.

די ציוניסטן האבן מאביליזירט זייער גאנצע ארמיי.

אין דעם קאפיטל וויל איך דערציילן, ווי אזוי דאס אויסטראלישע יידנטום, דאס מינט מעלבארן, וויל דא האט זיך געפונען דער פולסירנדיקסטער טייל פון אונז-דזער ישוב האט רעאגירט אויף דער פארפייניקונג פון דעם פוילישן יידנטום.

ס'איז גערופן געווארן א קאנפערענץ פון פארשידענע יידישע ארגאניזאציעס, כדי זיך צו באראטן מיט וואס קען מען העלפן אונדזערע ברידער און שוועסטער אין דער אלטער היים. דער שרייבער פון די שורות האט רע-פרעזענטירט די בונדישע גרופע אין מעלבארן.

די אסיפה האט גערופן א גרעסערע פארזאמלונג, מיט דער באטייליקונג פון אנגעזעענע פערזענלעכקייטן, וואס האבן א גרעסערן איינפלוס אויף דער געמיינדע. דער פאר-זיצער פון דער פארזאמלונג איז געווען ארטשי מיכאעלעס, דער "ספיקער", פארלאמענט-פרעזידענט פון דעם שטאט וויקטאריע.

צווישן אנדערע נעמט אויך א ווארט אונדזער חבר היליגישט, פארשטייט זיך, אז ער הויבט אן העדן יידיש.

טראטן מיט א פאדערונג פון שאפן פרייע פראפעסיא-נעלע פאראייניגען פאר די ערד-ארבעטער, אין קליינע ווירטשאפטן. זייער צאל ווערט געשאצט: איבער דריי מיליאן מענטשן. דער טרעף-פונקט פון די פויערים איז א ווארף — זבראשא דזושא — 48 קילאמעטער פון וואר-שע, וועלכער ווערט באצייכנט אלס דער דאנציק פון די פויערים, ס'איז כאראקטעריסטיש, אז דער אויפברויז פון די ארבעטער און פויערים איז נאך נישט דערגאנגען צו דעם העכסטן. שווערע קאמפן שטייען נאך פאר פאר די ארבעטנדיקע אין פוילן. אין דער אנפירערשאפט פון דער באוועגונג זענען זיכער נישט די באקאנטע דיסידענטן, ווי קובא, מיכניק, ליפנינסקי און אנדערע. ווי מיר זעען, שטייען אין אנפירערשאפט קאנספיראטארן מיט א גרויסן פאליטישן סטאזש. דער אונטערערדישער לאנד קאמיטעט, וועלכער פירט אן מיט שטריק אקציעס אין לאנד, באשטייט זיכער פון אפאזיציאנעלע קאמוניסטן, געוועזענע פעפעסאווזעס און אקטיוויסטן פון די געווע-זענע פויערים פארטייען, די פוילישע אינטעליגענץ — ווי שרייבער, זשורנאליסטן, וויסנשאפטלער און סטודענטן, איז געלונגען צו פארשטענדיקן זיך מיט קאנספיר-ראטיווע ארבעטער-פירער און שאפן א געמיינזאמען פראגראם און א סטראטעגיע קעגן מאסקווע און קעגן די היימישע מאסקאלעס.

עס שטייט נאך פאר א לאנגער קאמף, נישט אויס-געשלאסן — א בלוטיקער — קעגן די אונטערדריקער פון פוילישן ארבעטס-מענטש.

וו. יאבלאנסקי

וו. יאבלאנסקי

דער פוילישער אַרבעטער

אין קאמף פאַר זיינע רעכטן

אין די אויבן דערמאנטע אוניווערסיטעטן ווערט געלייגט גרויס אַכט אויף אַפצושאַפן די קעגנערשאפט צווישן אַרבעטער און אינטעליגענט. די קאנסטיטוציע פארעפנטלעכט דורך די דיסידענטן באַשטייט פון 30 פונקטן, וועלכע נעמען אַרום פראַבלעמען פון פאליטישן און עקאנאמישן לעבן. די זעלבע פונקטן מיט קליינע ענדערונגען זענען אַרויסגערוקט געוואָרן דורך די שטרייקנדיקע אַרבעטער פון דאַנציג און גדיניע. אין די אונטערזאָגטעלונגען מיט די רעגירונגס פארשטייער, האָבן די אַרבעטער אַרויסגערוקט אַ פונקט, וועלכער איז נישט געווען אין דער קאנסטיטוציע פון די דיסידענטן — די פראַגע פון וווינונגען פאַר אַרבעטער. ווי באַקאַנט, בויט די פוילישע רעגירונג וווינונגען, פאַבריקן, אונטערנע-מאָנען אין פיל לענדער פון דער דריטער וועלט, פאַר וועלכע פוילן באַקומט נישט קיין גראַשן. די קאטאַס-טראַפאַלע לאַגע פון וווינונגען אין פוילן איז אויך גע-וואָרן באַרייט אַלס איינע פון די וויכטיקסטע פונקטן. די קירכע אין פוילן האָט נישט קיין פאליטישן פראַג-ראַם. זי פאַדערט נאָר, אַז אין די שולן זאָל געלערנט ווערן רעליגיע און די רעגירונג זאָל דערלויבן בויען נייע קירכעס. אויך אין דער טעלעוויזיע און אין ראַדיאָ זאָלן איבערגעגעבן ווערן די גאטעס-דינסטן פאַר דער באַפעל-קערונג אין די זונטיקס.

אויף די דריי פונקטן איז די רעגירונג-קאמיסיע באַזירט איינגעטאָנגען. דאָקעגן וועגן די פרייע פראַפעסאָ-נעלע פאַרייניגען, וועלכע זאָלן האָבן אַ רעכט צו שטרייקן און פאַדערן העכערע לוינען, ווי אויך רעכט צו געניסן פון וווינונגען, איז לאַנג געוואָרן גערעדט און געשטריטן. ענדלעך איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ דאָקומענט, וווּ ביידע צדדים האָבן זיך געאייניקט. אין צווישן צייט איז דער גענעראַל-סעקרעטאַר גיערעק אַראַפּגענומען געוואָרן פון זיין אַמט, און אויף זיין אָרט איז באַשטימט געוואָרן אַ געוויסער קאַניאַ וואַלאַדיסלאָו, וועלכער איז געווען פאַראַנטוואָרטלעך פאַרן מיליטער, פאליציי און זיכערהייטס-דינסט. קאַניאַ האָט געהאַט פאַר אַן אויפגאַבע דאָס ליק-ווידירן די נעסטן פון די שטרייקנדיקע, ספּעציעל אין דאַנציג און גדיניע. ווען קאַניאַ איז צוגעטראַטן אויס-צופירן דעם באַפעל פון קרעמל, איז אויסגעבראַכן אַ גע-נעראַל-שטרייק, וועלכער האָט אַרומגענומען 80 פראַצענט פון די 13 מיליאָן פוילישע אַרבעטער.

די סאָלידאַריטעט אַקציע פון די אַרבעטער אין פוילן מיט די שטרייקנדיקע אין דאַנציג, האָט צונוישט געמאַכט די פלענער פון גייעס גענעראַל סעקרעטאַר איינצואַר-דענען אַ בלוט-באַד, ווי דאָס האָט געטאָן גאַמולקא, מיט צען יאָר צוריק, וואָנאָ אומגעריכט זענען פויערעס, וועלכע אַרבעטן אין סאַוואָנאָ (אויף פויליש פּאָגראַ). אַרויסגע-

די לעצטע שטרייק אין פוילן זענען נישט נאָר עקאנאמישע. זיי האָבן אויך אַ פאליטישן אינהאַלט.

די אונטערזאָגטע קאנסטיטוציע, וועלכע איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דורך אַ גרופע אומבאַקאַנטע די-סידענטן מיט דריי יאָר צוריק איז פאַרשפרייט געוואָרן אין צענדליקער טויזנטער עקזעמפלאַרן אין לאַנד ווי אין אויסלאַנד. אין די לעצטע צייטן האָט זי אַרויסגעגעבן פרוכטן. דער פוילישער אַרבעטער קלאַס — היינט צו טאָג באַשטייט מערסטנטייל פון יונגע מענטשן, וועלכע זענען געבוירן געוואָרן קורץ פאַר דער צווייטער וועלט-מלחמה, און נאָכן באַוועגן פוילן דורך די סאָויעטן. די אַלע יונגע מענטשן האָבן געלערנט אין שולן, וווּ די מאַרקסיסטישע אידעאָלאָגיע איז געוואָרן אַנגעוואנדן אויף אַלע קעגנשטאַנדן פון לערנען און דערציאונג. צו דעם איז ברייט פאַרשפרייט געווען דער אַטעאיזם און פינד-שאַפט צו דער קאטאָלישער רעליגיע און צום קלער. דער עלטערער דור, האָט אַקצעפטירט קעגן זיך ווילן און צוהילב מורא די נייע אידעאָלאָגיע און אירע מעטאָדן פון פאַרשקלאָפונג און אויסנוצונג. זי איז דורך די יונגע מענטשן אַפּגעוואָרפן געוואָרן. די יונגע מענטשן וועלכע האָבן באַקומען אַ פאַלש בילד פון פוילנז געשיכטע, האָבן זיך אַנגעהויבן אינטערעסירן מיטן לעבן פון געוויסע פערזענלעכקייטן. ספּעציעל פון דער צייט, ווען פוילן איז געווען אַקופירט דורך די נאַציס. די לעגענדע פון וואַלאַדיסלאָו שיקאַרסקי — דער אַרגאַניזאַטאָר פון דער פוילישער אַרמיי און פירער פון דער עמיגראַנטישער רעגירונג אין לאַנדאָן, (ער איז אין 1943 דערמאָרדעט געוואָרן אין גיבראַלטאַר דורכן סאָויעטישן אויסשפיר דינסט אין אַן עראַפלאַן-קאַטאַסטראַפּע) איז אַ יאָר נאָך זיך טייט באַערט געוואָרן אין גאַנץ פוילן דורך אַרויס-הענגען קלאַפּסידרעס מיטן בילד פון שיקאַרסקין.

גלייכצייטיק זענען אין אַלע קירכן פאַרגעקומען גאָטעס דינסטן פאַרן פירער פון פוילנז אומאַפהענגיקייט און סווערעניטעט. היינט צו טאָג זענען אין פוילן טעטיק אַ טאַנצע רייע געהיימע, בליענדע אוניווערסיטעטן וועלכע לערנען אַרבעטער און סטודענטן די געשיכטע פון פוילן; אירע זיגן און מפלות, ספּעציעל די געשיכטע פון דער צווייטער וועלט מלחמה.

אין די בליענדע אוניווערסיטעטן ווערט געלערנט וועגן פוילנז הערשאַפטישע אויפשטאַנדן קעגן די אָפּטאַנטן פון 1830, 1863, 1905 און 1944 אויך ווערט ברייט גע-לערנט וועגן דער ראל פון די פוילישע פאַרטייען און ספּעציעל פון דער פּ.פּ.ס., וועלכע האָט אין איר פראַגראַם פאַרבונדן די באַפרייאונג פון פוילן און אַ גערעכטע אַרדענונג מיט סאָציאַלע רעפאָרמען פאַרן אַרבעטער און פויער.

קער האט די נישטיקע נדבה צוריקגעשיקט צו דעם גראב-
הויטיקן גביר, מיטטיילנדיק אים, אז ער זאל די דאזיקע
קליינע סומע געלט צולייגן צו די אלגעמיינע גרויסע
געלט-סומעס, וואס ער פארשווענדט אויף פארשידענע
פערזענלעכע ווצאות.

דעם ווארשעווער גביר האט די מעשה שטארק
פארהראסן און ער איז אוועק אין א העדאקציע פון א
פויגלישער — גישט יידישער — צייטונג און איבערגע-
געבן דעם פאפאל מיטן ווארקער רבין, וועלכער איז
צוליב זיין פילאנטראפישער טעטיקייט — געווען אויך
באקאנט אין די פויגלישע קרויזן. דער דאזיקער ווארשעווער
גביר האט פאר דרוקן דעם ארטיקל, ווו ער דריקט אויס
זיין כעס, באצאלט א היבשע סומע געלט און די פויגלישע
צייטונג האט אפגעדרוקט דעם גאנצן אינצידענט מיט א
ספעציעל פויגליש-אנטיסעמיטיש קעפל „זשידאוסקא
חוצפה“.

אין האב געברענגט דעם דאזיקן עפיואד פון „יידישע
חוצפה“ אין צוואנציגטונג מיט דעם אפילירוף פון דעם
היגן, גוט באקאנטן „הילפס-פאנד“ וועלכער נויטיקט זיך
דרינגענד אין א סומע פון 500.000 דאלאר פאר זיינע
נויטיקע הילפס-צוועקן אין דעם יאר 1980-1981.

אין וואלט אפשר נישט פארשטאנען און אויך נישט
געגלויבט, ווען איך וואלט נישט געזען מיט מינע איי-
גענע אויגן, די נישטיקע באשטייערונגען וואס זענען גע-
געבן געווארן אויף א ריזע אפיל-אונטן. איך זאג ניש-
טיקע בפהעל-ממש! וויל נאכן אויסהערן די באריכטן
פון די פארשטייער פון „וועלפאר סאסיעטי“, וועלכע האבן
אויפגעוויזן מיט די געהעריקע פאקטן און ציפערן ווי אזוי
די הילפס-ארבעט ווערט געפירט און ווי אזוי די מסירת
נפשדיקייט פון א ריי געזעלשאפטלעכע טוער העלפט די
גרויסע און אומהערמלעכע ארבעט לטובת די נויט
באדערפטיקע אין אונדזער יידישן ישוב. און ... גיט מען
א באשטייערונג אין דער הויך פון גאנצע ... פינף (5)
אדער א גרעסערע סומע פון גאנצע ... צען (10) דאלאר,
האט מיר דאס פנים געפלאמט פאר חרפה און בושה,
וויסנדיק, אז דער מאן אדער פרוי, גיבן אויס פאר זייערע
פערזענלעכע אדער „באוויזערישע“ צוועקן, 50 מאל
אזויפיל וויפיל זייערע באשטייערונג און „גרויסמוטיקייט“
איז געווען לטובת דעם 500.000 דאלאר — אפיל פאר די
באדערפענישן פון דעם „הושוואיש וועלפער אפיל“.

צו וואלט נישט געווען אסך מער דערציערישער און
אסך מער בכבודיקער פאר דער גרויסער הילפס-ארגאני-
זאציע אין יידישן מעלבארן, ווען זיי, די פארשטייער פון
דער דאזיקער אינסטיטוציע, וואלטן געהאנדלט אזוי ווי
דער אמאליקער רבישער כלל-טווער?

וויל די איצטיקע טוער פון היגן „הילפס-פאנד“
דארפן פארשטיין, אז זייער ארבעט איז נישט צו פאר-
גלייכן מיט דער אמאליקער „גמילת-חסדים“ קאסע, וואס
האט געהאלפן אן עמיגרענט מיט אן הלואה פון צען אדער
פינף און צוואנציג אויסטראלישע פונטן, זייער ארבעט
איז שטארק אריבערגעוואקסן די צדקה מענטאליטעט.

אלס א גרויסע געזעלשאפטלעכע הילפס-ארגאניזאציע
דארפן זיי אויסאייבן זייער איינפלוס און טיילמאל דיקטירן
זייערע אויפגאבן וואס עס איז פארבונדן מיט געהעריקע
באשטייערונגען ווי עס טוען דאס די פארשידענע „רעליף“
ארגאניזאציעס אין אמעריקע, קאנאדע און מעקסיקע.

יא איך ווייס, אז פארשידענע מענטשן-מענער און
פרויען — אין דעם היגן יידישן ישוב, וועלן — אפשר — איבער-
חזרן דאס ווארט „זשידאוסקא חוצפה“ אנטשטאט אין פויגליש
— אין פליק ענגליש, ווען די פארשטייער פון „וועלפער
סאסייטי“ וועלן אזעלכע נישטיקע באשטייערונגען צו-
ריקשיקן צו די געבער מיט אן אפשיי. אבער דער אמת
דארף געזאגט ווערן: גאר אזוי, וועט פאר אונדזער צוקונפט-
טיקן יידישן געזעלשאפטלעכע טוער קלאר ווערן — די
גרויסקייט און שיינקייט פון דעם פויגליש-ליטווישן פאר-
שניטענעם יידיש לעבן מיט זייערע געזעלשאפטלעכע
פילאנטראפישע טוער — אן אונטערשייד פון רעליגיעזן
אדער נישט רעליגיעזן — אין זייער הילפס-ארבעט ביי
די שווערסטע באדינגונגען.

י. ארבעך

מאיר זיבל

אן אנדער רויט

פאר יעדן אויסגעשעפטן, הייסן טאג
ווי גיך זיין זון פארגייט —
ווערט שפעט-פארנאכט פארשפרייט —
אן אנדער רויט.

ס'ווערט מערב-הימל אויסגעצירט
אין רויט — ווי פול מיט צארן —
עס טוט אים באנק א יעדער טאג
וואס גייט פארלארן.

עס האט ניט ליב דער הימל-מאלער
א יעדן טאג — ווען ער פארגייט —
דאס בילד, דאס זעלבע אויסצומאלן
פון דעם בונטן, רויטן קלייד,
וואס אין דער אייביקייט — דעם טאג באגלייט.

לכבוד יעדן טאג, יעדן נייעם טאג,
וואס גייט פארלארן
ווערן נייע שיידן רויט
און פיגורן נייע
אויפן מערב-הימל אויסגעמאלן.

א נייער רויט
פאר יעדן נייעם טאג
ווען ער פארגייט
איז אויסגעשפרייט ...

געקומען אין אנהער יידישן וועלט-באנעם — מדינת ישׁ-
 ראל אריינגערעכנט. מיר האָרפן פירן די פאלעמיק וועגן
 דעם הויפט-יסוד וואָס מיינט; צו איז די אָנהערשקייט פון
 דעם פערטן דור — אנהערשע זין און טעכטער — א מעלה
 אָדער אַ חסרון פאַר דעם ווייטערדיקן באַנג פון א יידיש
 אָדער אַ יידיש-ענגליש פאלקסטימלעך לעבן וואָס די
 זיבעציק "אַר" קדימה" האָט געבויט און אָפּגעהיטן.

ישראל-פראָבלעמען און מעלבורנער פראָבלעמען

אויף צוויי חודש-לעכע זיצונגען פון היגן, באַאָרד
 אָף דעפּוטיטס, האָבן צוויי מנהיגים פון "באַאָרד", וועלכע
 וועכענען זיך ווי פירער פון ישוב — אָפּגעגעבן באַ-
 ריכטן וועגן ישראל-פראָבלעמען און וועגן אַלגע-
 מיינע היגע יידישע פראָבלעמען — האָבן איך דער-
 פילט אַן אומרו פון דעם, וואָס איך האָב אַרויסגענומען
 פון זייערע באַריכטן. זיי אָנערקענען נישט דעם אַלטן
 לאטיינישן פאלקס-וואָרט, אַז אַלץ פליסט און ענדערט
 זיך ...

דער וויצע פאַרזיצער מר. סימאָנס, וויל נישט פאַר-
 שטיק, אַז די צייטן האָבן זיך געענדערט, און, אַז אין דער
 היינטיקער צייט האָרף אַ יידישער ישוב — האָבן אין זינען
 די וויטאלע אינטערעסן פון דעם געגעבענעם ישוב. מען
 קאָן נישט אַן באַוואַרענישן מיטמאכן די האַנדלונגען פון
 מדינת ישראל אין אירע פאָליטישע און עקאָנאָמישע
 פראָבלעמען.

דער דאָזיקער אַז שום באַוואַרענישן" הויך-פונקט
 איז אַנטשטאָנען, ווען מר. סימאָנס האָט אין באַמער פון
 גאַנצן היגן יידישן ישוב שאָרף פאַראַדערטילט די האַנדלונג
 פון דעם ליידער פון דער אָפּאָזיציע אין אויסטראַלישן
 פאַרלאַמענט בילל היידן, פאַר זיך באַוואַרענישן פירער
 פון פּלאַ. יאָסער אַראַפּאַט, דער דעוואַלטאָט פון דער
 קריטישער רעדע איז געווען: א גרויסע צאל פאַרשטייער
 פון "באַאָרד" זענען גאָר ווייטער געטאָנען אין זייערע
 קריטיק-רעדעס, מאַכנדיק דעם אויספיר, אַז אַלץ און אַלעס
 וואָס איז גוט פאַר מדינת ישראל איז גוט אויך פאַר אונ-
 זער ישוב און פאַרקערט ... טאָקע אַן שום באַוואַרע-
 נישן ...

דער פאַרזיצער פון "באַאָרד אָף דעפּוטיטס" מר. איז
 ליבליכער אין זיין באַריכט וועגן גיי-אַלטן אַנטיסעמיטיזם,
 וויל אויך נישט פאַרשטיק, אַז טיילמאָל — צוליב גרויס
 פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר דער האַר וואָס מען האַלט פאַר
 וויכטיק און דרינגענד, איז בעסער נישט אַרויסצושטעלן
 דעם דאָזיקן פראָבלעם אין דער שרעקלעכסטער פאַרם!
 מען האָרף האָט גיט אויסמיידן אָדער פאַרהיילן, מען האָרף
 אָבער האָט קענען מינימירן, בסד וועט זאָל אַרויסקומען
 אַ קלאָר בילד.

אונדא איינקנט קיינער נישט אַפּ, אַז אויך אויף אונדזער
 פאַרוואַרפּענעם קאָנטענענט פאַדערט זיך אַ שטאַרקע
 אַקציע קעגן דעם אויפֿוואַכנדיקן אַנטיסעמיטיזם אונטערן
 מאַנטל פון "אַנטי ציוניזם", אונדא לינקט אויך קיינער
 נישט אַפּ, אַז די האַנדלונג פון דעם אָפּאָזיציע-ליידער פון

אויסטראַלישן פאַרלאַמענט, בילל היידן מיט זיינע "לינקע"
 בעלי-יועצים גיסן צו אויסטראַלישן פערטראַל צו דעם
 פירער וואָס הייסט "פערטראַל-לאָר" און "פערטראַל-רובל"
 אַנטיסעמיטיזם, אָבער צו פאַרשטייט נישט דער איצ-
 טיקער מנהיג פון יידישן ישוב אין מעלבאָרן, אַז נישט
 תמיד און נישט אין אַלע צייטן איז פעסימיזם (די רעדע
 פון מר. ליבליכער איז באַשטאַנען פון בלוין פעסימיסטישע
 אויספירונגען) וועגן דעם קאָלירטן און "רויטן" געאָ-
 גאָזים — דער איינציקער וועג, אַפילו ווען דאָס פראָב-
 לעם וועט אויס זייער סכנותדיק?

עס איז נישט קיין אַנטוועקונג פון מר. סימאָנס און
 נישט פון מר. ליבליכער אַז מיר זענען גייסטיק און
 פיזיש שטאַרק פאַרבונדן מיט דער יידישער מדינה.
 פונקט אזוי איז פאַר אונדז נישט קיין ניוועס, אַז מיר האָרפן
 נישט זיצן, "מיט פאַרלינגטע הענט ווען דאָס שטעטל
 ברענט!" וואָס מר. ליבליכער און מר. סימאָנס האָרפן יאָ
 פאַרשטיק און וויסן: אַז עס זענען פאַרגעקומען קאָרדינאַלע
 און פונדאַמענטאַלע ענדערונגען אין דעם יידישן וועלט
 באַנעם פון טראַכטן און מאַכן אויספירן. "דאָזיקייט" און
 מדינת ישראל — מוזן לויטן די ניווע צייטן — גיין אַמאָל
 צוזאַמען און אַמאָל נישט צוזאַמען. די קאָרדינאַלע ענדע-
 רונגען זענען אויך, אַז פונקט ווי מען האָרף וואַרענען וועגן
 אומקום, האָרף מען אויך רעדן און טרייסטן מיט אויפ-
 קום!!! אַז אַלט יידיש-פאלקס וואָרט זאָגט, אַז פאַר זאָגן
 קינות גיט מען נישט קיין יישר כח" ...

"זיידאָווסקאָ חוצפה" ... (יידישע חוצפה ...)

וועגן מיין אור-אור זידן — דעם וואַרקער רבין —
 ר' יצחק וואַרקער וויל, האָבן איך געהערט אין מיין אַמאָל-
 ליכער חסידישער פאַמיליע אַ זייער סאַראַקטעריסטישע
 מעשה.

כמעט זיך גאַנץ לעבן איז ר' יצחק וואַרקער אַרומ-
 געפאַרן איבער די פּוילישע שטעט און שטעטלעך אין
 פאַרשידענע שטח-לחנות פאַר יידן. די געוועלשאַפטלעכע
 הילף זיינע איז באַשטאַנען — אין יענער צייט — פון
 דעם, ווי: אַרויסראַטעווען יידן פון די תּפּיסות, וואָס זענען
 פאַרמשפּט געוואָרן אומשוואַדיק דורך די סאטראַפּישע צאָ-
 רישע מלוכה-אינסטאַנצן, העלפן עגונות אויסצוגע-
 פּינען זייערע מענער און סתם העלפן יידישע פאַמיליעס
 אין זייערע צרות און גוים. זיין צדקות און אַרנטלעכקייט
 האָבן משפּיע געווען, אַז די יידישע גבירים אין וואַרשע
 און אין דער פראָווינץ אַרום וואַרשע — אַפילו נישט קיין
 וואַרקער חסידים — האָבן אים געגעבן גרויסערע סומעס
 געלט פאַר זיין הילפס-אַרבעט.

איינמאָל האָט ער צוגעשיקט זיין משמש צו א וואַרשע-
 ווער גראַב-הויטיקן גרויסן גביר, בעטנדיק ביי אים אַ
 באַשטייערונג פאַר זייער אַ גויםיקן הילפס-ענין. דער
 וואַרשעווער ווער, וויסנדיק גאַנץ גענוי, אויף וואָס פאַר
 אַ הילפס צוועק זיין באַשטייערונג וועט פאַרגאָסן ווערן,
 האָט צוגעשיקט אַ גאָר קליינע סומע געלט. ר' יצחק וואַר-

מיטגלידערשאפט פון איבער 1500 און די צאל ליענער פון יידישע, העברעאישע און יידיש ענגלישע ביכער אין דער "קדימה" ביבליאטעק צו דער הויך פון איבער 8000. דער קולטור-געזעלשאפטלעכער דרוק פון די ניי-געקומענע יידישע פליטים, דערציילט אזוי ווייט, אז די "קדימה" נעמט אנטהיל אין אלע ענינים, וואס האבן א שייכות צום פאליטיש-געזעלשאפטלעכן לעבן אין דעם היגן ישוב. למשל: די "קדימה" נעמט אנטהיל אין דער קאמפאניע פון דעמאקראטיזירן דעם "באגארד אף דעפיר-טיס" וואס איז געפירט געווארן לויט דעם סטיל פון 1911... ארדנט איין סימפאזיום אין שייכות מיט דער שטייגנדיקער אסימילאציע און לינקיסטיש שידלעכע איינפלוסן צווישן דער יידישער יוגנט, וואס דערזויטערט זיי פון יידישן אקטיוון לעבן. די "קדימה" טוער ברייט טערן אויס דעם פארנעם פון די אקאדעמיעס צום אנט-הענק פון ווארשעווער געטא אויפשטאנד צו אן אלגעמיינעם פאלקס-טרויער טאג. זי נעמט אן אקטיוון אנטהיל אין דעם שטארקן יידישן פאלקס-פראטעסט קעגן דאס אומברענגען פון די יידישע שרייבער און קינסטלער אין סאוויעטן-פארבאנד, וועלכט און באאיינפלוסט יידישע ארגאניזאציעס, וואס האבן א שייכות מיט דעם יידישן לעבן ווי די לאנדסמאנשאפטן, יידישן שולן-וועזן א.א.

די קליינע צאל קולטור-געזעלשאפטלעכע טוער אין יאר 1911 האבן געהאט גרויסע שוועריקייטן איהעאישע און געזעלשאפטלעכע צו באפרייען די "קדימה" פון דעם רעליגיעזן און יאהודישן גייסט. מיט 40 יאר שפעטער האבן דאס געטא געזעלשאפטלעכע טוער מיט דעם לאנג יאריקן פארזיצער פר' סענדער בורשטיין. זיי האבן אויס-געפארעמט דעם פנים פון "קדימה" און ממילא אויך דעם פנים פון היגן יידישן ישוב. די אקטיוויסטן פון דער שארית-הפליטה, האבן געהויבן דאס חשיבות פון יידיש, יידישע קולטור און יידישע געזעלשאפטלעכע ארבעט. אויסגעפילט די בלויון וואס זענען אנטשטאנען נאך אונז-דער גרויסן פאלקס-בראך, וואס האט זיך אויך אויסגע-ווירקט אויף דעם אויסטראלישן יידישן ישוב.

מען דארף צוגעבן, אז דער צושטראם פון די "נייע" קולטור-טוער האט אסך מיטגעאלפן דעם "דוד-הערמאן טעאטער" ביי דער "קדימה". אמת, דער "דוד-הערמאן טעאטער קרייז" ביי דער "קדימה" איז שוין געשטאנען אויף א גאר הויכער מדרגה נאך פאר דעם אנקום פון דער שארית הפליטה פון די יארן 1947-1951. דאס טע-אטער ביי דער "קדימה", אונטער דער אנפירונג פון די צוויי קארפיקען פון יידישן טעאטער יעקב ווייסליץ ע"ה און רחל האלצער — צו לאנגע געזונטע יארן — האבן דערפירט דעם "דוד-הערמאן קרייז" צו גאר אן ערנסטן טעאטער. די דאזיקע צוויי טעאטער-קינסטלער האבן דורכגעפירט פון יאר 1942 ביזן יארן 1951-41 טעאטער פארשטעלונגען, וועלכע זענען געשטאנען אויף א קיין-סטלערישער מדרגה. א דאנק זיי איז דער "דוד-הערמאן טעאטער-קרייז", מיט דעם פארזיצער פר' יאשא שער און זיין סעקרעטאר שיע טיגעל געווארן א וויכטיקער קול-

טור-פאקטאר. דאס בילד פון יידישער בינע-קונסט אין אויסטראליע, ספעציעל אין מעלבארן, וואלט נישט געווען פול אויב מיר זאלן נישט צורעכענען דעם ביישטייער פון די עמיגראנטן ארטיסטן, צו דער אנטוויקלונג פון "דוד-הערמאן טעאטער-קרייז". אין משך פון די יארן 1951 — ביז 1980 האט דער טעאטער-קרייז געגעבן קרוב 250 פארשטעלונגען און אינספערירט א יונגע טעאטער-גרופע וועלכע האבן זיך ספעציעל אויסגעצייכנט מיט טעאטער פארשטעלונגען, ווי די "מגילה-לידער" פון איציק מאנער און "דער פרייז" פון ארטור מילער.

די "קדימה" האט ארויסגעגעבן 3 אויסטראליש יידישע אלמאנאכן, בעסער געזאגט: די יידיש געזעל-שאפטלעכע טוער האבן פארשטאנען איינצוטיילן זייער אפגעטווענער ארבעט לויט די דורות; ערשטער דור — די פיאנערישע ארבעט; צווייטער דור — די אנטוויק-לונג און בוי-ארבעט, דריטער דור — שפערישיקייט און באגייאונג... פאר דעם פערטן דור, וואס איז שוין מיילן-ווייט פון דער זקנה, אבער האט נאך א שטיקל שייכות צו די דרייסיקערין... צי וועט און קען דער פערטער דור צווייטער ממשיך זיין, דאס וואס דריי דורות האבן געאקערט, געזיט און געשניטן די פרעכטיקע פירות פון זייערע מיפולע ארבעט?

"נייע צייטן און נייע לידער" גילטן איצט אין גאנצן יידישן לעבן אין אויסטראליע, אנהויבנדיק פון רעליגיעזן סעקטאר ביז דעם סעקולערן סעקטאר. איך רעדן אריין דעם יידישיסטישן פראגמאנט, ווייל צום באדויערן מוזן מיר פעסטשטעלן, אז די דריי דורות האבן פיל געטאן, אז המשך און קיום זאל נישט זיין קיין פוסטע פראצע און דאך איז צו פארצייענען אזוי ווייניק דערפאלג... די באמייאונגען פון דעם דריטן דור צו שאפן א קאזעק-זיסטעם צווישן דעם "ענגליש-ספיקינג" יינגערן קולטור-געזעלשאפטלעכן טוער און דעם "יידיש ספיקינג" על-טערן געזעלשאפטלעכן קולטור-טוער, האבן זיך פארענ-דיקט טאקע מיט באמייאונגען — אן שום גרעסערע רעזול-טאטן... אמת, מיר ווייסן נאך אלץ נישט וואס עס זענען די הויפט-טענדענצן וואס ווירקן אין דעם דאזיקן פערטן דור, וועלכער איז געבוירן געווארן אין אויסטראליע. זיי האבן זיך נאך געפונען אונטער דער השפעה פון יידיש און יידישע קולטור דורך דער היים, יידישע שולע און אפילו דורך דער "קדימה", וואו אונדזער אלטער טרא-דיציאנעלער שטייגער האט געהערשט און געווירקט. מיר באמערקן: אז די וועגן פון דעם פערטן דור צו דער אויסערלעכער אנטלאס-אקסישער וועלט — איז א מעכטי-קער שטראם, וואס מיר קענען בשום אופן נישט איינהאלטן! די פראבלעמען, וועלכע זענען ארויסגעבראכט געווארן אין שייכות מיט די צוויי דאטעס דארפן אנרעגן, צו עפענען אויף די שפאלטן פון די "מעלבארנער בלעטער" — יידיש און ענגלישע אפטיילונג — א גרעסערע דיסקוסיע פון אלע היגע יידיש און יידיש-ענגלישע געזעלשאפטלעכע, קולטור טוער מכל-הא-עלטרע, וואס פארשטייען, פילן און זעען די פונדאמענטאלע ענדערונגען, וואס זענען פאר-

30 — מיר און 70 — זי

ראָזענשטיין, וועלכער האָט מיט גרויס קענטשאַפט באַ-
לויכטן די ראל פון יידישן טעאַטער „דוד הערמאַן קרויז“
ביי דער „קדימה“ אין דעם יידישן קולטור לעבן אין
אויסטראַליע בפרט מעלבאָרן.

אין מיין היינטיקן אַרטיקל „30 מיר און 70 — זי“
וועל איך אויך נישט זיין קיין געשיכטלעכער אַפּשאַצער
פון די צוויי תקופות, וואָס האָבן געשפּילט און שפּילן
נאָך ווייטער אַ גרויסע ראל אין דעם אַלגעמיינעם יידישן
לעבן פון אויסטראַליע, ספּעציעל אין דעם יידיש-געזעל-
שאַפטלעך קולטור-לעבן. איך וויל נאָר בלויז פאַר דעם
יידישן געשיכטע פאַרשער געבן אַ קורצן קווער שניט
פון די צוויי תקופות: ביז און נאָך דער צווייטער וועלט-
מלחמה. זיי זענען פאַרבונדן מיט דער געשיכטע פון
יידישער ליטעראַטור, יידישע קונסט, יידישע שולעס, יידי-
שע פרעסע און יידישע קולטור-אַרבעט אין דעם אויס-
טראַלישן יידישן לעבן.

דאָס לעבן פון דער קליינער יידישער באַפעלקערונג
אין אויסטראַליע איז נישט געווען באַגרענעצט — סיי
פאָליטיש און סיי עקאָנאָמיש — אין דעם יאָר 1911. די
דאָזיקע פרייע באַדינגונגען האָבן זיך גאַרנישט געענ-
דערט 40 יאָר שפּעטער, ווען דער יידישער ישוב און
אויסטראַליע איז פאַרגרעסערט געוואָרן מיט אַ שטראָם
יידישע עמיגראַנטן פון די „דייַפּי“ לאַגערן אין איראַק, און
די רעזולטאַט — על פי נס לעבן געבליבענע יידן פון
דעם טראַגיש פאַרשניטענעם מזרח-איראַקעישן יידישטום.

מיט 70 יאָר צוריק איז דאָס יאהודיש-פאָליסטעריש
לעבן פון דעם קליינעם יידישן ישוב אין אויסטראַליע,
געווען מיליאָנען פון דער יידישער פאָלקסטומלעכקייט,
פון דער יידישער קולטור און געזעלשאַפטלעכקייט, וואָס
איז אַזוי שטאַרק זיך פונאַנדערגעוואָקסן אין פּוילן,
ליטע, דאָן האָבן אַ קליינע צאָל יידישע — נייע געקומענע
עמיגראַנטן פון רוסלאַנד, פּוילן און ליטאַ-קולטור-טוער
און ענטוואָקסן פון פאָלקסטומלעכער יידישקייט, אַרייַן
געבלאָזן אַ נייעם רוח-חיים אין דעם דאָזיקן קליינעם
ישוב, וואָס האָט דערפירט, אַז די „קדימה“ זאָל אַרויף
אויפן ברייטן שליאַך פון יידישער געזעלשאַפטלעכער
קולטור-אַרבעט.

מיט 30 יאָר צוריק האָט דער צושטראָם פון שא-
רית-הפליטה אין אויסטראַליע, צווישן זיי אַסך געוועזענע
יידישע קולטור טוער פון די פאַרשניטענע יידישע ישובים
אין איראַק, אַרוינגעבראַכט אַ פרישן קולטור-געזעל-
שאַפטלעכן לעבנס-שטראָם אין דעם אַלגעמיינעם יידישן
לעבן, הויפטזאַכלעך אין די צוויי גרעסטע יידישע ישובים
— סידנעי און מעלבאָרן. דער דאָזיקער פרישער שטראָם
האָט דערפירט צו אַ גאָר שטאַרקן וואָקס פון דעם פאָלקס-
צענטער אין סידנעי און גאָר שטאַרק פון דער „קדימה“
אין מעלבאָרן, וואָס האָט אין יאָר 1967 דערגרייכט אַ

אין יאָר 1981 וועלן מיר פּיערן דעם בן-שבעים
ליידישע קולטור פון איינע פון די פאַרנעמסטע יידישע
קולטור-אַרגאַניזאַציעס אין מעלבאָרן-אויסטראַליע. די דאָטע
וועט זיין הסתם ווי געהעריק אַפּגעמערקט ווערן דורך דעם
גאַנצן יידישן ישוב און גאָר ספּעציעל דורך די היינטיקע
ירושלים-דאָמיסטראַליע-מעלבאָרן. אָבער אין דעם זעלבן
יאָר דאַרף אויך אַפּגעמערקט ווערן, אַ דאָטע פון 30 יאָר
יידיש-געזעלשאַפטלעכע און יידיש-קולטורעלע אַרבעט,
פון דער שארית הפליטה אין אויסטראַליע — סידנעי
און מעלבאָרן — וואָס איז געווען געקניפט און געבונדן
מיט דער אַלגעמיינער יידישער קולטור אַרבעט פון
„קדימה“ אין משך פון די יאָרן 1951 - 1981.

די היסטאָרישע אַפּשאַצונג פון דער זיבעציק יאָרי-
קער „קדימה“ און פון דער ראל פון דער שארית
הפליטה אין דעם קולטור-שטראָם אין ביהודע יידישע
ישובים: סידנעי און מעלבאָרן, און זייער השפּעה אויף
די קלענערע ישובים פון די, וועלכע האָבן איינגעוואַנ-
דערט אין די יאָרן 1947-1951, איז נאָך אין אַ פיאַנערישער
סטאַדיע. ענגליש-יידישע שרייבער ווי פראַפּעסאָר ניומאַן
ראָזענטאַל, ראַביי פאַרוש און פראַפּעסאָר מעהדינג, האָבן
כמעט איינגאָרייט אין זייערע געשיכטלעכע אַפּשאַצונגען
דעם אַלגעמיינעם אויסטראַליש-יידישן ישוב, סיי
די אַלטע „קדימה“ און סיי די קולטור-געזעלשאַפטלעכע
אַרבעט פון די „יונגע“ שארית-הפליטה אַקטיוויסטן,
וועלכע האָבן אַרוינגעגאָסן פריש בלוט אינעם יידישן
לעבן פון אויסטראַליע. די יידישע שרייבער ווי: פנחס
גאָלדהאר, בונם וואַרשאַווסקי און הערש מונץ האָבן זיך
צוגערייט צום קאָפּיטל „קדימה“ נישט ווי היסטאָרישע
אַפּשאַצער אָדער געשיכטע פאַרשער, נאָר בלויז ווי
אַבסערוואַטאָרן מיט אַ טיפּערן אַרוינבליק אין דער ראל
פון דער „קדימה“ פאַר דעם ישוב אין מעלבאָרן. דאָס
איז געקומען צום אויסדרוק אין די 2 אויסטראַלישע-
יידישע אַלמאַנאַכן, אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה“
אין די יאָרן 1937 און 1942. אין די דאָזיקע צוויי אַלמאַ-
נאַכן, האָבן אויך צוויי דעמאָליטיקע יידישע קולטור-טוער
שלמה ווין און איזיק הורוויץ געגעבן קורצע געשיכט-
לעכע אַפּשאַצונגען וועגן דער ראל פון „קדימה“ אין דעם
אַלגעמיינעם יידישן לעבן 3 יאָר פאַר דעם אַלגעמיינעם
יידישן חורבן (1937) און אין מיטן פון אונדזער פאָלקס-
טראַגעדיע (1942). שוין אַ ביסעלע ברייטער און גרייט-
לעכער וועגן דער ראל פון „קדימה“ און אויך די ראל פון
די „ניי געקומענע“ אין יידישן לעבן אין אויסטראַליע —
האָט געגעבן דער לאַנג יאָריקער סעקרעטאַר פון „קדימה“,
דער יידישער שרייבער ליאָווע פרידמאַן אין דעם 3-טן
אויסטראַליש-יידישן אַלמאַנאַך, אַרויסגעגעבן צום 55-יאָ-
ריקן יובל פון „קדימה“ אינעם יאָר 1967. עס דאַרף אויך
דערמאָנט ווערן דער טעאַטראַלאַג און שרייבער חיים

א שטיק פון ישראל-קערפער און אלץ וועט זיין בסדר, זענען נישט מער ווי געפערלעכע איינרעדענישן...

דווקא היינט קאן יעדער זען, אז איראק איז בא-פאלן איראן נישט אין די צייטן פון שאך, ווען איראן איז געווען שטארק, נאר די שוואכקייט פון איראן האט אינספירירט דעם איראקישן דיקטאטאר צו אן אפגעזעצטע אגרעסיע.

דאס איז די לעקציע פאר ישראל און פאר דער מערב וועלט. נאר א שטארק ישראל מיט פארטידיקבארע גרענעצן זענען א גארנטיע קעגן א נייער מלחמה אין מיטעלן מזרח.

ס'איז צו האפן, אז די מערב וועלט, אונזער דער פירערשאפט פון דעם נייעם פרעזידענט ראנאלד רעיגען וועט זיך אויסניכטערן און אנווענדן דעם עלעמענטארן אלף בית פון רעאל-פאליטיק כדי צו פארזיכערן דעם וועלט שלום.

יוסף פאפיערניקאוו — ברוך הבא!

קיין מעלבארן איז אנגעקומען, אויף א לענגערן בא-זוכט דער פאעט יוסף פאפיערניקאוו און זיין פרוי.

הגם פאפיערניקאוו איז די יידיש-לעגענדע, אין וועלכע ס'איז פארזויקלט איבער פופציק יאר ארץ ישראל — מדינת ישראל — געהערט אבער דער דיכטער צו דער יידישער ליטעראטור, וואס איז ווי באוואוסט — אונדזער וועלט ליטעראטור.

פאפיערניקאוו געהערט נישט צו די דיכטער, וואס האבן פרובירט אראפצולאזן פון דיכטערישן מקח און דערווייל צו געבעלעטריסטיקט אדער צוגעשארט זיך צו אנהערע ושאנערן. ער איז טריי געבליבן זיך ערשטער ליבע — פאעזיע און היט אפ דעם דאזיקן גאט-גע-בענטשטן חינוך, דעריבער מוז מען וועגן פאפיערניקאוו'ען זאגן, אז ער איז דער פאעט, וועלכער איז אין זיך דיכ-טערישן נאגט נישט געשטרויכלט געווארן.

זיין קינסטלערישע אינטואיציע כאפט אויף בילדער; געשעענישן; שטימונגען, חלומות. זיין קינסטלערישער אויפטאמט אפאראט ארבעט ווי ביי יעדן אנהער קינסטלער — ווען עס ווערט אבער דורכגענומען מיטן ספעציפישן, וואס איז אין פאפיערניקאוו'ס שפעציעלער בחינה, ווערט עס די אריגינעלע שאפונג פון דעם דיכטער, וואס איז תמיד געקומען מיט זיין אפן פנים; אן הינטער כוונות; אן אנצוהערענישן; אן בייזקייט און אן חניפה.

ווי יעדער עכטער קינסטלער, צאלט אויך פאפיער-ניקאוו א פרייז פאר זיך וועלן זיין אן אומאפהענגיקער קינסטלער. באגריסן מיר אים הארציק — צוזאמען מיט זיין פרוי חנה, און האפן, אז אויך די אויסטראלישע סביבה וועט אנרעגן זיין פאעטישער מוח.

א טאג. ווען נישט דאס וואס דער מערב איז געווארן זייער שפארואס אין באנוצן אויל, (אמעריקע האט אימפארטירט צוויי מיליאן פעסלעך א טאג ווייניקער), וואלט דער פרייז פון אויל געשטיגן נאך העכער. די איראק-איראנישע מלחמה האט אינגאנצן אפגעשטעלט זייער ביז איצטיקן עקספארט פון פינף מיליאן פעסלעך א טאג. דאס וועט אין קורצן ברענגען א נייעם שפרונג פון אויל-פרייזן מיועד וויפיל, און וועט גורם זיך א נייע כוואליע פון אינ-פלאציע, ארבעטסלאזיקייט, אן עקאנאמישע דעפרעסיע. די שווערע עקסטרא-געלטער, וואס די מערב-וועלט וועט מוזן אלעקירן פארן אויל, וועלן שטרעבן צו רעאליזירן די גרעסערע בודזשעטן פאר מיליטערישע צוועקן, צו וועלכע זיי האבן זיך פארפליכטעט. אזוי ארום וועט די מערב-וועלט אפגעשוואכט ווערן נישט נאר עקאנאמיש, נאר אויך פאליטיש.

★

וואס דארפן מיר און די מערב-וועלט לערנען פון דעם טראגישן קאנפליקט? די ארגאניזאציע פון די פאר-אייניקטע פעלקער האט זיך ארויסגעוויזן מאכטלאז צו פארמיידן און אפשטעלן א בלוטיקע מלחמה. דער איראק-איראן קאנפליקט האט דעמאנסטרירט די ווערטלאזיקייט פון דער דאזיקער אינסטיטוציע, וואס האט זיך פאר-וואנדלט אין א פלודער-זאק. אבא אבן האט טרעפלעך באצייכנט די דאזיקע אינסטיטוציע אלס „אן אינסטרומענט נישט צו לויזן קאנפליקטן, נאר אלס אן ארענע צו פראדוצירן קאנפליקטן“.

א בליק אויף דער מאפע פון מיטעלן מזרח, וואס פראדוצירט אויל, דארף אויפצוטערן דער גאנצער מערב-וועלט. דער אויל פון מיטעלן מזרח איז פאר דער מערב-וועלט ווי בלוט פאר א מענטשלעכן קערפער. אן דעם אויל וועלן די רעדער פון דער מערב-איראפעאישער אינ-דוסטרי בלייבן שטיק און די ארגאניזירטע עקאנאמיש-פאליטישע, קולטורעלע געזעלשאפט וועט זיך צוזאמען-ברעכן.

נאכן צוזאמענברוך פון דעם שאך-רעזשים און דעם איראק-איראנישן קאנפליקט וואס איז געקומען שפעטער, איז דער צופלוס פון אויל פון מיטעלן מזרח געפאלן כמעט מיט א העלפט. געבליבן איז נאר סאודי-אראביע און די קלענערע אויל פראדוצענטן.

די סיבה פון די דאזיקע אנטוויקלונגען איז נישט דער ישראל-פלאג. קאנפליקט, נאר די נישט-סטאבילקייט פון די רעזשימען אין דעם ראיאן.

ס'איז היינט קלאר פאר יעדן, אז די נאיווע פאליטיק פון דער קארטער אדמיניסטראציע האט גורם געווען דעם צוזאמענברוך פון דעם שאך - רעזשים און פריי געמאכט דעם וועג פאר א פיל ערגערן, ברוטאלן, רעזשים פון די מולאס. אזוי האט זיך דער טראגישער קאנפליקט אנגע-הויבן און קיינער ווייסט נישט מיט וואס די טראגעדיע וועט זיך פארענדיקן.

די באהויפטונגען וועגן דער „מעסיקייט“ פון געוויסע אראבישע רעזשימען, וואס מען דארף זיי נאר צווארפן

נייטראל. די איראקער מאכן חרוב איראן מיט רוסישן וואפן. די דרינגענדיקע טיילן פאר זייער וואפן קומען אן אין דוואמבאן עראפלאנען פון ליביע, מיט דער ברכה פון מאסקווע. גלייכצייטיק אבער האט דער סאוויעטישער אמבאסאדאר אין איראן פארגעשלאגן דער איראנישער רעגירונג צו צושטעלן געווער כדי צו פארטידיקן זייער לאנד קעגן איראק. ... איראן האט פארשטענדלעך אפגעזאגט, ווייל איר ארמיי שטיצט זיך אויף די אמעריקאנער וואפן, וואס דער שאך האט איינגעקויפט. צוליב דעם אבער וואס פופציק טויזנט אמעריקאנער טעכניקער, וואס האבן באדינט די ראפניעריעס; די אינדוסטרי און אינ-סטראקטור די איראנער אין דער באדינונג און באנוצן פון דעם קאמפליצירטן וואפן סיסטעם — זענען פארטריבן געווארן. קאנען די איראנער נישט אויסנוצן דעם מאדערנעם וואפן, פון דער צווייטער זייט איז מער נישט קיין סוד, אז קאנוואנען פון רוסישע לאסט-אוואיטאס שטעלן צו פאר דער איראנער אוואציע דעם פעטראל.

דאס אינטערעסאנטע אין דער טרויעריקער שפיל איז, אז טראץ דעם וואס אמעריקע איז שטרענג נייטראל און די איראנישע ארמיי צעשטערט שטעט און שטעטלעך אין איראק מיט רוסישן וואפן, טראץ דעם וואס רויסישע באשטאנדטיילן ווערן געליפערט אומדירעקט צו איראק; טראץ דעם וואס רוסלאנד ליפערט אוואציע פעטראל פאר די איראנישע קריגס-עראפלאנען, וואס באמבארדירן באגדאד און אנדערע איראקישע שטעט און אינסטאלאציעס, טוען ביידע איראק און איראן העצן זייער באפעלקערונג, אז דער טיחול איז... אמעריקע, וואס העלפט איראק און דער טיחול איז אמעריקע — וואס העלפט איראן...

פון אט דעם פאראדאקסאלן פענאמען, קאן אמעריקע און די גאנצע מערב-וועלט א סך לערנען אויפן געביט פון רעאל פאליטיק.

די גאנצע מערב-וועלט האלט, אז בכדי נושא חן צו זיך ביי די אראבער, דארפן זיי צווינגען ישראל צו קאנצעסיעס, וואס וועלן דער מדינה אפשוואכן און באדראגן איר עקזיסטענץ. די קאנסעקווענץ פון דער „אפזיממענט“ פאליטיק איז אז די אראבער העצן מער און מער קעגן דער מערב-וועלט מיט דער האפענונג צו דערגרייכן מער און מער.

פון דער צווייטער זייט: נעמט רוסלאנד אן דעם ביישפיל פון סאמאליע. סאמאליע איז אן איסלאמיש לאנד אין דעם הארן פון אפריקע, קעגנאיבער דעם אראבישן האלב-אינזל. די רוסן האבן זיך דארט געהאט באפעס-טיקט נישט נאר מיט השפעה, נאר אויסגעבויט א ים-באנע, ווען סאמאליע (שטיצנדיק זיך אויף דער רוסישער פריינדשאפט) האט זיך פארפלאגטערט אין א טעריטאריאלער מלחמה מיט עטיאפיע און באדראגט די עקזיסטענץ פון דעם עטיאפיער רעזשים, האט רוסלאנד אויסגעדרייט דעם דישעל און זיך געשטעלט אויף דער זייט פון דער נישט איסלאמישער עטיאפיע קעגן סאמאליע און קעגן דער גאנצער איסלאמישער וועלט, און די ארא-

בישע און איסלאמישע וועלט האט געשוויגן. נישט געווען קיין שום העצע קעגן רוסלאנד און קיין שום סאוויעטישע אמבאסאדע אין די איסלאמישע לענדער איז נישט אטא-קירט געווארן... ווייל זיי וויסן, אז רוסלאנד לאזט זיך נישט שאנטאזשירן.

די אנט-אמעריקאנער העצע פון ביידע צדדים — איראן און איראק — דארף אויפמאכן די אויגן אמעריקע און די מערב-וועלט, אז זייער ביז איצטיקער פאליטישער קורס איז נאיוו, און געפערלעך.

פון דעם סאמאליע-עטיאפיע ביישפיל קאן מען אויך לערנען, אז סאוויעט רוסלאנד וועט אפן און אן צערע-מאניעס טוישן די פריינדשאפט מיט איראק און אנדערע אראבישע לענדער און דירעקט אינטערווענירן אויף דער זייט פון איראן, קעגן דער אראבישער וועלט אויב זי וועט איינזען, אז דאס איז אין אירע אינטערעסן, און די צייט און באדינגונגען זענען רייף...

★

פאראן אויך אן אפטימיסטישע סצענאריא: די איראקיש-איראנישע מלחמה וועט קומען צו א פאקטישן שטאנדשטיל-וואס וועט שאפן א מין סטאטוס קווא.

די קריגס-מאשין פון איראן וועט זיך לאנגזאם אפ-שטעלן. אן איראנישע אפענסיווע מיטן ציל צוריקצו-שטעלן די איראקער צו די גרענעצן איז אומווארשיינלעך. די איראנישע ארמיי פארמאגט נישט קיין אויסגעשולטע שטאב-אפיצירן, וואס פארשטייען ווי אזוי צו באוועגן גרעסערע פארמאציעס פון מיליטער (די שטאב-אפיצירן, די גענעראלן זענען ליקוידירט געווארן, אדער זענען אנטלאפן). דער ווידערשטאנד פון די איראנער ליגט אין דעם מסירת נפשדיקן קאמף פון קליינע גרופן באטאל-יאנען, ווו יעדער זעלנער קעמפט און פאלט — יעדער פאר זיך. נישטא קיין קאארדינאציע פון באוועגונגען. דער ווייל נוצן זיך אויס די מאטעריאלן פון דער קריגס-מאשין.

איראק איז אויך אפגעשוואכט און מאטעריעל רואי-גירט. זי וועט זיך ווארשיינלעך אפשטעלן מער ווייניקער דא ווו זייערע אינהייטן שטייען היינט. די קוועסטאן פראווינץ מיט די אויל-קוואלן וועט איראק האלטן, ביז איראן וועט מסכים זיין צו פארהאנדלען. די פראגע איז אבער: צי איראן וועט גיין צום טיש, כל זמן איראקער אקופירן איראנער טעריטאריע און — ווי לאנג וועט ביי אונז צושטאנד דער חומעניטעטישע אויסהאלטן?

די מערב וועלט וועט זיך נישט אנטאזשירן, כל זמן דער צופולס פון אויל פון קווייט, די עמעריטן און סאוד-אראביע וועט פריי קורסירן דורך דעם ענגן הארמוז-קאנאל און כל זמן רוסלאנד וועט זיך דירעקט נישט אריינמישן אין דער מלחמה.

א חוץ די צוויי לענדער אנטאזשירט אין דער מלחמה, איז די מערב-וועלט דער קורבן פון דעם קאנפליקט.

אין דער קורצער צייט, זייט דער רעזשים פון שאך האט זיך צוואמענגעבראכן איז דער פרייז פון אויל גע-שטיגן 200 פראצענט, ווייל דער אויל עקספארט פון איראן איז געפאלן פון פינף מיליאנען ביז איין מיליאן פעסלעך

פראגנאזן זענען געווען אזוי ווייט פון רעאליטעט, ווי די „פאלסטערס“ זענען אפט ביי וואלן...

איראק האט פאר זיך געשטעלט צוויי צילן: א בא-גרענעצטן טעריטאריאלן נצחון און א דאפלטן פאליטישן נצחון. טעריטאריאל האט איראק באצוועקט צו דעראבערן א פיצל טעריטאריע אין דער שאט-אל-אראב געגנט און די דריי קלייניקע (איבער סטראטעגיש זייער וויכטיקע) אינדזלען אין דעם הארמוז קאנאל (די צוויי טומב אינדזלען אין אבו מוסא) די צוויי פאליטישע נצחונות צו וועלכע איראק האט געשטרעבט זענען געווען (1) דאס צוזאמען ברעכן זיך פון דעם חומעינישן, שיא רעזשים נאכן מילי-טערישן בליץ, וואס וועט צעשמעטערן די איראנישע אר-מיי, און (2) דער ערשטער מיליטעריש-פאליטישער נצחון וועט מיט זיך ברענגען דעם צווייטן (פאקטיש דעם הויפט ציל, דעם אויפשטייג פון איראק אלס די גרעסטע מילי-טעריש-פאליטישע מאכט אינעם גאנצן אראבישן ראיאן. מצרים ליגט דאך אין חרם). אגב דערמאנט דאס די דיוואלוציע און פארמעסט צווישן בבל און פערסיע און בבל-מצרים פון די ביבלישע צייטן.

אבער דער איראקישער פרעזידענט סאדאם חוסיין האט געמאכט וועם חשבון אן דעם בעל הבית. ער האט גערעכנט אז די איראנישע ארמיי און די לופט כוחות זענען דעמאראליזירט. די עראפלאנען און טאנקען נישט קאמפס-גרייט צוליב נישט געהעריקער באדינונג און פעלן פון אויסטויש-טיילן — אזא ארמיי וועט זיך צעפאלן נאכן ערשטן שטויס: דער גאנצער עסק וועט דויערן א פאר טעג. אין באגדאד האבן שוין געווארט שאפור באקטיאר, דער געוועזענער איראנישער פרעמיער מיניסטער און גענעראל אוועסי, דער געוועזענער קא-מאנדאנט פון דעם שאכס אימפעריאלער דיוויזיע. לויטן פלאן האבן זיי (נאכן דעראבערן אבאדאן) געזאלט פראק-לאמירן די „אבאדאן העקלעראציע“ — א נייע איראנישע רעגירונג אונטער דעם קרוין פרינץ רעזא (ער האט זיך לעצטנס אין קאיר פראקלאמירט אלס דער נייער שאך)... דעם 25-טן סעפטעמבער האבן די צוויי איראנישע פער-זענלעכקייטן שוין איינגעזען, אז סאדאם חוסיין זינקט אין א בלאטע און זיי האבן שנעל פארלאזן באגדאד און אומ-געקערט קיין פאריז.

★

די אלע אויסרעכענונגען אויפן סמך פון וואפן קווא-ליטעט און קוואנטיטעטן אין דעם דאזיקן קאנפליקט זענען געווען א טעות, ווייל זיי האבן נישט גענומען אין באטראכט דאס פעלן פון קאמפסווילן און קאמפס פעיקייט פון דעם איראקישן וועלכער אויף די שלאכט-פעלדער און דעם מסירת נפש פון דעם איראנישן וועלכער ביים פאר-טיידיקן זיך פאטערהלאנד קעגן א פרעמדן אגרעסאר, אומאפהענגיק צו ער איז צופרידן אדער נישט צופרידן מיט זיך אייגענעם פאליטישן רעזשים.

דער מיליטערישער איבערגעוויכט פון דער איראק-שער ארמיי אין מענטשן און געווער אונטערליגט נישט

קיין צווייפלאבער זייער „בליץ קריג“ דערהויבט זיי צו „מארשירן פארויס“ בלויז אין אינטשעס, און פאר יעדן שריט פארויס באצאלן זיי מיט קרבנות, גלייכצייטיק מאכן די לופט כוחות פון ביידע צדדים א תל פון זייער אינ-דוסטרי און אויל אינסטאלאציעס.

איבער די אויסזיכטן און קאנסעקווענצן פון דער דא-זיקער מלחמה קאן מען נאר שפעקולירן.

צוליב דער מלחמה קאנען ביידע צדדים מער נישט עקספארטירן קיין אויל. איראנס לאגע איז א סך שווע-רער, ווייל זי האט שוין היינט נישט גענוג אויל פאר דער קריגסמאשין און פאר דעם אינערלעכן געברויך. די באפעל-קערונג באנוצט נאפט צום הייצן אין ווינטער, וואס רוקט זיך אן. זיי האבן שוין דעם לעצטן ווינטער געמוזט אימ-פארטירן באהייצונגס נאפט (צוליב טעכנישע פראבלעמען אין זייערע ראפינעריעס). די פראגע איז: ווו וועלן זיי קויפן? מיט וואס פארא געלטער וועלן זיי באצאלן פארן נאפט? און דערצו נאך איז דער פארט קאראמסאר אין איראקישע הענט. א חוץ דעם מוז איראן אימפארטירן עסנווארג. די נייטיקסטע מאטעריאלן פאר דער קריגס-מאשין מוזן זיי קויפן אויפן אינטערנאציאנאלן שווארצן מארק פאר הויכע פרייזן. ווי לאנג קאן דאס איראן אויס-האלטן?

אויב איראן זאל זיך צוזאמענברעכן באשטייט די גע-פאר, אז די איראנישע מדינה וועט זיך אויפלייזן.

איראק וועט אויסשפרייטן איר אפטרופסות איבער קוועסטאן וואס האט אן אראבישע באפעלקערונג און דארט געפינען זיך די אוילקוואלן פון איראן. די באלוטשים אין איראן וועלן דערקלערן זעלבסטשטענדיקייט און שטרעבן צו פאראייניקן זיך מיט באלוטשיסטאן אין פאקיסטאן, כדי צו שאפן איין באלוטשיסטאן מדינה און אזוי וועט זיך אנהויבן די דעסטאביליזאציע פון פאקיסטאן. (אין רוסלאנד ווערן אינסטרואירט ביליטשי דיווערסאנטן, א „זעלב-שטענדיקע“ באלוטשיסטאן-מדינה אונטער דער סאוויע-טישער השפעה וועט געבן די רוסן א דירעקטן קארידאר צום אראבישן ים און רעאליזירן דעם חלום פון פיאטר דעם גרויסן). א פאראייניקונג פון די קורדן אין איראן מיט די קורדן אין איראק, וועט דעסטאביליזירן איראק גופא. סאוויעט רוסלאנד וועט אנעקסירן אזערבעידזשאן (שוין אמאל פאסירט אין 1946-1941) און טורקאמאן און אוועקשטעלן סאוויעטישע דיוויזיעס הארט ביי דער אירא-קישער גרענעץ. אין קורצן וועט אזא צושטאנד פאר-וואנדלען איראק אין א צווייטן אפגאניסטאן...

אין אזא סצענאריא וואלט סאוויעט רוסלאנד געווארן דער בעל הבית פון דעם גאנצן אזיאטישן מיטל מזרח אין דעם גאלף-ראיאן און וואלט דעסטאביליזירט די מערב-וועלט צו אזא שטופע, אז א דריטע וועלט-מלחמה און א וועלט חורבן וואלט געווארן אומפארמיידלעך.

פארשטייט זיך, אז דאס איז די אבסאלוט פעסעמיס-טישע סצענאריא, וואס איז ליידער נישט אויסגעשלאסן. דערווייל איז רוסלאנד זייער פארזיכטיק און טוט גארנישט אויף א דירעקטן אופן. אפיציעל איז רוסלאנד

מארגליש דערשלאגן פון דער פארלירענער מלחמה אין וויעטנאם (דאס ערשטע מאל אין דער געשיכטע פון אמעריקע) האט מען דערווארט, אז דער פרעזידענט וועט הויבן דעם נאציאנאלן זעלבסט-באווסטזיין און שטאלץ.

צי וועט עס רעאגירן טאן? דער פאקט, וואס א קאלא-סאלע מערהייט פון אמעריקאנער פאלק האבן געשטימט פאר אים באווייזט, אז זיי דערווארטן פון דעם גייעם פרע-זידענט מעשים.

און נישט נאר אמעריקע — אויך דער מערב נויטיקט זיך אין א פערזענלעכקייט, וואס זאל האבן דעם מוט אג-צונעמען דעציזיעס, א פערזענלעכקייט צו וועלכער מען קאן האבן צוטרוי.

די מערב-וועלט דערווארט, אז אמעריקע זאל פאר-נעמען די פאזיציע אין דער וועלט-פאליטיק און אין פאר-זיכערן דעם שלום און ווילשטאנד אין דער וועלט — צו וועלכער אמעריקע איז בארעכטיקט און אין א געוויסער מאס — אויך פארפליכטעט.

מ. א.

מאגט נישט די קוואליטעט פון א פירנדער פערזענלעכ-קייט; פארמאגט נישט דעם מוט אגצונעמען דעציזיעס; איז נישט געווען פעאיק צונויפצושטעלן א מיניסטארן-קאבי-נעט פון די געהעריקע פאכמענער-באראטער — מענטשן מיט אדמיניסטראטיווער און דיפלאמאטישער דערפארונג. זיין איינציקע אמביציע איז געווען — נישט צו האבן אמביציעס.

אויב עמעצער האט גענאסן פון אזא פרעזידענט — זענען דאס געווען די רוסן. זיי האבן אויסגענוצט יעדע רגע, יעדע מעגלעכקייט, יעדן אויסרייד כדי אויסצו-שפרייטן זייער השפעה.

די פרשה איראן — אגעהויבן מיט לאזן פאלן דעם רעזשים פון שאך, וועלכן די אמעריקאנער אליין האבן מיט א סך מי און מאטעריעלע אויסגאבן געהאלפן פארפעסטיקן — ביז הילפלאזיקייט און נישט דעצידירטקייט צום גורל פון די 52 פארכאפטע אמעריקאנער בירגער — דאס האט זיך פארוואנדלט אין א פיאסקא, א פאטש אין פנים, וועלכן דער אמעריקאנער ווילער האט נישט געקאנט אראפ-שלינגען.

ד"ר מ. פערשטענדיק

די מלחמה צווישן איראק און איראן

(א פרוו פון אן אנאליטישער אפשאצונג)

★

איך גלויב נישט אז ס'איז פאראן א סיבה פאר "צופרידנקייט". אמוזיניקסטן איז פאראן ביי א יידן א געפיל פון "יחד יתרו" לויט דער טראדיציאנעלער אויס-טייטשונג: צופרידנקייט און שמערץ, ווייל טויזנטער אומשוולדיקע קינדער, פרויען און פשוטע מענטשן פאר-לירן זייערע לעבנס, זייערע ארעמע היימען ווערן צו-שטערט, בכך — זייערע מעטאלאגאנישע דיקטאטארן זוכן פאר זיך א "בכבודיקן" פלאץ אין דער געשיכטע. קיינער זיצט נישט אין א לאזשע, ווען די עקן פון טעאטער שטייען שוין אין פייער. קיינער קאן נישט פאר-אויסזען די קאנסעקווענצן פון דעם טרויעריקן קאנפליקט און אפילו אן אפטימיסטישע פראגנאזע איז זייער פעסע-מיסטיש.

אין דעם מאמענט איז שווער פארויסצוזען ווער פון די צוויי מדינות וועט "ליידן נצחון" און ווער וועט ליידיגן א מפלה. אויפן פאליטיש-מיליטערישן שאך-ברעט זענען די ביידע מדינות נאר "פיאנקעס". דער שאטן פון די גרויסע שווארצע און ווייסע פיגורן ווארפן אן אן אימה. ס'איז נישט אויסגעשלאסן, אז דאס פייער פון דער מלחמה וועט זיך פארשפרייטן אין אנדערע לענדער אין דעם גאנצן. איינס איז זיכער: די מערב וועלט האט דע-מאנסטרירט איר אומעכטיקייט און סאטיוועט רחלסאנד געפיינט זיך אין א פאזיציע פון "קאנט לז" ס'שטייט איר גארנישט צו פארלירן און א סך צו געווינען. די מיליטערישע עקספערטן, אין זייערע חשבונות און

אויף דעם פאליטיש-מיליטערישן שאך-ברעט אין דעם מיטעלן מזרח — א נייע קאנפליגאציע.

א יידישער קארעספאנדענט פון דער ערנסטער לאנדאנער טאג-צייטונג "בארדיען" האט זיך אויסגעדרוקט, אז דאס מאל פארנעמט מדינת ישראל דעם פלאץ אין א לאזשע, פון וועלכער זי אבסערווירט די מלחמה צווישן איראק און איראן. עס האט זיך געשפירט אין דעם אויס-דרוק א צופרידענער טענאר.

פאראן אפילו א מיינונג, אז א פרוו צו פארדעקן די צופרידנקייט וואלט געווען היפאקריטיש, ווייל די דאזיקע צוויי לענדער: איראק און איראן זענען בלוטיקע שונאים פון מדינת ישראל און פאלק ישראל; ווייל די דאזיקע מלחמה וועט אפשוואכן דעם כוח פון די צוויי מדינות און די סכנה פון זייערע אגרעסיווע פלענער קעגן דער יידישער מדינה וועט אויף יארן באזיטיקט ווערן; ווייל די דאזיקע מלחמה האט צעשמעטערט די איינרעדעניש פון דער מערב וועלט, אז נאר דער ישראל-פאלעסטינע-זישער קאנפליקט באדראגט דעם צופלוס פון אויל פאר דער מערב-וועלט. א נאיווע און געפערלעכע אלחוצה, אז אויב ישראל וואלט זיך נאר צוריקגעצויגן (אונטער דעם דרוק פון דער מערב-וועלט) פון אלע טעריטאריעס, זיך אפגעזאגט פון ירושלים און דערלויבט צו שאפן א פ.ל.א. מדינה — וועט זיך שלום ושלחה, דער צופלוס פון אויל וועט זיך פארזיכערט און אפילו די פרייזן וועלן זיך גינסטיקע, די אלחוצה ווי די אנדערע אלחוצעס — האבן געפלאצט.

מעלבאָרנער בלעטער

ליטעראַריש-געזעלשאַפֿטלעכע אויסגאבע

"KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia.

אדרעס פון רעדאקציע:

מעלבאָרן, אויסטראַליע

נומער 1 (25)

יאנואר 1981

וואָלן

פרעמיערשאפט פון מר. פרייזער האט זיך צוריקגעקערט צו דער מאַכט.

די אַפאָזיציע — די לייבאַר-פאַרטיי — האט אבער געוואונען אַרום 13 מאַנדאַטן. און דאָס וועט פאַרשטאַרקן דעם כוח פון איר פאַזיציע אין פאַרלאַמענט. אַ דאַנק דער דעמאָקראַטישער פאַרטיי (פירער — מר. טשיפ) וועט די איצטיקע רעגירונג פאַרלירן איר השפּעה אין סענאַט.

איז דער אויסטראַלישער בירגער טאַקע אַזוי צופרידן פון דער פרייזער-רעגירונג, אַז ער האט באַוויליקט צו לאָזן זי ביי דער מאַכט אויף נאָך דריי יאָר?

דער אויסטראַלישער בירגער האט געהאַט אַ שלעכטע דערפאַרונג מיט דער לייבאַר-פאַרטיי. נאָך 23 יאָר ליב-ראַלער הערשאַפט, איז אין 1972 געקומען צו דער מאַכט אַ לייבאַר-רעגירונג מיט גאָף וויטלאַם אין דער שפיץ.

די מיניסטאַרן פון דער נייער רעגירונג האָבן זיך נאָך אַלץ אבער געפירט ווי די אַפאָזיציע: יעדער מיניסטער האט אַפגעגעבן דערקלערונגען און האט געהאַנדלט לויט זיין אייגענעם איינזען. די לינקע עלעמענטן אין דער לייב-

באַר-פאַרטיי גופא האָבן גאַרנישט בייגעשטייערט צו פאַר-שטאַרקן דעם פרעסטיזש און חשיבות פון דער פאַרטיי און איר רעגירונג. דער רעזולטאַט איז געווען — אַז אין יאָר 1975 האט די קאָאליציע ווידער איבערגענומען די מאַכט.

די איצטיקע וואַל-רעזולטאַטן זענען אַ דאַנק דעם וואָס אין דער לייבאַר-פאַרטיי האָבן זיך באַוווּזן פירער, וואָס רופן אַרויס צוטרוי מיט זייער געזעלשאַפֿטלעכן רעקאָרד.

ווי דער געוועזענער פירער פון די פראַפּ. פאַראיינען באַב האוק און אַנדערע. די אַפאָזיציע וועט אבער מוזן שווער אַרבעטן, כדי איבערצוצייגן דעם ווילער, אַז די לייבאַר-פאַרטיי איז בכוח צו שאַפן אַ רעגירונג פון סטאַביליטעט און קאָאָפּעראַציע מיט די פאַרבינדעטע פון דער מערב-וועלט.

פונקט אַ פאַרקערט בילד האָבן באַוווּזן די וואַלן פון אַן אַמעריקאַנער פרעזידענט. דעם 4טן נאָוועמבער 1980.

פרעזידענט קאַרטער האט פאַרשפילט און ראַנאַלד רעיגן איז דער נייער פרעזידענט.

נאָכן פאַלן פון ניקסאָנען: נאָך די וואַטערגייט-סקאַנדאַלן, האָבן אַמעריקאַנער בירגער געשטימט פאַר אַ מאַן — מיט אַן ערלעך פנים. אין יענער צייט איז עס גענוג געווען צו באַפרידיקן דעם ווילער. נאָך פיר יאָר האט זיך אבער אַרויסגעוויזן, אַז דזשימי קאַרטער פאַר-וועלט.

פונקט אַ פאַרקערט בילד האָבן באַוווּזן די וואַלן פון אַן אַמעריקאַנער פרעזידענט. דעם 4טן נאָוועמבער 1980.

פרעזידענט קאַרטער האט פאַרשפילט און ראַנאַלד רעיגן איז דער נייער פרעזידענט.

נאָכן פאַלן פון ניקסאָנען: נאָך די וואַטערגייט-סקאַנדאַלן, האָבן אַמעריקאַנער בירגער געשטימט פאַר אַ מאַן — מיט אַן ערלעך פנים. אין יענער צייט איז עס גענוג געווען צו באַפרידיקן דעם ווילער. נאָך פיר יאָר האט זיך אבער אַרויסגעוויזן, אַז דזשימי קאַרטער פאַר-וועלט.

פונקט אַ פאַרקערט בילד האָבן באַוווּזן די וואַלן פון אַן אַמעריקאַנער פרעזידענט. דעם 4טן נאָוועמבער 1980.

פרעזידענט קאַרטער האט פאַרשפילט און ראַנאַלד רעיגן איז דער נייער פרעזידענט.

נאָכן פאַלן פון ניקסאָנען: נאָך די וואַטערגייט-סקאַנדאַלן, האָבן אַמעריקאַנער בירגער געשטימט פאַר אַ מאַן — מיט אַן ערלעך פנים. אין יענער צייט איז עס גענוג געווען צו באַפרידיקן דעם ווילער. נאָך פיר יאָר האט זיך אבער אַרויסגעוויזן, אַז דזשימי קאַרטער פאַר-וועלט.

דער באַזיס פון אַ דעמאָקראַטיע איז די גאַראַנטיע פון רעכט פאַרן בירגער צו שטימען פאַר אַ רעגירונג פון זיין אויסוואַל. וואַלן אין אַ דעמאָקראַטישער געזעלשאַפֿט זענען אויך דער אויסדרוק פון דער באַציאונג פון בירגער צו דער הערשנדער רעגירונג און צו דער אַפאָזיציע.

די רעגירונג פילט זיך פאַרפליכטעט אַפצוגעבן אַ דין וחשבון פון אירע דערגרייכונגען און דורכפאַלן. די אַפאָ-זיציע שטעלט פאַר אַ פלאַטפאָרם פון דעם — וואָס עס קאָן און עס דאַרף אויסגעבעסערט ווערן אין די ראַמען פון דעם עקזיסטינגדיקן סיסטעם.

דער סיסטעם גופא: די רעגירונגס-מאַשין; די עקאָנאָ-מישע סטרוקטור פון פרייען מאַרק; דער וואַל-סיסטעם — בלייבט תמיד דער זעלבער, אַן אונטערשיד וועלכע פאַרטיי עס געווינט די וואַלן.

דער ווילער, וועלכער איז אַ קאָנסעקוענטער אָנהענג-גער פון אַ געוויסער פאַרטיי, ווערט נישט פאַרכאַפט פון די אַלע וואַל-צוואַנגן. ער האט צוטרוי צו דער פאליטיק פון זיין פאַרטיי. די וואַל-אַגיטאַציע גייט געוויינטלעך אין דער ריכטונג צו איבערצייגן דעם וואַקלדיקן ווילער, ווע-

מענס שטים איז וואַגיק אין טאָג פון די וואַלן.

אין משך פון יאָרן האט זיך ביי דעם טייל ווילער איינגעשטעלט אַ פסיכאָלאָגישע מאַטיווירונג, וואָס באַ-ווירקט זיין אויסוואַל. פון לאַנגיאַריקער אַבסערוואַציע לאַזט זיך אַרויסדרינגען, אַז די שטים פון גרעסטן טייל בירגער איז די שטים פון פראַטעסט.

קאָמענטאַטאָרן האָבן אַ באַזונדערן אופן פון באַציי-כענען די דאָזיקע דערשיינונג. זיי זאָגן נישט — למשל, — די אַפאָזיציע האט געוואונען, נאָר — די רעגירונג האט פאַרשפילט. גאָר אַפּט טרעפט טאַקע, אַז דער טאָג פון וואַלן גיט דעם בירגער די איינציקע מעגלעכקייט צו לאָזן הערן זיין שטים פון פראַטעסט.

אין משך פון צוויי וואָכן זענען מיר געווען עדות (און מיטבאַטייליקטע) פון וואַלן אין צוויי לענדער, וואָס זענען פאַר אונדז פון באַדייטנדיקער וויכטיקייט.

דעם 18טן אָקטאָבער 1980 זענען פאַרגעקומען פעדע-ראַלע וואַלן אין אויסטראַליע. די רעגירונג פון דער קאָא-ליציע (ליבעראַלע און קאָנסערוואַטיו) אונטער דער

אונדזער חשובן און טייערן ידיד און לאנדסמאן, דעם יידישן שרייבער,
עסייאסט און היסטאריקער

ד"ר יעקב י. מייטליס

(לאַנדאָן)

צו זיין ווערן א בן-שמונים, שיקן מיר איבער פון ווייטן אויסטראליע
אונדזערע הארציקסטע וואונטשן — נאך א סך געזונטע יארן פון
ליסערארישער און שעפערשישער טעטיקייט פאר דעם לשון-הקדושים
און יידישער קולטור.

מאלע און יוסף אַרבאך (מעלבארן)

אונדזער טיפן מיטגעפיל און צער דריקן מיר אויס

די משפחות רובינשטיין (מעקסיקע),

משפחה צאפנאם (תל-אביב, ישראל)

צוליב דעם טויט פון אונדזער טייערן און אומפארגעסלעכן
פריינד און חבר

משה'ל רובינשטיין ע"ה

פובליציסט און רעדאקטאר פון „די שטימע“ (מעקסיקע)

יוסף און מאלע אַרבאך

מעלבארן (אויסטראליע)

מיט טרויער האבן מיר אויפגענומען די ידיעה וועגן טויט

פון באקאנטן רעפערענט און עסייאסט

יהודה קערש ע"ה

רעדאקציע „מעלבארנער בלעטער“

העלבו רנער בלעטער

אינהאלט:

- 1 מ. א. — וואלן
- 2 דר. מ. פערשטענדיק — די מלחמה צווישן איראן און איראק
- 5 ברוך הבא יוסף פאפיערניקאוו !
- 6 י. ארבאך — 30 מיר און 70 — זי
- 9 מאיר זייבל — אן אנדער רויט (ליד)
- 10 ז. יאבלאנסקי — דער פוילישער ארבעטער אין קאמף פאר זיינע רעכטן
- 11 פ. בורשטיין — הילף פון אויסטראליע פאר די יידן אין פוילן
- 14 ד"ר עזריאל נאקם — א באנד עסייען פון אהרן צייטלין
- 17 יעקב ראזענבערג — א וויג מיך; אין לאנגע נעכט פון ווינטער (לידער)
- 18 י. מ. לעווין — דער קינסטלערישער אמת אין „איסט ריווער“
- 19 מ. אייזענבוד — ישראל בערקאוויטש
- 20 לאה זילבער — ליטווישע יידן אין פוילן
- 23 אנאטאלי — יידיש טעאטער אין מעלבארן
- 24 מעם — פון אונדזער סביבה

פרייז 1 דאלאר

ארויסגעגעבן דורך דער „קרימה“ אין מעלבארן, אויסטראליע